

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД УЖИЦЕ

СКУПШТИНА ГРАДА

I Број: 350-51/22

Датум: _____ године

Ужице

У складу са чланом 12 .Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“ број 30/2018) и чланом 21 Закона о локалној самоуправи култури ("Службени гласник Републике Србије" број 129/2007, 83/2014- др закон, 101/2016-др закон,47/2018, 111/2021-др закон.) и Одлуком о приступању изради стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина града Ужица, на седници одржаној _____ 2024.године, доноси

ОДЛУКУ О УСВАЈАЊУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

I Усваја се Стратегија развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта

II Саставни део ове одлуке је Стратегија развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

III Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу града Ужица“ и Службеним листовима општина чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Бранислав Митровић

ГРАД УЖИЦЕ

+381 (0) 31 590 135 • e-mail: predsednikskupstine@uzice.rs

Димитрија Туцовића 52, 31102 Ужице • www.uzice.rs

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Чланом 12. Закона о планском систему Републике Србије, прописано је да Стратегија по просторном обухвату може бити:

- 1) национална, ако покрива целу територију Републике Србије;
- 2) субнационална, ако покрива део територије Републике Србије, односно административно повезану целину на територији Републике Србије или подручја која нису географски односно административно повезана, али се у односу на њих усваја заједничка стратегија, због одређених истоветних својстава тих подручја.

Чланом 21. Закона о локалној самоуправи прописано је да поједини послови државне управе законом се могу поверити свим или појединим општинама, у интересу ефикаснијег и рационалнијег остваривања права и обавеза грађана и задовољавања њихових потреба од непосредног интереса за живот и рад.

Средства за обављање поверених послова обезбеђују се у буџету Републике Србије у складу са врстом и обимом послова.

Скупштина града Ужица на седници одржаној 9. јуна 2022. године, донела је Одлуку о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

У складу са напред наведеном Одлуком, образован је Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Образована је и Радна група за израду Стратегије.

Стратегија је израђена у предвиђеном року, па имајући у виду и све напред наведено Градско веће на седници одржаној дана 8.2.2024. године утврдило је предлог Одлуке о усвајању Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта и предлаже Скупштини града да донесе Одлуку о усвајању Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА БАЈИНА БАШТА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И ЧАЈЕТИНА

- нацрт -

Децембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелница

Јелена Раковић Радивојевић

Савет за развој урбаног подручја

Јелена Раковић Радивојевић, градоначелница града Ужица

Весна Ђурић, председница општине Бајина Башта

Ђорђе Никитовић, председник општине Пожега

Лазар Рвовић, председник општине Прибој

Милан Стаматовић, председник општине Чајетина

Славко Лукић, директор РРА Златибор

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Координатор

Предраг Гавовић, помоћник Градоначелнице

Представници града **Ужица**

Слободан Грбић, члан Градског већа

Зоран Милитаров, начелник градске управе за инспекцијске послове и комуналну полицију

Љубица Диковић, професор, председник Академије струковних студија Западна Србија

Светлана Дракул, руководилац Одељења за заштиту животне средине и одрживи развој

Александар Тасић, руководилац Одељења за управљање пројектима и ЛЕР

Наташа Радовановић, Одељење за управљање пројектима и ЛЕР

Ружа Пенезић, руководилац ЈП “Ужице развој”

Мила Арсовић, ЈП “Ужице развој”

Представници општине **Бајина Башта**

Милош Јелисавчић, дип.урбаниста

Ивка Петковић, дипл.архитекта

Петар Нешковић, саветник за омладину и спорт

Милица Гавриловић, Одељење за инвестиције

Представници општине **Пожега**

Бојана Андрић, дипл.просторни планер

Драгана Стефановић, дипл.архитекта

Драгана Милановић, канцеларија за локални економски развој

Милена Павловић, Одељење за друштвене делатности

Оливера Ђорђевић, начелник Одељења за финансије

Представници општине **Прибој**

Ирфан Ибрагић, дипл.архитекта

Дарко Ђоговић, канцеларија за локални економски развој

Вук Луковић, шеф кабинета председника општине

Представници општине **Чајетина**

Јована Голубовић, дипл.урбаниста

Кристина Танасковић, дипл.урбаниста

Вера Благојевић, ЈКП "Златибор" Чајетина

Иван Радивојевић, ЈКП "Голд гондола" Златибор

Представници **Регионалне развојне агенције Златибор**

Снежана Милисављевић, виши саветник за секторско планирање

Дејан Нешевић, виши саветник за припрему пројеката

Владислав Петковић, саветник за послове КЛЕР=а, туризма и заштите животне средине

Тодора Алексић, виши саветник за рурални развој

Мирослав Ивановић, виши саветник за развој туризма

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	13
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	15
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	20
5.1	ДРУШТВО	20
5.1.1	Демографија	20
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	22
5.1.3	Становање	24
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	26
5.2	ЕКОНОМИЈА	31
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	31
5.2.2	Привреда и пословно окружење	33
5.2.3	Туризам и култура	35
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	40
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	40
5.3.2	Урбано подручје	41
5.3.3	Природно окружење	45
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	47
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура	53
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	57
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	59
5.4.1	Пристап управљању	59
5.4.2	Извори финансирања	61
5.4.3	Транспарентност и информисање	62
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	64
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	64
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	65

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	67
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	68
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ.....	69
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ.....	71
7.1	ВИЗИЈА	71
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	71
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	81
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	81
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	83
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	85
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	85
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност	85
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	85
8.3.4	Друштвено благостање	86
8.3.5	Управљање урбаним и територијалним развојем	86
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	87
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	89
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	96
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	105
12	ИЗВОРИ	108
13	АНЕКСИ	113
	АНЕКС 1 - ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА.....	114
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	132
	АНЕКС 3 - УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	136
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	137

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања

локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;

- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². Наведени приступ и прописани садржај територијалних стратегија, дефинисани новом легислативом Европске комисије из 2021.године, определили су и правни основ за доношење ове стратегије, а то су чланови 49. и 50. Закона о планском систему³. Наиме, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

³ Закон о планском систему РС ("Сл.гласник Републике Србије" бр. 30/2018) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-planskom-sistemu-republike-srbije.html>

јавној управи, усклађивањем приоритета и временских оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике⁴.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁵.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

⁴ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁵ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује “нијансираније” разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејкхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црепи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема,

ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

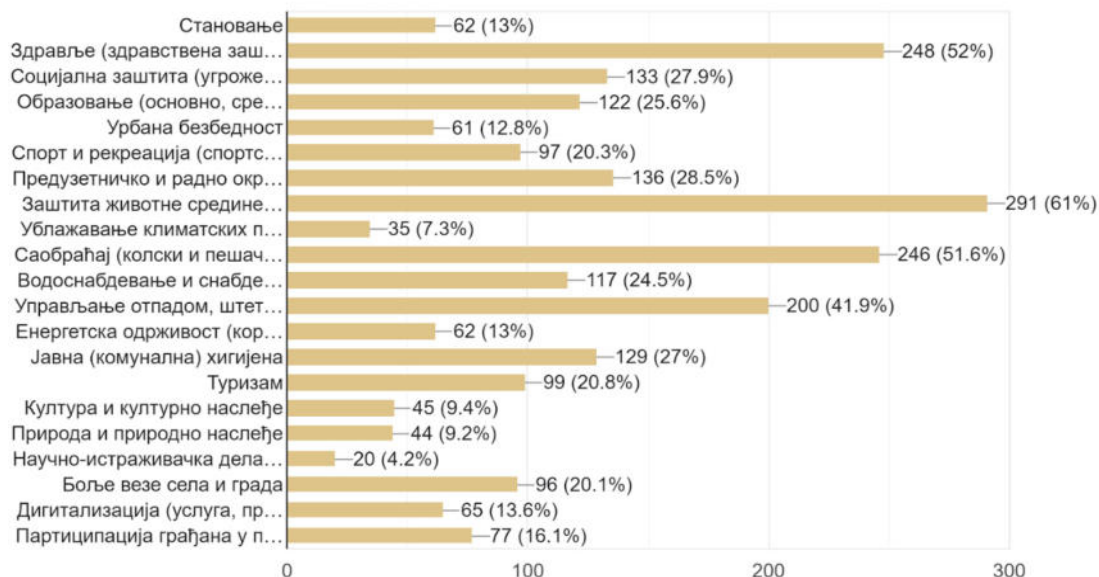
Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкетање грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

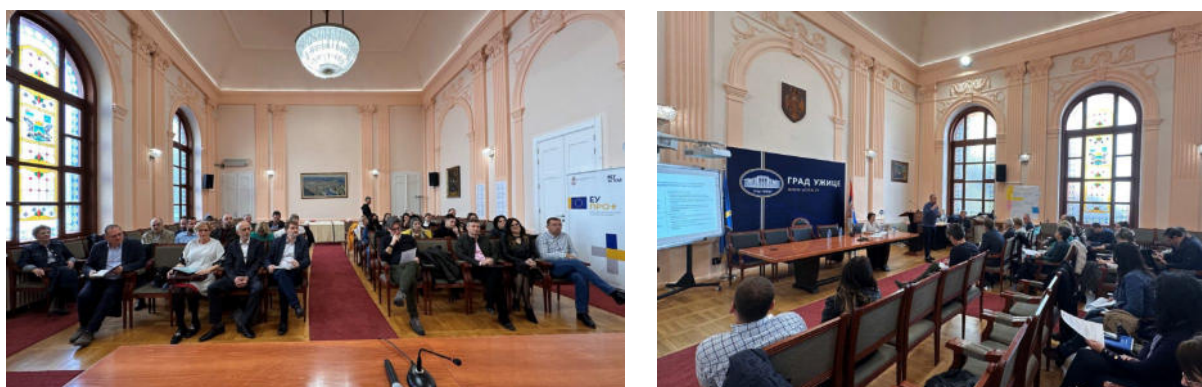
Прилог 1: Резултати анкетања грађана (извор података: Град Ужице)

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

477 responses

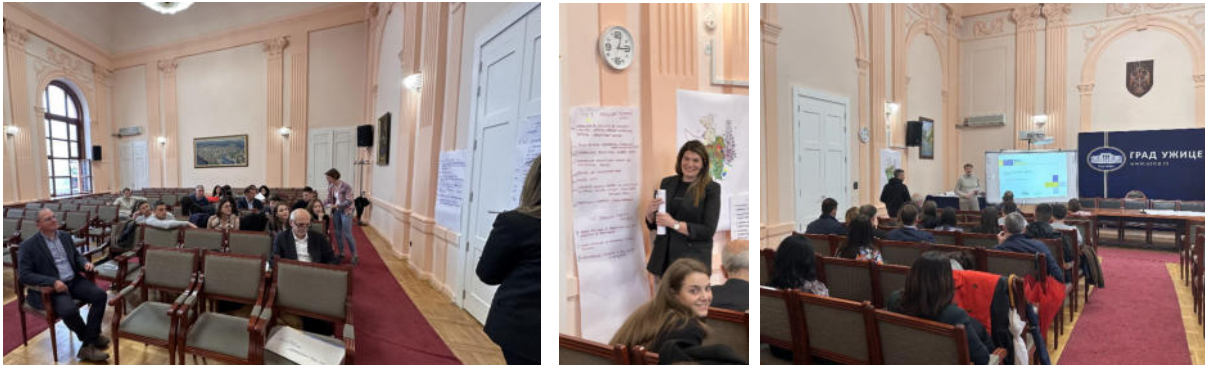

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски кругли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

Слика 1: Тематски кругли столови – презентација контекстуалне анализе, SWOT, предлози пројекта, Скупштина града Ужица, Ужице, 23. и 24. фебруар 2023. године

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Слика 2: Радионица циљевима и мерама, Скупштина града Ужице, Ужице, 18. април 2023. године

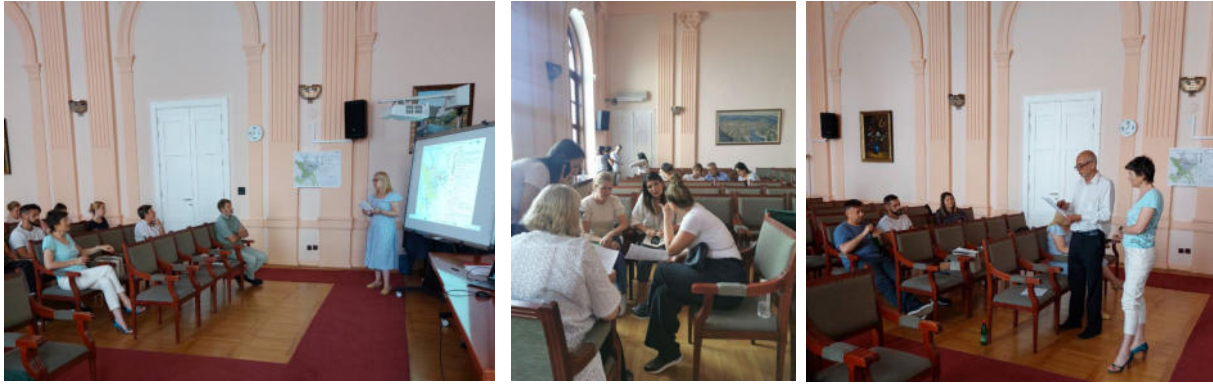
Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

Слика 3: Форум грађана – визија, циљевима и мерама, предлози пројеката, изложба дечијих цртежа, Градски културни центар Ужице, Ужице, 31. мај 2023. године

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Слика 4: Радионица приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти, Скупштина града Ужица, Ужице, 20. јули 2023. године

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљени материјал Нацрта стратегије представљен је на јавној расправи, која се одвијала у форми презентације и дискусије, и достављања сугестија и примедби од стране јавности. Након кориговања Нацрта стратегије у односу на достављене сугестије и примедбе, материјал је упућен скупштини на усвајање.

Слика 5: Јавна презентација, Скупштина града Ужица, Ужице, 19. октобар 2023. године

По усвајању, град и стручне институције на пољу урбаног и територијалног развоја чека важан задатак имплементације Стратегије. Слично међународним искуствима, и ова Стратегија развоја урбаног подручја тежи успостављању ефективнијег и ефикаснијег финансирања урбаног и територијалног развоја.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,

и додатно у случају шире територије:

в) Да испуњавају услов просторног континуитета територије,

г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврђено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и

д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја:

1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.

2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ

б) Друштвено-економске и просторне карактеристике:

1) У случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља.

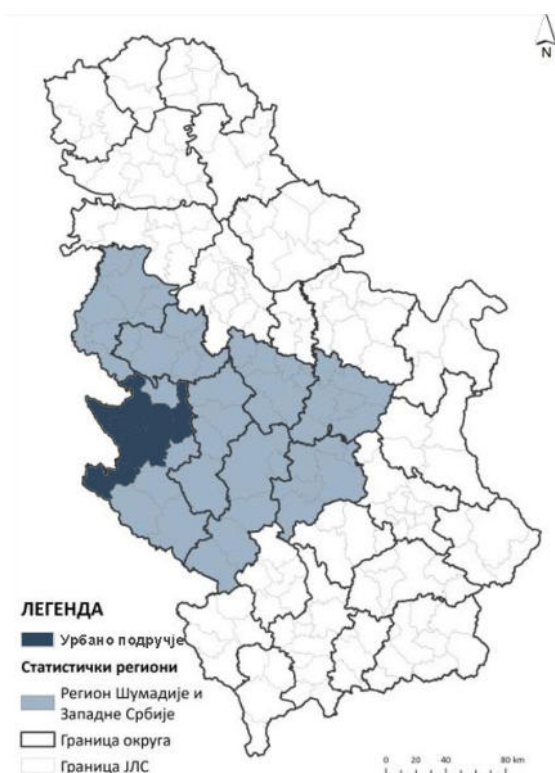
2) У случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Урбано подручје Града Ужица обухвата делове Златиборског управног округа (у даљем тексту: Урбано подручје) и заузима југозападни део Републике Србије, на тремеђи Републике Србије, Републике Црне Горе и Босне и Херцеговине. Обухвата територије Града Ужице (667km²), Општине Бајина Башта (673km²), Општине Пожега (426km²), Општине Прибој (552km²) и Општине Чајетина (647km²), укупне површине 2. 965km² (Графички приказ 2). По попису из 2011. године на овом простору је живело 185.504 становника у 174 насеља. Према првим резултатима пописа из 2022. број становника на територији Урбаног подручја опао је за 27.124, односно 15% и износи 158.380. Густина становника по km² 2011. била је 62, док 2022. године износи 53, што је далеко ниже од просека Републике, који износи 76.

Графички приказ 2: Положај Урбаног подручја (извор просторних података: Републички геодетски завод, ГеоСрбија, 2023)

Посматрано подручје административно припада региону Шумадије и Западне Србије (NUTS 2 регион). Урбано насеље Ужице представља географски, административни, привредни, политички и културни центар Златиборске области. Функционално-хијерархијска структура центара дефинисана важећим Просторним планом Републике Србије⁶ одређује Ужице као урбани центар националног значаја на западноморавској секундарној осовини развоја Србије. Према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године⁷ сврстано је у урбане центре - агломерацију у долини Западне Мораве (са Чачком, Краљевом и Крушевцем) у примарном појасу развоја. То су морфолошки и просторно-функцијски повезани урбани центри значајног функцијског капацитета, добре саобраћајне повезаности (Графички приказ 3), али са

⁶ Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године (Службени гласник РС, бр. 88/2010)

⁷ Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023.

угроженим демографским капацитетом услед дејства метрополског подручја. Директна утицајна подручја агломерација имају више од 500.000 становника.

Графички приказ 3: Саобраћајна повезаност Урбаног подручја (извор просторних података: Карта државних путева, ЈП „Путеви Србије“, 2022; Регистар просторних јединица)

Природне карактеристике Урбаног подручја одликују брдско-планински системи испресецани низом пространих котлина, кањона и клисура (Пожешка котлина, Прибојска котлина и др.). На самом северу налазе се Ваљевске планине Повлен (1.347m) и Маљен (1.103m) у чијем подножју почиње долина Скрапежа, која се развија у Пожешку котлину. Планински низ се наставља Звијездом (1.673m) и Таром (1.544 m) на западу, преко Златибора (1.496m), Златара (1.627m), Јадовника (1.734m), па све до Побиејника (1.423m) на југу области.

Северни део територије има климатске карактеристике најсличније панонском, међутим простор јужно од Западне Мораве има специфична обележја умерено-континенталног климата. На микроклиму у великој мери утичу суседне планине Тара, Златибор, Гоч. Јужни делови територије имају обележја субпланинске климе за изразито ниским температурама у зимском периоду године.

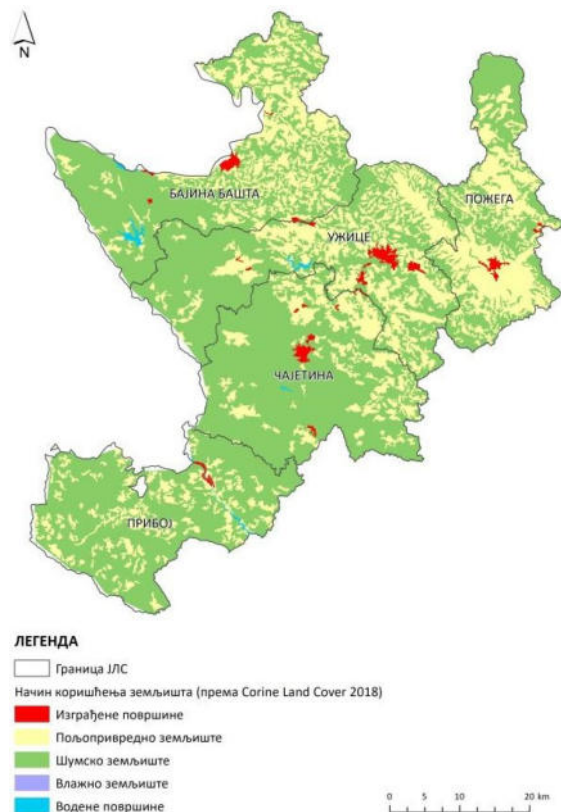
Највреднији еколошки очувани простори су: Национални парк Тара, паркови природе Шарган – Мокра Гора и Златибор, предео изузетних одлика Овчарско – Кабларска клисура, специјални резервати природе Тесне јаруге, Изнад Таталије, Чалачки поток, Велика плећ – Вражји вир, природни простори око споменика културе Старо село Сирогојно и Кадињача, и већи број споменика природе и геомрофолошког наслеђа. Предложен за заштиту је предео изузетних одлика Клисура Ђетиње, а планирано за заштиту је подручје Мучањ – Велики Рзав. Номинована за УНЕСКО резервате биосфере су подручја Тара и Шарган – Мокра Гора, а за УНЕСКО Листу светског природног и културног наслеђа подручје Националног парка Тара са кањоном Дрине. Велики део Урбаног подручја је уврштен у еколошку мрежу Србије са великим бројем приоритетних станишта⁸.

⁸ Ибид.

Урбано подручје је једно од водом најбогатијих у Србији. Постоје 2 хидролошка система: Западна Морава са својим саставницама Скрапежом, Ђетињом и Голијском Моравицом и притоком Малим Рзавом и Дрина на западној граници са својим системом у који спадају река Лим, са притоком Увцем и његовом притоком Вапом. Припадају Западноморавском – увачком регионалном систему за снабдевање водом насеља, са перспективно најзначајнијим извориштима воде у подсистему Рзав – планираним акумулацијама Сврачково, Роге и Велика Орловача (малим делом на Урбаном подручју). Хидролошки систем има изузетан енергетски потенцијал због вештачких и урвинских језера на рекама: Дрина - Перућачко језеро (ХЕ "Бајина Башта"), Лим - Потпећко језеро (ХЕ "Потпећ") и Бели Рзав - Заовинско језеро (ХЕ "Бајина Башта 2" и водоснабдевање). На Златибору се два језера користе у туристичке сврхе и водоснабдевање - Рибничко и Ободовачко језеро, на којима су изграђене хидроелектране.

Пољопривредно земљиште заузима око трећину укупне површине. Највише су заступљене ливаде и пашњаци (око 65% у укупном пољопривредном), као и воћарство као један од најпрепознатљивијих брендова. Највећи удео пољопривредних домаћинстава је заступљено на деловима Урбаног Подручја (24.580), које обухватају ЈЛС Пожега (6.545) и Бајина Башта (5.071), те ЈЛС Ужице (6.446), а најмање у ЈЛС Чајетина (2.898).

Чак 40% од укупне површине територије представљају шуме. Најшумовитији делови су брдско-планински предели општина Бајина Башта и Прибој. Најдоминантније врсте су буква, цер и црни бор (Графички приказ 4).

Графички приказ 4: Намена земљишта (извор просторних података: Copernicus Land Monitoring Service, 2022; Републички геодетски завод, 2020)

Однос броја становника који живе у градским, односно у сеоским насељима је приближно једнак. Процес урбанизације у овим деловима територије Србије још је у развоју, али с обзиром

на демографски потенцијал и структуру становништва, прилично успорен и препуштен механичким и природним токовима и флукуацији становника. Простор Урбаног подручја има 174 насеља, од којих су градска: Ужице, Севојно (градска општина и насеље у оквиру ЈЛС Ужице), Бајина Башта, Пожега, Прибој и Златибор. Поред општинских центара који припадају типу урбаних/градских насеља, одређен степен развијености спољних-централних функција имају поједина сеоска насеља приградског типа, насеља специфичних функција (туризам и бањска места) и поједини центри заједница села. Преко 20% насеља има мање од 100 становника, те су у процесу гашења (претпоставка је да ће након коначних резултата Пописа 2022. овај број бити већи). Преко 45% насеља је демографске величине од 101 до 500 становника, што спада у групу угрожених насеља, поготово ако се узме чињеница да је велики број ових насеља близу доње или на доњој граници, а данас су вероватно и испод ње. Процес функцијске трансформације насеља и мреже у целини одвијао се у периоду индустријске урбанизације и концентрације становништва и функција у градским/општинским центрима. До седамдесетих година прошлог века само су градски/општински центри имали делимично полифункционални карактер, док су остала насеља била монофункционална, са доминацијом активног становништва у примарним делатностима, најчешће у оквиру сопствених газдинстава. Села са развијеним спољним односно централним функцијама било је мало (претежно рударска насеља). У међувремену су се она функционално трансформисала под директним или индиректним утицајима развоја и диверзификације функција развојних центара. Функцијска диференцијација мреже насеља одвија се услед запошљавања становништва у непољопривредним делатностима и постепеног развоја објеката јавно-социјалне инфраструктуре. Сеоска насеља ретко имају развијене функције секундарног, терцијарног и кварталног сектора делатности. Примарни сектор је базиран на екстензивној пољопривреди (ратарство, сточарство, воћарство и виноградарство).

Привредну структуру подручја карактерише доминација индустријског сектора и аграрног начина привређивања, уз релативно развијене делатности терцијарног сектора (трговина, саобраћај, туризам и друго). Очувана је конкурентност водећих сектора привреде, посебно појединачних предузећа. Међу најзначајнијим структурним проблемима регионалне привреде налазе се незапосленост, релативно низак ниво конкурентности привреде и појединих сектора и релативно слаби ефекти приватизације предузећа. Проблеми индустријских система допринели су великој економско-социјалној и територијалној поларизацији подручја, отварајући нова, у развојном смислу, недовољно развијена подручја (Бајина Башта и Прибој). Достигнути ниво развијености подручја указује на заостајање за просеком Републике Србије према основним индикаторима услед значајне девастираности привреде и последица транзицијске рецесије. Мањи део привредних ресурса лоциран је у функцијски фрагментисаном простору неразвијених, девастираних и приграничних општина. Највећи економски раст реализује се на подручју ЈЛС Ужице, где су концентрисани производни и услужни капацитети у регионалном и привредном средишту, чворишту инфраструктурне мреже и преферираних локација за привредне активности које захтевају квалификовани кадар.

Већу стопу запослености од републичког просека има само ЈЛС Ужице, док надпросечну стопу запослености у односу на подручје има само ЈЛС Чајетина. Најнижу стопу запослености имају ЈЛС Бајина Башта и Прибој. У структури запослености секундарни сектор учествује са око 35% уз доминацију сектора услуга са око 60%. У укупној запослености доминира комплекс прерађивачке индустрије, здравство и социјални рад, образовање, трговина, саобраћај и складиштење, грађевинарство, управа, производња електричне енергије и гаса, активности са

некретнинама. Делатности туризма, пољопривреде, шумарства, рибарства, вађења руда, енергетике и финансијског посредовања заједно ангажују око 9% укупно запослених.

Богати и различити природни потенцијали, погодан саобраћајно - географски положај, опрема и инфраструктура представљају фактор развоја, планинског, бањског, градског, водног, транзитног, излетничког, руралног и других видова туризма и рекреације. Неуједначено су развијени туристички потенцијали, од релативно активираних планина (Златибора, Таре и друго), бања (Прибојске бање, здравствено-wellness центра на Златибору и друго), урбаних насеља (Ужице, Чајетина, Бајина Башта) и више села (без довољне повезаности са другим видовима туризма), до недовољно активираних – средњих и нижих планина (где је туризам у иницијалној фази развоја). Постојећа туристичка и рекреативна понуда, с обзиром на традицију и потенцијале, није довољно развијена и афирмисана, а још мање организована и повезана, како на Урбаном подручју, тако и са суседним ЈЛС у Србији, БиХ и Републици Црној Гори. Ово подручје, заједно са деловима планина Суворор, Маљен, Повлен, Тара, Златибор, рекама Дрином, Лимом, Западном Моравом, Скрапежом, Ђетињом и друго, Заовинским језером, Рибничким и језерима Врутци и Перућац, Стопића и Потпећком пећином, кањоном Дрине, Прибојском бањом, природним и културним вредностима у склопу примарне туристичке дестинације Дрина – Тара – Мокра гора – Златибор, има потенцијал да оствари знатније учешће целогодишње понуде и туристичког кластера Средишна и западна Србија. Туристички потенцијали као и производи нису у довољној мери комерцијализовани на домаћем, а посебно на иностраном тржишту.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

По попису из 2011. године на Урбаном подручју је живело 185.504 становника. Према првим резултатима Пописа из 2022. број становника на територији Урбаног подручја је опао за 27.124, односно 15% и износи 158.380.

Табела 1: Број становника Урбаног подручја

	1991.	2002.	2011.	2022.
Република Србија	7.822.795	7.498.001	7.186.862	6.690.997
Урбано подручје	197.995	190.471	175.578	158.380
ЈЛС Ужице	82.723	83.022	78.040	70.172
ЈЛС Чајетина	15.996	15.628	14.745	14.675
ЈЛС Пожега	33.578	32.293	29.638	26.060
ЈЛС Прибој	35.951	30.377	27.133	23.789
ЈЛС Бајина Башта	29.747	29.151	26.022	23.684

Број становника Урбаног подручја у укупном броју становника Републике Србије учествује са свега 2,3%, док на територији ЈЛС Ужице живи више 44% становника територије. У међупописном периоду (од 1991. до 2022.) број становника се смањило за око 43.000, односно 22%. Само у последњем међупописном периоду, према првим резултатима, становника је мање за 17.198 (10%). Смањење је присутно у свим ЈЛС у проценту од 9% до 13%, осим у Чајетини која је изгубила свега 0,5% становника, односно њих 70. Ужице, као центар урбаног подручја је мањи за 7.868, односно 10%. Однос броја становника који живе у градским, односно у сеоским насељима је приближно једнак. Мењао се током година, где је већина становништва живела у осталим насељима, да би по подацима последњег пописа 45% становништва живи у урбаним/градским насељима, што је ниже од републичког просека. На делу територије која административно припада ЈЛС Чајетина удео градског становништва у укупном је свега 19%, што је помак у односу на 20 година раније где је он био 10%. Просечна старост становништва је 42,3 године што је готово исто као и републички просек који износи 42,2 године. Највећи број становника је старости између 20 и 64 године, што је одлика целокупног становништва Републике Србије, али је број старог и младог становништва приближно једнак (разлика 8.000), што значи да становништво ове области стари. Економски потенцијал територије представља становништво које је неактивно из сектора ученици и студенти. То је она група становништва која у року од 4 до 8 година постаје радно способна, односно прелази у групу економски активног становништва; самим тим, они су потенцијал територије који може да подигне стопу економски активног становништва које обавља занимање, односно да подигне економску развијеност у односу на републички ниво. Урбано подручје има већи проценат ученика и студената (потенцијала) у односу на укупан број неактивног становништва.

На овај простор је у последњих 10 година дошло више становништва из суседних области, него из неких других земаља. Земље из којих емигрира становништво у Републику Србију, а и у Урбано подручје, су већином земље бивше СФРЈ - Босне и Херцеговине, Црне Горе и Македоније, као и са територије АП Косова и Метохије. Око 80% дневних миграција становништва се одвија у

границама исте ЈЛС, што је уједно и најчешћи вид дневне миграције у Републици Србији. Иако близу других земаља (Република Црна Гора и Босна и Херцеговина), свега 0,3% становништва иде на посао ван граница Републике Србије.

На основу процене о броју становника за 2021. годину, у ЈЛС Ужице живи 72.096 становника, од чега је жена 37.129 (51,5%), док је мушкараца 34.967 (48,5%). Категорија старије популације 65+, региструје пораст са 16,7% у 2011. година на 22,2% у 2020. години. Процент млађе популације (15-29 година) 2020. године опао је за 23,88% у односу на 2011. годину. Стопа наталитета износи 8,46 %, док је очекивано трајање живота за мушкарце 72,6, а за жене 78,6 година. Код унутрашњих миграционих кретања, од 2011. када је број одсељених био за 235 већи од броја досељених, у 2020. години је било 308 лица више која су се одселила из Ужица у односу на број досељених, што указује на раст одсељених лица од 31,06%. Унутрашњи миграциони салдо износи -308. Евидентан је тренд иселавања, нарочито младих, високо-образованих у веће центре (Београд, Нови Сад). Густина насељености износи 108 становника/км², у градском подручју живи 75% укупног становништва, а 25% у приградском подручју. Од укупног броја становника, 98% чини српско становништво. Поред српског становништва на подручју ЈЛС Ужице живе и: Црногорци, Југословени, Хрвати, Роми, Македонци, Муслимани, Словенци, Мађари, Руси, Бошњаци, Словаци, Буњевци, Русини, Албанци, Немци, Украјинци и Бугари.

ЈЛС Чајетина према попису из 2021. године броји 14.636 становника, од чега је број жена 7425, док је мушкараца 7211. Око 36% становништва живи у урбаном насељима Чајетина и Златибор а осталих 64% у сеоским подручјима. Број живорођених у 2020. години био је 158, односно стопа наталитета била је 10,8. Очекивано трајање живота је 75 година, док је просечна старост 46 година. Већа је заступљеност унутрашњих миграција која су усмерена ка урбаним насељима Чајетина и Златибор. Заступљене су миграције из околних сеоских насеља како са територије ЈЛС Чајетина, тако и са територија насељених места из суседних ЈЛС. У 2021. години број досељених становника био је већи у односу на број одсељених (475 досељени, 278 одсељени). Унутрашњи миграциони салдо је 117. Присутан је несклад у просторној дистрибуцији становништва који се испољава кроз изражену концентрацију становништва у два урбана насеља у односу на преостала 22 насеља која су претежно сеоског типа. Густина насељености у 2021. години износи 23 ст./км².

У ЈЛС Пожега према процени за 2021. годину живи 26.954 становника у 42 насеља, односно 63 ст./км². Број жена износи 13.629, док је мушкараца 13.325. Стопа наталитета износи 7,75 %, док је очекивано трајање живота за мушкарце 74,2, а за жене 78,9 година. Просечна старост становништва, према подацима пописа становништва из 2011. године, износи 44,1 година и то 41,4 у градском и 46,5 година у сеоским насељима. Унутрашњи миграциони салдо је -34. Према резултатима пописа становништва из 2011. године 28.956 или 97,69% становника су се изјаснили као Срби, 0,74% као Роми док остали народи чине 1,57% укупног становништва. На подручју општине од 2002-2011. године удео активног становништва се смањило са 49,5% на 45,9%, с тим што је дошло до интензивног смањења опште стопе активности женског становништва са 45,9% на 38,3%, док се општа стопа активности мушкараца незнатно смањила (са 54,6% на 53,8%).

Према процени за 2021. годину број становника ЈЛС Прибој износи 23.373, што је умањење од 3.760 становника, односно 13,6% у односу на 2011. годину. Популацију чини 11.867 жена и 11.516 мушкараца, чија је просечна старост 47 година. Густина насељености је 42 ст./км². У периоду 2018-2020. године негативан је и однос досељених и одсељених лица. Број досељених лица по

годинама је 252 (2018.), 267 (2019.) и 265 (2020.), док је број одсељених лица је 532 (2018.), 508 (2019.) и 488 (2020.). Стопа наталитета износи 6,25 %, очекивано трајање живота за мушкарце је 73,6, а за жене 77,8 година. У ЈЛС живи око 21% становника исламске вероисповести (Бошњаци и Муслимани), али нема подела било које врсте између њих и већинског српског становништва.

У ЈЛС Бајина Башта живи 23.859 становника, на основу процене за 2021. годину. Густина насељености је 35 ст./км². Најмања густина насељености је у селима на територији Националног парка Тара (испод 7 ст./км²), док је највећа густина насељености у селима у долини Дрине и у близини регионалних путева и може се проценити да је то подручје са највећим демографским потенцијалом. Број мушкараца и жена је приближно исти, жена је 11.883, док је мушкараца 11.976. Стопа наталитета је 7,29%.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

На Урбаном подручју просечна нето зарада запослених износи 61.957 РСД, док је бруто зарада 85.846 РСД. Највећа просечна зарада је у Ужицу, а најмања у Чајетини.

У ЈЛС Ужице просечна нето зарада запослених износи 71.024 РСД, за мушкарце износи 74.536 РСД, а за жене 67.412 РСД, док је просечна бруто зарада 98.697 РСД. Укупно је запослено 24.051 становника. Анализа података који говоре о структури запослених према секторима делатности показује да је 10% запослено у области саобраћаја и веза, 14% у области здравства и социјалног рада, 34% у прерађивачкој индустрији, 9% у грађевинарству, 7% у образовању, 9% у трговини на велико и мало и 4% у јавној управи и социјалном осигурању.

Просечна нето зарада запослених у ЈЛС Чајетина износи 56.379 РСД, док је бруто зарада 78.038 РСД. Зараде су боље у насељеним местима Златибор и Чајетина, где је и веће тржиште рада. Зараде су ниже у руралним подручјима. Постоје села у којима нема могућности за радно ангажовање и где је присутно сиромаштво у одређеној мери (Семегњево, Стубло, делови Љубиша).

У ЈЛС Пожега просечна нето зарада је 64.444 РСД, док је бруто зарада 89.193 РСД.

Просечна нето зарада запослених у ЈЛС Прибој износи 59.930 РСД, док је бруто зарада 83.026 РСД. Не постоје зоне са израженим социјалним проблемима, као ни оне које се истичу по зарадама запослених. Сиромаштво се може посматрати у корелацији са незапосленошћу.

У ЈЛС Бајина Башта просечна нето зарада износи 58.008 РСД, док је бруто зарада 80.279 РСД.

Услуге социјалне помоћи

У ЈЛС Ужице обухват корисника новчане социјалне помоћи је низак, износи 0,49%, посматрајући га у односу на просек новчане помоћи са Републиком Србијом. Посматрани податак је минимално нижи у поређењу са просеком Златиборске области где износи 0,9. Буџет није довољан да покрије све потребе за овим услугама. Већина услуга је доступнија корисницима из урбаних средина, док становништво из руралних средина због удаљености и других објективних разлога има отежан приступ услугама социјалне заштите. На евиденцији Центра за социјални рад у 2019. години било је укупно 5436 корисника - 1792 деце, 218 младих, 2123 одраслих и 1303 старих лица. Од укупног броја корисника, готово је изједначена заступљеност број жена (2724) у односу на број мушкараца (2712). У погледу пребивалишта корисника сеоско становништво је

заступљеније у односу на градско, што говори да су услуге грађанима сеоских средина теже доступне услед неразвијене инфраструктуре и непостојања организованог јавног саобраћаја.

У ЈЛС Ужице пружају се следеће услуге социјалне заштите – помоћ у кући (за старије особе, за децу са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом), дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју, лични пратилац детета, становање уз подршку за младе који се осамостаљују, персонална асистенција, саветовалиште за породицу, инклузивни центар и прилагођени превоз за кориснике дневног боравак за децу и младе са сметњама у развоју.

У наредном периоду постоји могућност за увођењем нових услуга, за које се процени да у заједници постоји потреба, као што су породични саветник, дневни боравак за одрасле са сметњама у развоју и предак смештај.

У ЈЛС Чајетина, потражња за услугама социјалне заштите је прилично изражена. Недостају капацитети за дневну услугу помоћ у кући у којој већина корисника има један термин недељно, а жели да оствари право на више термина. Такође, потреба за додатним капацитетима се појављује и у услузи помоћ у кући за децу са сметњама у развоју, узимајући у обзир да нису обухваћена сва деца која имају потребу за овом услугом. Потребно је оформити саветовалиште за психолошко оснаживање жена (за трауматизоване жене, оболеле од малигних и других болести, оне које су претрпеле насиље), као и услуга предак намењена родитељима која имају децу са сметњама у развоју - за смештај преко викенда. Такође је потребно успоставити услугу сигурна кућа, која може бити изграђена и у сеоском подручју.

На територији ЈЛС Пожега постоји Дом за стара лица капацитета око 50 корисника, што није довољно с обзиром на листу чекања. Постоји недостатак понуде за социјалним услугама у односу на потребе становништва, јер не постоји приватни смештај ове врсте услуга за стара лица. Највише недостају домови за смештај и дневни боравак за старе као и простор за дневни боравак деце са посебним потребама, али и прихватилишта за социјално угрожено становништво. У општини постоји 20 социјалних станова у којима су судском одлуком смештени корисници услуга Центра за социјални рад, постоји потреба за још оваквих установа. У 2021. години Центар за социјални рад је имао 2689 захтева упућених овој установи, али и сам Центар има недостатак како радних просторија тако и кадровске службе и средстава за пружање ове врсте помоћи.

У ЈЛС Прибој постоје следеће услуге социјалне заштите: помоћ у кући за одрасла и стара лица (59 корисника), дневни боравак за децу са сметњама у развоју (17 корисника), дневни центар за одрасла и стара лица (услугу ургентног збрињавања користило је 7 корисника, а услугу дневног боравак користило је 66 корисника), прихватилиште за жртве породичног насиља (преко 350 корисника), становање уз подршку за младе који се осамостаљују – „Кућа на пола пута“ (Услугу укупно користиле 4 младе особе) и лични пратилац детета (2 корисника).

У ЈЛС Бајина Башта спроводе се две услуге социјалне заштите - помоћ у кући и дневни боравак за децу и омладину са сметњама у развоју, а третман са починиоцима насиља у породици спада у социо-едукативне услуге. Потребно је успоставити услугу помоћ у кући и у руралним подручјима, као и услугу лични пратилац, и у току је припрема иницијативе Центра за социјални рад локалној самоуправи за успостављањем ових услуга. Постоји потреба за услугом породични сарадник, која би била од значаја за рад на терену са породицама чија се деца налазе у ризику од измештања. Потреба за смештајем одраслих и старих лица у установе социјалне заштите нарочито је изражена последњих година.

Угрожене зоне

Претпоставка је да на Урбаном подручју нема простора који су небезбедни или у којима се одређене групе становништва не осећају добродошле (искључено).

Безбедност

Стопа криминала у ЈЛС Чајетини није забрињавајућа. Број решених дела у односу на пријављена дела је око 80% што се сматра добрим учинком. Јавна безбедност је повољна, а већину пријављених кривичних дела починили су починиоци који нису стални становници Чајетине. Од укупног броја пријављених кривичних дела предњаче крађе са отвореног (материјал са градилишта, гориво, делови машина). Кривична дела повезана са насиљем у породици постоје, углавном су заснована на вербалном насиљу и најчешће пријаве стижу из хотела и приватних апартмана, када је домаће становништво у питању пријаве долазе и из градског и из руралног подручја. Примећен је пораст процента наркотика код малолетника и посетилаца, али стопа и даље није алармантна. Када су у питању кривична дела повезана са тучама оне су спорадичне и углавном се дешавају у касним ноћним часовима испред угоститељских објеката. Вршњачко насиље се дешава спорадично.

На територији ЈЛС Пожега укупан број кривичних дела у 2020. години је био 277, док је у 2021. години тај број износио 266 (смањење кривичних дела). Прекршаја који се односе на нарушавање јавног реда и мира у 2020. години је било 123, у 2021. години 95. У погледу безбедности у саобраћају, у 2020. год. укупан број саобраћајних незгода је износио 146, а у 2021. години 163. Број настрадалих лица у 2020. години је износио 64, а у 2021. години 72. Повређених лица у 2020. години је било 92, а у 2021. години 135.

У ЈЛС Бајина Башта и Прибој стопа криминала је на ниском нивоу.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Према подацима из 2013. године, у централној зони урбаног насеља Ужица евидентирано је 7.398 стамбених јединица, што одговара уделу од 24% у укупном стамбеном фонду. Узимајући у обзир становништво које живи у централној зони, у просеку у једном домаћинству живе 2 члана, што је далеко испод просека у осталим деловима урбаног насеља. На подручју централне зоне доминирају објекти вишепородичне стамбене изградње, спратности веће од П+5. Већина вишеспратних стамбених објеката изграђена је у периоду између 1961. и 1980. године у препознатљивом архитектонском стилу 70-тих година. Евидентна је велика потреба за модернизацијом и санацијом ових објеката. Идући даље од средишта централне зоне, доминирају породични стамбени објекти, чија је просечна старост око 40 година, а ове зоне карактерише лоша комунална опремљеност. У централној зони постоји мала понуда расположивих станова, док истовремено расте потреба за стамбеним простором. Стамбени фонд се од 2005. до 2009. године у малој мери повећао, али искључиво као резултат приватних инвеститорских иницијатива. Понуда станова за издавање у закуп у целини је врло лоша, 95% свих станова налази се у приватном власништву, а само 0,3% стамбеног фонда у централној зони је у власништву ЈЛС и издаје се у закуп. Стамбени фонд у јавној својини (у власништву ЈЛС) износи мање од 0,4% од укупног броја станова. У јавном власништву је и одређен број станова који је изграђен путем донаторских пројеката. То су станови за социјално становање у заштићеним

условима, којих има 36. Просечна површина станова у првом полугодишту 2022. године била је 49 м².

У ЈЛС Чајетина, у урбаним насељима Златибор и Чајетина, као и у насељу Доброселица (уз државни пут 1Б реда, у подножју ски-центра „Торник“) присутан је тренд пораста понуде и тражње кућа и станова праћеног изградњом већих апартманских комплекса. У урбаном насељу Чајетина изражен је недостатак стамбеног простора што је последица досељавања већег броја становника (претежно радно активног) током претходног периода. Подстандардно становање може се уочити у одређеним сеоским насељима, нарочито оним која се налазе уз административну границу ЈЛС. Просечна површина станова у првом полугодишту 2022. године била је 36 м². Потреба за социјалним становима је изражена у групи материјално угрожених лица (самохране мајке, млади са одређеним здравственим проблемима без родитеља, млади брачни парови). Постоји одређени број социјалних станова који су у надлежности ЈЛС са малим уделом у укупном стамбеном фонду.

На територији ЈЛС Пожега постоји огромна потражња за становима, нарочито у урбаном насељу у коме се граде стамбено-пословне зграде за вишепородично становање, док на сеоском подручју преовлађује изградња викенд кућа. У ЈЛС постоји 20 социјалних станова у којима су смештени корисници услуга Центра за социјални рад, а постоји потреба за изградњом још оваквих станова. Просечна површина станова у првом полугодишту 2022. године била је 57 м².

Понуда станова у ЈЛС Прибој је мала, док је потражња за становима велика. Понуда и потражња за кућама не постоји тренутно. У новом делу урбаног насеља постоји недостатак стамбеног простора, док у насељима Пољице, Стари Прибој и Прибојска Бања постоји вишак. Просечна површина станова у првом полугодишту 2022. године била је 35 м². Постоји потреба за око 200 приуштивих станова за младе породице које немају решено стамбено питање.

У ЈЛС Бајина Башта тренутно је велика потражња за кућама и становима, што се може закључити по великом броју вишепородичних објеката и кућа које се тренутно граде. У ЈЛС не постоје зоне са израженим подстандардним становањем.

Цена стамбеног простора

У 2020. години у ЈЛС Ужицу изграђено је 198 станова, укупне површине 10.836 м². Цена станова новоградње у првом полугодишту 2022. године износила је 125.889 РСД/м².

У 2020. години у ЈЛС Чајетина изграђено је 1157 станова. Цена станова новоградње у првом полугодишту 2022. године износила је 192.935 РСД/м².

У ЈЛС Пожега, због повећане потражње порасле су и цене станова у новоградњи и износе од 900-1.100 ЕУР/м². У одељењу за урбанизам и грађевинарство се нагло повећао број захтева за издавање грађевинске дозволе са 864 у 2020. години на 1.206 у 2021. години, а до 10. децембра 2022. године, број захтева је повећан већ на 1.512.

У ЈЛС Прибој ни једна зграда није изграђена у задњих 15 година. Нови станови су грађени у виду надоградње, 5 станова годишње у просеку.

У претходне 2-3 године у ЈЛС Бајина Башта изграђено је неколико вишепородичних објеката (просечно 50 станова годишње), а цена је расла из године у годину (од 700 ЕУР/м² у 2020. години до 1.200 ЕУР/м² у 2022. години).

Нелегална градња

На територији ЈЛС Ужица има 27.791 нелегално изграђених објеката. Тренд бесправне градње је у опадању услед поштовања законске регулативе и планске документације, као због вишеструке исплативости планске градње.

На територији ЈЛС Чајетина има 5.763 нелегално изграђених објеката. Тренд изградње нелегалних објеката је у опадању што је резултат поштовања и примене мера дефинисаних кроз правну и планску документацију из области просторног и урбанистичког планирања, као и планске изградње.

На територији ЈЛС Пожега има 7.818 нелегално изграђених објеката. До септембра 2022. године укупан број поднетих захтева за озакоњење објеката износио је 3.256. Од 2016. године до децембра 2022. године озакоњено је 1.097 објеката.

У ЈЛС Прибој је тренутно 8431 нелегално изграђених објеката. Тренд је у опадању задњих 20 година.

У ЈЛС Бајина Башта тренутно има 22.207 нелегално изграђених објеката. Смањен је тренд бесправне градње на подручју Националног парка Тара услед појачане контрола службе инспекцијског надзора и грађевинске инспекције.

Последица нелегалне изградње је неконтролисано ширење урбаних насеља и формирање нових комплекса поред фреквентних путева, уз узурпацију пољопривредног и шумског земљишта.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

У ЈЛС Ужице не постоји недостатак објеката социјалне инфраструктуре којима управља ЈЛС. Постоје следеће установе у којима се спроводе услуге социјалне заштите: Центар за социјални рад, Градски центар за локалне услуге, Црвени крст. Домско одељење за смештај одраслих и старијих лица Забучје је установа социјалне заштите за смештај одраслих и старијих особа, капацитета 80 корисника, основана при Центру за социјални рад „Ужице“ 2011. године. Установа пружа услуге становања, исхране, неге, примарне здравствене заштите, услуге социјалног рада, културно-забавне, рекреативне, окупационе и друге активности, зависно од потреба, способности и интересовања корисника. У саставу установе је 10 наменски грађених објеката и један адаптиран у Медицинској школи.

У ЈЛС Чајетина недостаје дом за стара лица и прихватилиште за ургентни смештај у коме би биле смештене жртве породичног насеља, жртве трговине људима као и остарела лица без породичне подршке. На територији ЈЛС не постоје услуге социјалне заштите које пружа приватни сектор. Локална самоуправа намерава да изгради старачки дом, који би садржао и службу геронто домаћица које брину о лицима која живе у својим домаћинствима а потребна им је повремена помоћ. Недостаје дневни боравак за стара лица.

На територији ЈЛС Пожега постоји дом за стара лица капацитета око 50 корисника што није довољно. Изражен је недостатак понуде за социјалним услугама у односу на потребе становништва, јер не постоји приватни смештај ове врсте. Највише недостају домови за смештај и дневни боравак за старе као и простор за дневни боравак деце са посебним потребама, али и прихватилишта за социјално угрожено становништво. У 2021. години Центар за социјални рад је

имао 2689 захтева упућених овој установи, али и сам Центар има недостатак како радних просторија тако и кадровске службе и средстава за пружање ове врсте помоћи.

У ЈЛС Прибој постоји недостатак дома за стара лица. Приватни дом за старе, који је имао око 50 корисника, од којих око двадесет из Прибоја, затворен је у августу 2022. године.

На територији ЈЛС Бајина Башта живи преко 6000 пензионера (око 25% становништва) тако да постоји потреба за домом за стара и болесна лица.

Здравствена инфраструктура

Секундарна и примарна здравствена заштита се ослања на здравствене центре Ужице и Прибој, Завод за јавно здравље и Апотекарску установу (са седиштем у Ужицу). Услуге секундарне здравствене заштите пружају две опште болнице у Прибоју (110 постеља) и Ужицу (740 постеља) са истуреним одељењима у Пожеги (стационар у дому здравља са 60 постеља) и Бајиној Башти (са 20 постеља), као и Специјална болница за болести штитасте жлезде и метаболизма „Златибор“ (са 70 постеља). Услуге примарне здравствене заштите пружају 4 дома здравља у сваком од урбаних насеља ЈЛС и здравствене станице и амбуланте у центрима заједнице села. Територијални распоред мреже објеката здравствених услуга је незадовољавајући са евидентним проблемом застарелости појединих објеката и опреме и проблемом недостатка лекарског кадра за обављање делатности.⁹

У ЈЛС Ужице постоји потреба за проширењем капацитета у објектима здравствене инфраструктуре. У току је израда пројектно-техничке документације за проширење капацитета услуга Здравственог центра и Опште болнице у Ужицу. Постоји организовани јавни или специјализовани превоз у виду санитета или кућне неге до места пружања услуга здравствене заштите.

У већини села у ЈЛС Чајетина не постоје амбуланте или здравствене станице у којима би лекари долазили бар једном недељно. У већим селима потребно је обезбедити преглед код лекара специјалиста, јер се на прегледе у Чајетини и Ужицу чека веома дуго, чак месецима.

У ЈЛС Пожега постоји недостатак простора за хитну медицинску помоћ, као и улаз за инвалиде. У месним заједницама Јелен До и Роге недостају садржаји примарне здравствене заштите, а у месним заједницама Жежевица и Горња Добриња неопходна је санација објекта. До насеља у којима недостају садржаји здравствене заштите организоване су службе хитне помоћи и патронаже.

Дом здравља у ЈЛС Бајина Башта обезбеђује на примарном нивоу здравствену заштиту за становништво, како у урбаном тако и у сеоским насељима. Услед веома велике разуђености, на сеоском подручју постоје 4 здравствене станице и 4 здравствене амбуланте. Основни проблем је недостатак лекара за континуирани рад у теренским амбулантама. У овом тренутку део објекта је реконструисан, али је потребно планирати реконструкцију и адаптацију здравствене станице Перућац и Бачевци и амбуланте Оклетац. У Дому здравља недостаје едукован кадар у области УЗ и радиолошке дијагностике, с обзиром да је у току специјализација из радиологије.

⁹ Уредба о плану мреже здравствених установа, „Службени гласник РС“, бр. 5/2020, 11/2020, 52/2020, 88/2020, 62/2021, 69/2021, 74/2021 и 95/2021

Услуге које се не пружају у области радиолошке дијагностике се решавају ангажовањем специјалиста из ЗЦ Ужице. У ЈЛС постоји организована приватна пракса из области лабораторијске дијагностике као и поликлиника и специјалистичке ординације из области кардиологије, пулмологије, реуматологије и друге специјалности. Садашња служба хитне медицинске помоћи не располаже са адекватним простором, стога је неопходно планирати изградњу нове зграде за ХМП, у којој треба да се обезбеди и услуга хемодијализе, која се сада веома отежано пружа с обзиром да се пацијенти из удаљених места превозе на хемодијализу у ОБ Ужице. Постоји јавни превоз до места пружања услуга здравствене заштите, али није на задовољавајућем нивоу. По потреби, санитарски превоз Дома здравља се организује до ОБ Ужице, КЦ Крагујевац и Београд.

У ЈЛС Прибој по питању садржаја здравствене инфраструктуре део потреба задовољава приватни сектор, углавном због недостатка појединих лекара специјалиста или опреме у јавном сектору.

Образовна инфраструктура

Мрежу установа за предшколско образовање формирају 33 објекта дечјих вртића (један у ЈЛС Бајина Башта, четири у ЈЛС Прибој, три у ЈЛС Пожега, 11 у ЈЛС Ужице, од којих један у приватном власништву и 14 у ЈЛС Чајетина, од којих пет у селима Мачкат, Сирогојно, Шљивовица, Љубиш и Рожанство).¹⁰ Припремна настава се одвија и у 26 основних школа и њиховим издвојеним одељењима (10 у ЈЛС Бајина Башта, девет у ЈЛС Пожега, пет у ЈЛС Ужице и две у ЈЛС Чајетина).¹¹ Мрежа установа за предшколско образовање у урбаним насељима је добро развијена и организована, са новим или реновираним објектима који испуњавају све европске стандарде. Проблем предшколског образовања је пружање услуга у сеоским насељима, изузев ЈЛС Чајетина, која су удаљена од матичних школа и вртића у којима се овај вид наставе одвија.

Основно образовање се одвија у 23 матичне школе (три у ЈЛС Бајина Башта са 7 истурених одељења, два у ЈЛС Пожега са 20 истурених одељења, четири у ЈЛС Прибој са 8 истурених одељења, десет у ЈЛС Ужице са 14 истурених одељења и две у ЈЛС Чајетина са пет истурених одељења) и две специјалне основне школе – основна школа за децу оштећеног слуха у Ужицу и музичка школа у Прибоју.¹²

Средње образовање се одвија у мрежи објеката која се састоји од 14 средњих школа лоцираних у урбаним насељима и то: два у ЈЛС Бајина Башта (гимназија и техничка школа), два у ЈЛС Прибој (гимназија и машинска техничка школа), три у ЈЛС Пожега (гимназија, техничка школа и пољопривредна школа), шест у ЈЛС Ужице (гимназија, економска, медицинска, техничка, уметничка и мешовита музичка школа) и једна у ЈЛС Чајетина (угоститељско-туристичка школа). Модел дуалног образовања није прилагођен малим привредним субјектима. У урбаним насељима Ужице и Пожега налазе се домови ученика средњих школа.¹³

Мрежу објеката високог образовања чине Академија струковних студија Западна Србија и Педагошки факултет у Ужицу. У Ужицу постоји Студентски центар Крчагово. У току је оснивање

¹⁰ Предшколско образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.

¹¹ Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, „Службени гласник РС“, број 1/2013

¹² Основно образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.

¹³ Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.

Интегрисаног универзитета у Ужицу (поред постојећег педагошког факултета, имаће факултете уметности и информационих технологија).¹⁴

Техничка школа у Ужицу је прва увела виртуелну праксу (прихваћено од стране Министарства просвете). У сарадњи са Канцеларијом за дуално образовање Владе РС и Техничке школе Ужице, ЈЛС Ужице је започела израду пројектне документације за изградњу тренинг центра у Крчагову, енергетску санацију и адаптацију објекта, као и партерног уређења парка.

У ЈЛС Ужице предшколска установа „Ужице“ располаже са 10 објеката и адаптираним просторима у 4 основне школе. У установи тренутно борави 2092 деце. Ови капацитети не задовољавају потребе, па се ради на проширењу капацитета за 200 деце. У урбаном центру у МЗ Царина у току је изградња новог вртића за 225-оро деце, док се у сеоским месним заједницама гради и планира изградња нових вртића. ЈЛС Ужице обезбеђује и субвенционише боравак деце у свим предшколским установама, како у јавним тако и у приватним вртићима.

У ЈЛС Чајетина потребан је нови вртић у селу Мачкат, јер постојећи вртић не задовољава потребе. Потребно је реновирати једину образовну установу намењену за средње образовање, осавременити њене кабинете као и направити едукативне центре где ученици стручних профила могу да обављају наставу. Недостају средње струковне школе за занатска занимања. Не постоји ниједна јавна или приватна високообразовна установа. Стручни програми нису усклађени са тржиштем рада, недостају стручни – занатски кадрови: архитекте, грађевински и машински инжењери, као и керамичари, армирачи, тесари, лимари, молери, водинсталатери, керамичари, вариоци, гипсари, руковаоци грађевинским машинама, конобари, кувари.

У ЈЛС Прибој упис у вртиће није омогућен свим заинтересованим, већ неколико година постоји листа чекања, с обзиром на велику концентрацију млађег становништва у урбаном насељу. Постојеће основне и средње школе својим капацитетима задовољавају потребе за образовањем, нарочито с обзиром на тренд смањења броја ученика. Стручни програми Средње машинско електротехничке школе и Високе техничко машинске школе Трстеник, чије одељење ради у Слободној зони Прибој, усклађени су са потребама послодаваца који обављају делатност у зони, а који запошљавају преко 700 радника.

На територији ЈЛС Бајина Башта велика је потражња за слободним местом у вртићу, јер тренутни капацитети вртића нису довољни. Између 150 и 200 деце не могу да се упишу у вртић, иако су у неким случајевима оба родитеља запослена. Тренутно не постоји ниједан приватни вртић. Због смањеног броја ђака, не постоји недостатак објеката образовања. Сеоске школе су углавном затворене и у већини случајева су дате на коришћење различитим спортским организацијама које их кроз различите програме стављају у функцију. Због великих миграција младих у циљу високошколског образовања и мањка високообразованог кадра, од великог значаја за Бајину Башту било би отварање неког издвојеног одељења државне или приватне високошколске установе. Стручни програми нису усклађени са тржиштем рада. Потребно је више занатског кадра са средњом стручном спремом, као и високообразованих у области електротехнике, машинства, грађевине.

У ЈЛС Пожега се успешно развија дуално образовање (нпр. на ЦНЦ машинама).

¹⁴ <https://uzice.rs/javne-ustanove/visoko-obrazovanje/>; Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, „Службени гласник РС“, број 1/2013

Културна и научна инфраструктура

У урбаном насељу Ужицу постоји Народна библиотека Ужице, која представља матичну библиотеку за библиотеке Златиборског управног округа, Градски културни центар, Градска галерија, Народно позориште и Историјски архив који врши заштиту архивске грађе на подручју Златиборског управног округа. Музеји постоје у урбаним насељима Ужице (регионални музеј надлежан за територију осам општина, за етнографски споменик културе „Јокановића куће“, спомен-комплекс на Кадињачи и презентацију хидроелектране „Под градом“) и Пожега. У ЈЛС Чајетина постоји музеј на отвореном „Старо село“ у Сирогојну и галерија у Доброселици, а организује се и велики број културних манифестација.¹⁵

Најзначајнија културна дешавања у ЈЛС Ужице су Југословенски позоришни фестивал, Међународни филмски и музички фестивал “Кустендорф”, Међународни дечији фестивал фолклора “Лицидерско срце”, Међународна колонија керамике, Бијенале графике “Сува игла”, Међународни фестивал природе и традиције “Жестивал”. Ужице ће бити престоница културе Србије 2024. године.

У урбаном насељу Чајетина налазе се Културни центар и Библиотека „Љубиша Ђенић“.¹⁶ Културни центар помаже организацију манифестација као што су: прослава српске Нове године код цркве у Јабланици, Сеоски вишебој у Јабланици, Летњи улични ерски кабаре у Чајетини, такмичење певачких група у Рожанству и манифестацију која негује изворно певање (из вика) на нивоу региона. У Туристичком центру Златибор недавно је отворена модерна мултифункционална зграда Културног центра која располаже: двораном за позоришне представе и биоскопске пројекције, модерном галеријом, библиотеком, конференцијским салама, медија центром, канцеларијама за администрацију и другим просторима. Културни центар Златибор постао је организатор многобројних изложби, уметничких колонија, фестивала, биоскопских пројекција, позоришних представа и других манифестација.

У урбаном насељу Пожега налазе се Народна библиотека и Спортско-културни центар.¹⁷ Спортско-културни центар реализује следеће програме: едукативни програми, филмски програм, музички програм, сценско-извођачки (позоришни) програм, ликовни (визуелни) програм.

У урбаном насељу Прибој налазе се Градска библиотека, Дом културе „Пиво Караматијевић“ и Завичајни музеј Прибој.¹⁸ Дом културе организује традиционалне манифестације: Лимске вечери дечје поезије, Лимске вечери поезије, фестивал Дани Данила Лазовића, Међурепублички фестивал дечјег драмског стваралаштва, циклус Прибојски сликари, општинска смотра у рецитовању.

¹⁵ Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, „Службени гласник РС“, број 1/2013

¹⁶ <https://www.cajetina.org.rs/sr/node/950>

¹⁷ http://www.pozega.org.rs/index.php?id_1_oblasti=5

¹⁸ <http://www.priboj.rs/lokalna-samouprava/javna-preduzeca>

У урбаном насељу Бајина Башта се налази установа „Култура“¹⁹, Народна библиотека „Милош Требињац“ (са 5 огранака у насељима Бачевци, Оклетец, Рогачица, Костојевићи и Перућац) и биоскоп.²⁰

Спортска инфраструктура

У ЈЛС Ужице спортска инфраструктура у великој мери задовољава потребе грађана и спортских клубова. Најзначајнији спортски објекти су: Спортско рекреативни центар „Велики парк“, Градски стадион, Градски базен, Спортски центар у Крчагову. Преко Спортског савеза регистровано је 82 спортска клуба, од којих велики број користи средства опредељена буџетом ЈЛС. У плану је проширење отворених спортских терена у приградским насељима и сеоским месним заједницама, као и изградња и реконструкција постојећих школских сала. ЈЛС Ужице је домаћин МОСИ – Међународним омладинским спортским играма 2024.године.

ЈЛС Чајетина постоји недостатак спортских објеката. Урбано насеље Чајетина располаже са: две тренажне хале, теренима са вештачком и хибридном подлогом, једаном балон салом и једним мултифункционалним тереном, једним игралиштем за падел тенис, једним скејт парком, затвореним и отвореним базеном. План је да се прави спортски парк. Приватни сектор има фудбалске терене, што је занемарљив проценат у односу на потребе.

У ЈЛС Пожега постоји недостатак спортске инфраструктуре. Приватни сектор задовољава потребе у висини од 30%.

У урбаном насељу Прибој је Спортски центар. На подручју ЈЛС нема недостатка спортских објеката, али је поједине неопходно реновирати (нпр. Градски стадион). Нема приватног сектора који реализује спортске садржаје. ЈЛС Прибој укључена је у МОСИ – Међународне омладинске спортске игре које се одржавају од 60-тих година 20. века.

Имајући у виду потребе локалних спортских клубова и рекреативаца, а посебно све већи број екипа на припремама које долазе у Бајину Башту неопходна је изградња додатне спортске хале, новог фудбалског терена, кошаркашких и одбојкашких терена, прављење нове тартан стазе, изградња свлачионица за спортисте, изградња затвореног и отвореног базена у општини. Тренутно незнатан проценат потреба задовољава приватни сектор што се тиче спортских објеката.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост

У ЈЛС Ужице, број регистрованих запослених према општини рада износи 24.051 (2021) и према општини пребивалишта 27.156 (2021). Број регистрованих запослених према општини пребивалишта у односу на број становника је 38 %. Повећан тренд је пораст броја фри-ленсера, којих има преко 200. Број регистрованих незапослених износи 2.835, број регистрованих незапослених на 1.000 становника износи 44. Регистровани незапослени према полу: жене 1.776, мушкарци 1.337. Учешће незапослених према старосним групама у укупном броју незапослених,

¹⁹ <https://bajinabasta.rs/javna-preduzeca/>

²⁰ Четврта измена и допуна Плана генералне регулације Бајине Баште, 2020.

у 2021: 15–29 год. 17%, 30–54 год. 54%, 55+ год. 29%. Старосна структура незапослених лица у 2020. години иде у корист лица преко 50 година, а којих има 36,69% у односу на укупан број евидентираних лица. Млади до 29 година у укупној незапослености у 2020. години учествују са 21,37%. Теже запошљива лица: незапослене особе са инвалидитетом 5,61%, незапослени млађи од 30 година 21,38 %, Корисници новчане накнаде за случај незапослености 6,11%, технолошки вишкови 0,4%. У погледу квалификоване радне снаге, постоји проблем у појединим привредним гранама, јер је већа је тражња од понуде, поготово за занатским струкама. У току је преквалификација за одређена занимања.

Број регистрованих запослених у 2021. години, у ЈЛС Чајетина према општини рада био је 6.199, док је према општини пребивалишта био 4.778. Број регистрованих незапослених исте године био је 532. Однос регистрованих запослених према општини пребивалишта у односу на број становника износио је 33%. Стопа запослености у 2021. години износила је 16,3%. У укупној структури запослених већи је број мушкараца у односу на жене. Највећи број запослених ради у оквиру делатности услуга, смештаја и исхране. Стопа запослености у ЈЛС Чајетина повезана је са унутрашњим миграцијама дневног карактера које се у највећој мери одвијају на релацији између урбаних насеља Златибор, Чајетина и Ужице. Не постоји довољан број квалификованих радника за којим приватни сектор има потребу.

У ЈЛС Пожега, број регистрованих запослених према општини рада износи 8.870 (2021) и према општини пребивалишта 9.218 (2021). Број регистрованих запослених према општини пребивалишта у односу на број становника је 35%. Број регистрованих незапослених је 1.161. Регистрованих незапослених на 1.000 становника је 44. Регистровани незапослени према полу: жене 626, мушкарци 535. Учешће незапослених према старосним групама у укупном броју незапослених, у 2021: 15–29 год. 20%, 30–54 год. 48%, 55+ год. 32%.

У ЈЛС Прибој, стопа запослености је 27%, а стопа незапослености 22,8%. Стопа запослености расте у протеклих неколико година, захваљујући новим инвеститорима. С друге стране, повећана стопа запослености је донекле узрокована и миграцијама, тј. исељавањем становништва, првенствено радно способног. Постоје дугорочна незапосленост (првенствено старија лица) и незапосленост младих. Главни узрок је неуспешна приватизација и спора транзиција на тржишну привреду, као и нефлексибилност старијих лица у смислу преквалификације. Ове две категорије имају статус теже запошљивих лица и имају одређене предности приликом запошљавања, у смислу субвенција за запошљавање. Углавном постоји квалификована радна снага, због система образовања прилагођеног потребама послодаваца (дуално образовање за потребе највећих инвеститора у општини Прибој, као што су Инмолд, Флекс Академи, ФТС). Овај систем је потребно усклађивати са новим привредним кретањима, тј. потребама нових инвеститора.

Број регистрованих запослених у ЈЛС Бајина Башта према општини рада износи 6.319 (2021) и према општини пребивалишта 7.388 (2021). Број регистрованих запослених према општини пребивалишта у односу на број становника је 31%. Број регистрованих незапослених је 1.658, Регистрованих незапослених на 1.000 становника је 71. Регистровани незапослени према полу: жене 948, мушкарци 710. Учешће незапослених према старосним групама у укупном броју незапослених, у 2021: 15–29 год. 19%, 30–54 год. 60%, 55+ год. 21%. Постоји дугорочна незапосленост првенствено лица преко 50 година и младих (углавном машинског кадра), због недовољних знања и вештина, искуства, као и недовољне мотивације за укључивање у било

какав вид усавршавања. Не постоји квалификована радна снага која одговара приватном сектору, јер је већа тражња од понуде.

Мобилност запослених

У ЈЛС Ужице постоји организован градски превоз који одговара на потребе свакодневних путовања према запосленима и ђацима.

Постоји градски превоз у Чајетини, који је у начину организације и распореду возњи прилагођен радном времену запослених који свакодневно путују од места становања до места рада и у супротном смеру.

У ЈЛС Прибој поједине компаније имају организован превоз за своје раднике, али углавном се користи постојећи јавни градски превоз.

Градски превоз у Бајиној Башти није успостављен, приватници који запошљавају већи број радника сезонски организују превоз због велике разуђености територије ЈЛС.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

На Урбаном подручју укупан број МСПП у 2021. години био је 9.148, од тога 1.826 привредних друштава и 7.322 предузетничких радњи. У периоду 2018 – 2021. године на целокупној територији је забележен пораст броја активних МСПП за 11,09%.

У ЈЛС Ужице број МСПП у 2020. години је 3.812, од тога 838 привредних друштава и 2.974 предузетничких радњи. У периоду 2018 – 2021. године, бележи се благ пад активних МСПП. У посматраном периоду број активних МСПП је смањен за 0,69%. Укупан број МСПП на 10.000 становника је 530. Од тога 120 привредних друштава и 410 предузетника. Укупан број запослених у МСПП је 13.806, што чини 1,11% од укупно запослених у МСПП у РС. Запосленост у МСПП учествује са 57,85% у укупној запослености у ЈЛС. Укупни пословни приходи МСПП су 110.762.889, што је 0,98% од укупних пословних прихода у РС. Просечан број извозника је 198, што чини 23,2% од укупног броја активних МСПП. Укупан извоз износио је 192.431.814.000 динара, а просечна годишња стопа раста извоза је -0,34%. У посматраном периоду, у структури инвестиција, удео страног капитала је 4,07% или 5.801.000 евра. Привредна активност се одвија у 11 сектора, али највећи утицај на привредна кретања имају предузећа из прерађивачке индустрије (прерада обојених метала, агроиндустрија, текстилна индустрија, производи наменске индустрије, грађевинарства и трговине).

У ЈЛС Чајетина број МСПП у 2020. години је био 1.204, од тога 240 привредних друштава и 964 предузетничких радњи. У периоду 2018 – 2021. године забележен је раст активних МСПП. У посматраном периоду број активних МСПП је порастао за 24,13%. Укупан број МСПП на 10.000 становника је 820. Од тога 160 привредних друштава и 660 предузетника. Укупан број запослених у МСПП је 2.954, што чини 0,24% од укупно запослених у МСПП у РС. Запосленост у МСПП учествује са 49,41% у укупној запослености у општини. Просечан број извозника је 23, што чини 14,3% од укупног броја активних МСПП. Укупан извоз износио је 17.198.639.000 динара, а просечна годишња стопа раста извоза је 14,4%. У посматраном периоду, у структури инвестиција, удео страног капитала је 1, 15% или 503.000 евра. Најважније привредне делатности у ЈЛС су туризам, пољопривреда, прерађивачка индустрија у области пољопривредне производње,

текстилна индустрија, лака индустрија у области пластике и метала и дрвопрерађивачка индустрија. Туризам је најразвијенија и најважнија привредна грана.

У ЈЛС Пожега, број МСПП у 2020. години је био 1.691, од тога 369 привредних друштава и 1.322 предузетничке радње. У периоду 2018 – 2021. године забележен је раст активних МСПП. У посматраном периоду број активних МСПП је порастао за 8,96. Укупан број МСПП на 10.000 становника је 630. Од тога 140 привредних друштава и 490 предузетника. У зонама послује 15 МСПП. Укупан број запослених у МСПП је 4.889, што чини 0,39% од укупно запослених у МСПП у РС. Запосленост у МСПП учествује са 58,17% у укупној запослености у општини. Просечан број извозника је 97, што чини 26,2% од укупног броја активних МСПП. Укупан извоз износио је 23.118965.000 динара, а просечна годишња стопа раста извоза је -0.46%. У посматраном периоду, у структури инвестиција, удео страног капитала је 12,93% или 6.661.000 евра. Најзначајнија и најзаступљенија привредна грана је прерађивачка индустрија и то металопрерађивачка и прехрамбена (прерада воћа и поврћа) која ангажује и највећи број радника.

У ЈЛС Прибој, број МСПП у 2021. години је био 1.005, од тога 161 привредних друштава и 844 предузетничких радњи. У периоду 2018 – 2021. године забележен је раст активних МСПП. У посматраном периоду број активних МСПП је порастао за 10,66%. Укупан број МСПП на 10.000 становника је 430. Од тога 70 привредних друштава и 360 предузетника. Укупан број запослених у МСПП је 2.223, што чини 0,18% од укупно запослених у МСПП у РС. Запосленост у МСПП учествује са 49,41% у укупној запослености у општини. Просечан број извозника је 28, што чини 18,1% од укупног броја активних МСПП. Укупан извоз износио је 7.693.777.000 динара, а годишња стопа раста извоза је 20,7%. У посматраном периоду, у структури инвестиција, удео страног капитала је 67,84% или 15.480.000 евра. Водеће привредне гране су производња саобраћајних средстава, производња производа од гуме и пластике, производња електричне енергије, гаса и топле воде, копнени саобраћај и цевоводни транспорт, продаја и поправка возила, хотели и ресторани.

У ЈЛС Бајина Башта, број МСПП у 2020. години је био 1.436, од тога 218 привредних друштава и 1.218 предузетничких радњи. У периоду 2018 – 2021. Забележен је раст активних МСПП. У посматраном периоду број активних МСПП је порастао за 12,43%. Укупан број МСПП на 10.000 становника је 600. Од тога 90 привредних друштава и 510 предузетника. Укупан број запослених у МСПП је 3.188, што чини 0,26% од укупно запослених у МСПП у РС. Запосленост у МСПП учествује са 51,02% у укупној запослености у општини. Укупан број извозника је 38, што чини 18% од укупног броја активних МСПП. Укупан извоз износио је 3.793.202.000 динара, а просечна годишња стопа раста извоза је 17,5%. У посматраном периоду, у структури инвестиција, удео страног капитала је 2,54% или 258.000 евра. Привредни субјекти су углавном концентрисани у сектору услуга (ресторани, продавнице, кафићи и делатност превоза).

Привредне зоне, иновативна и пословна индустријска структура

У ЈЛС Ужице, по подацима из 2020. године, постоји једна индустријска зона – индустријска зона Крчагово, укупне површине 20,34 ха. Капацитет зоне је у потпуности искоришћен. У зони послује 6 МСПП. У Ужицу је основан Регионални иновациони стартап центар (РИС центар), као центар за иновативни и технолошки развој. Предузетницима се пружа стручна, менторска, правна и саветодавна подршка у разради и комерцијализацији пословних идеја, умрежавању са

научноистраживачким и образовним институцијама, јавним, приватним и цивилним сектором, и проналажењу и коришћењу различитих извора финансирања. У пољопривредном сектору развијена је кооперација, нпр. „ББ“ клека, Зарић, Богдановић (Соколова ракија), Стара песма (500-1000 коопераната).

У ЈЛС Чајетина по подацима из 2020. године, постоји индустријска зона Бранешци у којој послује 3 МСПП. Површина зоне је 264ха, од којих је попуњено 64 ха, односно 24,24% капацитета.

У ЈЛС Пожега по подацима из 2020. године, у општини постоје две индустријске зоне: индустријска зона и индустријско-радна бесцаринска зона, укупне површине 158 ха. Попуњено је 45 ха, односно 50,08% капацитета. Пожега бележи развој креативне индустрије – филмска продукција и захтева за едукацијом у тој области.

У ЈЛС Прибој по подацима из 2020. године, у општини постоји једна слободна зона, површине 21 ха. Попуњено је 14 ха, односно 66,67%. У зони послује 6 МСПП.

У ЈЛС Бајина Башта по подацима из 2020. године, постоје 3 индустријске зоне укупне површине 30 ха: јужна, северна и западна зона у којима послује 23 МСПП. Капацитет зона је попуњен.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Урбано подручје се налази у примарној туристичкој дестинацији Дрина – Тара – Мокра Гора – Златибор са знатним учешћем целогодишње понуде у склопу туристичког кластера средишње и западне Србије. Ужице је секундарни градски туристички центар националног значаја са претежно целогодишњом понудом. Златибор и Тара су планински центри изразитијег националног и перспективно међународног значаја, са целогодишњом понудом. Прибојска Бања је секундарно бањско место националног значаја са претежно летњом понудом.²¹

ЈЛС Ужице бележи спор, али сигуран раст регистрованих туристичких долазака. Уколико се изузме 2020. година као нерепрезентативна услед глобалне пандемије, током 2019. године Ужице је посетило 12% више туриста него 2015. године. Током 2021. године остварен је скоро исти број ноћења као 2019. године што је изузетан резултат имајући у виду да је глобална пандемија у великој мери утицала на туристичка кретања. На Урбаном подручју ЈЛС Ужице је на другом месту по броју долазака туриста (после ЈЛС Чајетина). На подручју ЈЛС у структури туриста доминирају домаћи туристи (75% долазака и 83% ноћења) са изузетком 2020. године када су домаћи гости учествовали са преко 90% у укупном броју регистрованих туриста. Просечна дужина боравка свих туриста у претходних пет година износи 2,5 дана, при чему се домаћи гости задржавају нешто дуже (2,8 дана) а страни туристи краће од просека (1,7 дана). Остварени број ноћења показује да се и у најтежој години туризам доказао као витална привредна грана у коју вреди инвестирати. Укупан број лежаја на територији ЈЛС у априлу 2022. године је износио 1.217, од чега са 567 лежаја располажу хотели који послују у граду (један хотел ****, три хотела *** и један хотел*). Најзначајније туристичке вредности на подручју ЈЛС Ужице су: Мокра Гора са Шарганском осмицом и Дрвенградом, планина Тара, село Кремна, Стари град, Хидроцентрала „Под градом“, клисура реке Ђетиње, манастир Рујан, Потпећка пећина, село грнчара Злакуса, Бела црква Каранска и др. У децембру 2021. године, на заседању Генералне скупштине Светске туристичке организације Уједињених нација у Мадриду (UNWTO), Мокра Гора је проглашена за

²¹ Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023.

најбоље туристичко село света, међу више од 170 конкурената из 75 земаља света. У последњих неколико година значајне су инвестиције у туризам од стране јавног и приватног сектора: Стари град (комплетна конзервација и реконструкција горњег града – у 2022 години имао 5.342 посета), клисура реке Ђетиње (нови садржаји и доступне активности - зип линија, Археолошки музеј на отвореном „СтаПАРК”- 2143 посете у периоду јун-октобар 2022, вожња кајака, бициклизам, пешачење и планинарење); Потпећка пећина (уређење локалитета и комплетна замена електро инсталација) – 6.018 посетилаца у 2022; смештајни капацитети (отварање хотела Сиеста и Ариа, реновирање дела смештајних капацитета Хотела Оморика и унапређење додатних садржаја, отварање Коначишта Град у оквиру Туристичке организације Ужица). Сређеним и маркираним планинарским стазама повезани су Златибор са Злакусом, Мокра Гора са Кадињачом, Јелова Гора са кањоном реке Дервенте. На располагању су и планинарска стаза „Терзића авлија”, шетна стаза „Јаревац” на Калуђерским барама, шетно-едукативна стаза „Бањска стена” на Митровцу. Европска асоцијација зелених стаза доделила је ЈЛС Ужице 2017. године награду за ужичку Зелену стазу, прву такве врсте у Србији. Намењена је за шетњу и вожњу бицикала у дужини од 7,2 километара. Зелену стазу прате и обележене стазе за планинаре. Зимски спортови су концентрат физичке активности и добре забаве. Скијалиште Мокра Гора – Ивер је удаљено 7 км од Међавника. Стазе располажу са 7 „суфагових” топова за вештачко оснежавање, успињачом „сидрашица” капацитета 1.000 скијаша на сат, која истовремено опслужује 4 стазе укупне дужине 4 километара. Стаза Награмак (860 м.н.в.) се налази на 4 километра од Митровца, дужине 860 метара. Стаза је осветљена тако да љубитељи скијања могу уживати и у ноћним вожњама. Стаза код хотела Оморика је намењена почетницима и рекреативцима са свим неопходним условима за скијање ноћу. Већ на трећем километру од центра града Ужица почиње живописна клисура реке Ђетиње која у свом централном делу гради атрактиван кањон, проглашен пределом изузетних одлика и означен као природно добро од великог значаја. У биолошком и биогеографском смислу, реч је о простору са низом еколошких специфичности. На ширем подручју кањона реке Ђетиње налази се и богато споменичко наслеђе, као и простор јединствене лепоте: плажа испод Старог града и Рајски отоци. Посетиоци у кањону могу уживати у разним активностима као што су: вожња бициклом трасом старе Ђирине пруге, возити се Зип лајном надомак Старог града, уживати у прелепом крајолику вожњом кајацима код Велике бране или се окушати у слободном пењању на природним стенама.

Планина Златибор у ЈЛС Чајетина је од давнина позната као планина погодна за одмор, опоравак и лечење. Туристички дестинацију Златибор одликују специфичне географске и климатске карактеристике Златибора, а као бисери и драгуљи те понуде свакако се истичу и природно и културно наслеђе: парк природе Златибор, Стопића пећина (најпосећенији спелеолошки објект у Србији који годишње бележи преко 100.000 посета), водопад у Гостиљу, прераст у Доброселици, музеј на отвореном „Старо село” у Сирогојну. Са око 350.000 туриста годишње (од чега је трећина иностраних), који остваре око 1,5 милиона ноћења, Златибор је најпосећенија планина Србије и један од туристичких лидера. Према подацима о просечном боравку, домаћи гости се задржавају дуже од страних са 4 дана, док је просечан боравак страних гостију на дестинацији 3 дана. Први већи објекти за одмор направљени су у туристичком центру Златибор почетком 20. века, који данас располаже са више од десет модерних хотела, великим бројем гарни и апартманских хотела, луксузних апартманских комплекса, коначишта, приватних апартмана, пансиона, ауто-кампом итд. Туристички центар располаже са преко 30.000 лежајева, од чега је 5.000 у хотелском смештају. Готово сва села располажу смештајним јединицама у етно

стилу. Атракција је најдужа панорамска гондола на свету - Голд гондола, која спаја туристички центар Златибора са скијалиштем Торник. Јавно алпско скијалиште „Торник” располаже са три жичаре (6-сед „Торник” дужине 1.850 m капацитета 3.000 ск./h, ски-лифт „Крнево пландиште” дужине 1.100 m капацитета 1.200 ск./h и ски-лифт „Бандера” дужине 850 m капацитета 1.200 ск./h), три ски-стазе и три ски-пута (црвена стаза „Чигота”, хомологована црвена стаза „Торник” и хомологована црна стаза „Змајевац”; плави ски-пут између полазних станица жичара „Бандера” и „Торник”, црвени „Рибнички ски-пут” и црни ски-пут између излазне станице жичаре „Крнево пландиште” и полазне станице жичаре „Бандера”; укупна дужина ски-стаза и ски-путева је 8.000 m); у саставу скијалишта је полигон ски-школе са беби-лифтом, инфо-центар, ГСС, амбуланта, ски-бифе и паркинг (уз полазиште жичаре „Торник”), визиторски центар (уз излазну станицу жичаре „Торник”), тјубинг полигон са покретном траком (уз полазиште жичаре „Крнево пландиште”), боб на шинама, стаза за адреналинско спуштање и садржаји рекреације и забаве (авантура парк, мини голф и мултифункционални спортски терен). Скијалиште је опремљено системом за вештачко оснежавање свих ски-стаза, али без довољно ефеката у условима повишених зимских температура.²² Спортско-рекреативни садржаји обухватају: отворени олимпијски базен, спортску халу, два отворена терена за фудбал, терене за мале спортове, као и мало скијалиште „Обудовица” са једним ски-лифтом и ски-стазом; тениске терене „Језеро” и „Спрингс”, трим стазу „Караула”, нордијску ски стазу и др. Већина спорско-рекреативних садржаја је у саставу хотела и неких других смештајних објеката, највећим делом у центру Златибор (затворен 25-метарски базен, фитнес сала и велнес програм у Институту/Специјалној болници; велнес програм, мали затворени базен, хидромасажа, сауна и теретана у хотелу „Златибор-Мона”; отворени олимпијски базен, отворени дечији базен, спа центар и билијар клуб у хотелу „Олимп”; затворени базен, џакузи, сауна и теретана у хотел-клубу „Сателит”; спортска хала „Златибор” за све мале спортове на 1.500 m² са могућих 2.500 седишта, фитнес центром и теретаном у оквиру комплекса „Краљеве воде”; спортски центар за мали фудбал, кошарку, одбојку и тенис у студентском одмаралишту „Ратко Митровић”) и мањим делом у окружењу (центар за рекреацију радника - терени за фудбал, кошарку, одбојку, тенис и боћање, сала за стони тенис, теретана и ски-лифт у хотелу „Ловац”, Водице; два мала отворена базена, џакузи и сауна у националној кући „Simex”, Љубиш; базен уз вилу „Романтика” и базен у Гостиљу). Остали спортско-рекреативни садржаји понуде у окружењу центра Златибор су: јахачки полигони фарма „Златибор” и ранч „Зова”, параглајдинг полигони на Торнику и Чиготи, купалишта на малим језерима, излетничке, бицикличке и планинарске стазе и др.; за нордијско скијање уређене су три стазе и стрелиште за биатлон; за параглајдинг су уређени полигони „Чукер” на Чиготи, „Градина” на Торнику и на фарми „Крива Брега”; за картинг је изграђена стаза дужине 350 m; стазе за планинске бицикле у дужини од 160 km, „Озонске стазе Златибора” за излете (кружна стаза, стазе здравља на Чиготи, „Авантура Мокра гора”, „Златиборске богазе” и „Сирогојно” укупне дужине од 98 km), стазе за трим рекреацију, јахање и шетњу (пешачка стаза „Споменик” и др.). Од излетишта и купалишта уређени су: Јокино врело - излетиште на путу према Мокрој Гори са малим језером за спортски риболов и уређеним купалиштем (са рестораном и бунгаловима); купалиште уз апартманско насеље „Златиборска језера” на путу ка Семегњеви (са 3 апартмана и рестораном); купалиште „Код комше” на путу ка Семегњеви, купалиште у Мушветама и др.²³

²² Просторни план подручја посебне намене Парка природе „Златибор”, „Службени гласник РС”, број 2/2020

²³ Просторни план подручја посебне намене Парка природе „Златибор”, „Службени гласник РС”, број 2/2020

Туристички ресурси ЈЛС Пожега су: Село Роге и Тометино поље; културно-историјско наслеђе – спомен комплекс Милошу Обреновићу, Музеј железнице, ликовна колонија Прилипац и кружни трг у центру Пожеге; верски објекти – Црква Св. цара Константина и царице Јелене, Црква Св. Три Јерарха, Црква Св. Јована Крститеља, Црква Рођења Пресвете Богородице, Манастир Светог Ђорђа. Укупни доласци домаћих и страних туриста (2019): 13.171, домаћи 7.703, страни 5.468; Укупна ноћења домаћих и страних туриста: 24.876, домаћи 17.442, страни 7.434. Смештај гостима пружају хотел „Пожега“ (градски хотел, категорисан са три звездице, у центру града) и преноћиште „Мерак“ (на магистралном путу Пожега-Чачак, 14 км од Пожеге). Најважније рекреационе зоне су: Борјак – туристичко рекреативна зона (део градског зеленила борове шуме, представља рекреативну и еколошку зону непосредно уз градски купалишни базен, са три спортска терена) и Тометино Поље – предео за пешачење-планинарење (захваљујући свом положају и климатским условима, високом концентрацијом кисеоника и негативних јона, представља ваздушну бању); Роге, Рошка бања (позната по позитивном деловању на болести зглобова, живаца, очију и хроничног реуматизма, са базенима са лековитом водом).

Главна туристичка дестинација ЈЛС Прибој је Прибојска Бања (бањски туризам као доминантан вид туризма у Прибоју). Број смештајних капацитета у Прибојској Бањи: 39 домаћинстава са укупно 283 лежаја, хотел Лим – 70 соба са укупно 135 лежаја, мотел Дабар – 10 соба са 20 лежаја, хотел Терме – 35 соба са 75 лежаја и смештај Никачевић – 12 соба са 25 кревета. Број ноћења у Прибојској бањи на годишњем нивоу износи око 2.750 (просек 8 дана), а у хотелу Лим 675 (просек 5 дана), мотелу Дабар 1.055 (просек 5 дана), хотелу Терме (просек 5 дана), смештај Никачевић (просек 7 дана). Иницијативе у развоју смештајних капацитета су у порасту, а односе се пре свега на приватни смештај (апартмани, бунгалови, стан на дан). Захваљујући акцији Министарства трговине, туризма и телекомуникација ове године је дошло до повећаног броја гостују. Најважније рекреационе зоне су: пешачко- бицикличка стаза и стаза здравља у старом делу Прибоја, пешачка зона у Прибојској Бањи, Рибарско насеље (језеро Потпећ) и излетиште Љесковац.

Највећи природни туристички ресурси ЈЛС Бајина Башта су река Дрина и планина Тара. Године 1981. подручје планине Тара, планине Звијезда, као и део кањона Дрине проглашено је за национални парк. Центар за посетиоце Националног парка Тара са сталном поставком и презентацијом флоре и фауне НП Тара, поседује и презентациону салу и остварује око 10.000 посета на годишњем нивоу. Веома привлачна посетиоцима је и "Дринска регата", догађај који сваке године средином јула посети преко 130.000 људи. На територији се налази 1 хотел са 4*, 2 хотела са 3*, 2 хостела, мотел, преноћиште и 700 објеката домаће радиности (куће, собе, апартмани) са укупно 707 објеката које садрже 242 смештајне јединице, са 4.156 лежајева. Од тога, у хотелској понуди се налази 3 хотела са 213 смештајних јединица, у којима се налази 569 лежајева. 2019. године званично је остварено 49.364 долазака туриста (45.548 домаћих и 3.816 страних), 212.560 ноћења, али је велики број смештајних капацитета нерегистрован па у ову цифру улазе само подаци из категорисаног смештаја што је у највећем проценту из хотела на дестинацији. Манастир Рачу годишње посети преко 20.000 посетилаца. Кућица на Дрини је симбол Бајине Баште и један од најпознатијих обележја реке, која остварује преко 30.000 посетилаца годишње. Дупску цркву брвнару годишње посети око 2.000 посетилаца. Воденица Саве Савановића и њени остаци у којој је по предању "обитавао" најпознатији српски вампир

Сава Савановић има преко 30.000 посета годишње. Перућачко језеро је акумулационо које се водом напаја из реке Дрине. Површине је око 12,4 км², запремине 340.000.000 м³ воде, а дубоко је до 60 метара. Дужина језера износи око 54 км, најмања ширина око 150 метара, а највећа око 1000 метара. Годишње га посети преко 50.000 људи. Најважнија рекреациона зона је спортски центар „Браћа Милутоновић“ у центру града, спортски комплекси на Тари као и излетиште Рача на обали Дрине и плажа на језеру Перућац. Бајина Башта већ неколико година жели да се брендира као град ћирилице и као срце Подриња.

Културна баштина

Урбано подручје је богато културним наслеђем. На УНЕСКО Листи светског културног и природног и културног наслеђа су локалитети стећака (у Перућцу и Растишту)²⁴. Непокретна културна добра од изузетног значаја су: Манастир Бања у Прибојској Бањи, ПКИЦ Горња Добриња, зграда Музеја устанка 1941, зграда Партизанске штампарије Борба и зграда Главног НОО Србије у Ужицу, зграда Расадника и Партизанска болница у Крчагову, споменички комплекс Кадињача, црква брвнара у Дубу, црква Св. Петра и Павла у Сирогојну, комплекс Старо село у Сирогојну, Велика хумка у Пилатовићима и родна кућа Димитрија Туцовића у Гостиљу. Од великог значаја су следећа непокретна културна добра: манастир Рача, црква Св. Арханђела у Поблаћу, црква Св.Ђорђа у Годовику, црква брвнара у Доњој Јабланици, црква Св. Марка у Ужицу, Ужички град, Бела црква каранска у Карану, археолошка налазишта (Блашковина, Весовина, Крчевина, Варошиште, Болница и Савинац у Висибаби), ПКИЦ Годовик, родна кућа Петра Лековића у Сврачковцу и стара хидроцентрала на Ђетињи.²⁵

У сеоским насељима су заступљени и остали елементи културне баштине, као што су вредни примерци руралне архитектуре и очувани рурални предели (примери села Сирогојно, Љубиш, Семергево на Златибору, Јагоштица на Тари, Мокра Гора и Кремна на Мокрој Гори).

На Урбаном подручју заступљен је велики број елемената нематеријалног културног наслеђа, међу којима Злакуска лончарија (ручна израда керамичких посуда за термичку обраду хране на ручном витлу/колу техником зидања, додавањем слојева глине, село Злакусе у ЈЛС Ужице) и ерски хумор (ерски хумор, као форма усменог изражавања, представља специфичан начин шалвиног односа према стварности карактеристичан за подручје Златиборског округа у ЈЛС Бајина Башта, Пожега, Прибој, Чајетина и Ужице) и маћанске плоче (занатска знања и вештине које се односе на препознавање, експлоатацију и обликовање камених кровних прекривки које се постављају на стамбене и привредне објекте на Златибору).²⁶ На Урбаном подручју заступљено је свих 5 нематеријалних културних добара уписаних на УНЕСКО листи нематеријалног културног наслеђа²⁷, међу којима је са овог подручја Злакуска лончарија.

Најзначајније културно-историјске вредности на подручју ЈЛС Ужица су: села Мокра Гора и Кремна, стара пруга уског колосека Шарганска осмица на Мокрој Гори, село грнчара Злакуса,

²⁴ Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023.

²⁵ Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, „Службени гласник РС“, број 1/2013; Републички завод за заштиту споменика културе (https://www.heritage.gov.rs/cirilica/nepokretna_kulturna_dobra.php)

²⁶ <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns>

²⁷ [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00237&multinational=3#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00237&multinational=3#tabs)

Стари град и хидроцентрала „Под градом“ у Ужицу, археолошки парк „СтаПарк“, манастир Рујан, Бела црква Каранска и др.

У ЈЛС Чајетина најзначајније културно-историјско наслеђе су: манастири Увац и Дубрава, цркве брвнаре у Јабланици и Доброселици, Музеј на отвореном „Старо село“ Сирогојно, родна кућа Димитрија Туцовића у Гостиљу, док се у туристичком центру Златибора налази Храм Преображења Господњег. Музеј „Старо село“ у Сирогојну негује старе занате, надалеко су чувени производи од вуне који су и даље заступљени у понуди производа ручне израде. Занатство је сачувано и у појединим селима у мањој мери и то у Рожанству, које је познато по качарима. Чувању традиције посвећено је Удружење за неговање народне традиције „Златибор“ у Чајетини кроз фолклорне садржаје, игру и песму.

На територији ЈЛС Пожега, утврђено је и евидентирано 26 објеката непокретних културних добара, 68 археолошких налазишта и 38 објеката у урбаном насељу. Локалитети археолошких налазишта од великог значаја су: Блашковица, Болница, Варошиште, Весовина и Крчевина, Савинац. Сви поменути археолошки локалитети се налазе на подручју Висибаве и верује се да су сео античког насеља из II и III века. Велика хумка Археолошко налазиште – локалитет у долини реке Моравице, у атарима села Пилатовићи и Прилипац је под заштитом државе, као археолошко налазиште од изузетног значаја. Најзначајнији културно историјски споменици су: Црква брвнара у Горобиљу (посвећена Рођењу Св. Јована Крститеља, једна од најмањих цркава у Србији); Црква Св. цара Константина и Св. царице Јелене у Пожеги; Црква Св. Петра и Павла у Горњој Добрињи; Манастир Св. Ђорђа у селу Годовик; Спомен комплекс Милошу Обреновићу у Горњој Добрињи; Музеј железнице у Пожеги - Музеј узаних пруга; Симбол града – Кружни градски трг (НИН-ова награда за најуспешније архитектонско дело у 2012. години).

Материјално културно наслеђе у ЈЛС Прибој су: Манастир Св. Никола на Бањи, црква у новом и старом делу Прибоја, средњовековни град Јагат, Хасан-агина џамија у старом делу Прибоја, Завичајни музеј у старом делу Прибоја у кући Стевовића и етно кућа Јевђевића. Културне манифестације су: Илиндански дани који ће бити проширени догађајем који ће презентовати културно-историјско наслеђе средњег века, Лим фест, Дани Данила Лазовића, Лимске вечери поезије, Лимске вечери дечије поезије, Међурепубличка смотре - фестивал дечијег драмског стваралаштва.

У близини Бајине Баште налазе се непокретна културна добра: Манастир Рача (од великог значаја, према предању задужбина краља Драгутина Немањића саграђена у XIII веку) и Дупска црква брвнара (спада међу наше највеће и најлепше цркве ове врсте, покривена је шиндром и представља дело осаћанских неимара, саграђена крајем XVIII века). Поред бројних културно-туристичких манифестација у центру Бајине Баште је јединствени Парк ћирилице, а на само 5 километара од центра Бајине Баште ради се на успостављању музеја, односно дома ћирилице који ће бити ново културно али и туристичко стециште.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Урбано насеље Ужице се у документима помиње тек у првој половини XIV века. Ужице се налазило на традиционалној трговачкој рути и у то време представљало је стециште трговаца и место размене добара између Босне и истока и севера Србије. Све до српских устанака почетком XIX века град је скоро 350 година био под османском влашћу. Из средњовековног периода

потиче и тврђава која се налази западно од централне градске зоне, чији су остаци сачувани до данас. У већем броју пожара (последњи из 1862. године) и биткама између освајача и српске војске уништен је велики део историјске урбане структуре. Обнова је уследила крајем XIX века на основу Генералног регулационог плана окружне вароши Ужица који је наставио концепцију регулационог плана из 1863. године и развој града прилагодио рељефу и речном кориту, а централно подручје планирао на левој обали Ђетиње. Урбана структура је одређена делимично симетричном уличном мрежом. Урбани развој који је уследио након тога је у највећој мери диктирала индустријализација крајем XIX и почетком XX века. У овом периоду је поред осталих значајних грађевина изграђена и хидроцентрала на Ђетињи, која је тада служила као главни снабдевач електричном енергијом за град. У поређењу са осталим градовима у западној Србији, развој Ужица је текао умереним темпом, због неразвијене привреде и релативно слабих саобраћајних веза са развијенијим подручјима. Физичка структура је након II светског рата континуирано проширивана, са објектима изграђеним у стилу савремене архитектуре. Велики објекти изграђени у периоду од шездесетих до осамдесетих година XX века дају посебан печат средишњим деловима данашње централне градске зоне.

Кнез Милош Обреновић, рођен у селу Добриње крај Пожеге, је 1832. године наредио почетак преображаја Пожеге у варошицу. Ангажовао је Лазара Зубана, секретара Кнежеве канцеларије да направи урбанистички план Пожеге. Том приликом је место добило кружни трг са пијацом, око кога су биле распоређене трговачке радње, кафане, занатске радионице и приватне куће са баштама и воћњацима у позадини. Трг слободе је добио признање за најуспешније архитектонско дело 2012. године.

На месту данашње Бајине Баште у турско време постојало је село Пљесково. Кнез Милан Обреновић је 15. септембра 1872, указом уврстио Бајину Башту у ред варошица кнежевине Србије. Отвара се прва пошта и телеграф (1881), почиње са радом царинарница, и урбано насеље се подиже и развија по урбанистичком плану што скупа доводи до већег прилива становништва. Бајина Башта је 1882. године била изузетно урбанистички уређена. Пред II светски рат град добија водовод и калдрмисане улице. Нова етапа у историји Бајине Баште започиње после 1945. године када урбано насеље привредно јача добијајући модеран изглед. Уз значајне привредне и пословне објекте, изграђени су бројни спортски објекти: градски стадион са тартан стазом, хала за спортове који се обављају у затвореном простору и игралишта за мале спортове на отвореном.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Према Просторном плану Републике Србије до 2020. године, урбано насеље Ужице је урбани центар националног значаја са функционалним урбаним подручјем које обухвата ЈЛС Ужице, Чајетина, Пожега и Бајина Башта. Урбана насеља Бајина Башта, Пожега, Прибој и Чајетина су сврстани у мање урбане центре.

Мрежа насеља ЈЛС Ужице организована је у седам заједница насеља. Урбаном насељу Ужице непосредно гравитирају насеља Буар, Дубоко, Волујац и Стапати. Секундарни центар је Севојно са насељима Севојно и Горјанима. Заједнице сеоских насеља су: Крвавци са насељима Крвавци, Поточање, Потпеће и Злакуса; Бела Земља са насељима Дријетањ, Качер, Љубање и Збојштица; Равни са насељима Равни, Дрежник, Никојевићи и Скржути; Каран са насељима Каран, Рибашевина, Гостиница, Губин До, Трнава, Лелићи, Каменица, Бјелотић, Пониковица и Добродо;

Кремна са насељима Кремна, Витаси, Радуша, Стрмац, Мокра Гора, Пањак, Котроман, Кршање, Биоска, Пеар, Кесеровина и Врутци. Насеља са специфичним функцијама су: Потпеће, Злакуса и Мокра Гора.²⁸

Окосницу функционалне организација мреже насеља ЈЛС Чајетина чине три насеља: општински центар Чајетина, туристички центар Златибор и Бранешци (са претежно привредно-туристичким функцијама). Центри заједнице насеља су: Мачкат са насељима Крива Река, Мешник и Трипкова; Шљивовица са насељима Саиновина и Семегњево; Гостиље са насељима Алин Поток, Љубиш, Раковица и Дренова; Сирогојно са насељима Дренова, Жељине, Чичкова, Трнава и Рожанство; Доброселица са насељем Стубло. Села са сеоским центром су Семегњево, Јабланица и Стубло.²⁹ Насеља са специфичном туристичком функцијом су: Алин Поток, Гостиље, Љубиш, Бела Река, Шљивовица, Семегњево и Јабланица.³⁰

Планирана функционална мрежа насеља ЈЛС Пожега има пет хијерархијска нивоа: главни општински центар, центре заједнице насеља, насеље са специјалном функцијом, насеља са појединим функцијама и сеоска насеља. Центри заједница насеља су: Велика Жежевица са насељима Мала Жежевица, Душковци, Мађер и Дражиновићи; Тометино Поље са насељима Љутице и Мршељи; Глумач са насељима Врањани, Засеље, Отањ, Каленићи и Честобродица; Расна са насељима Тврдићи, Радовци, Здравивићи, Висибаба и Узићи; Горобиле са насељем Милићево Село; Прилипац са насељима Пилатовићи и Лопаш; Годовик са насељем Речице; Средња Добриња са насељима Горња и Доња Добриња, Табановићи и Папратиште; Пријановићи са насељима Бакионица, Лорет, Фуфаљ и Тучково; и Роге са насељима Сврачково и Рупељево. Насеља са специфичним функцијама су: Јелено До (рудник камена), Пилатовићи, Милићево Село, Честобродица, Узићи, Горња Добриња, Здравивићи, Тучково и Гугаљ.³¹

Мрежу насеља ЈЛС Бајина Башта формирају општински центар, центри заједнице насеља Рогачица и Костојевићи са осталим руралним насељима.³² Насеља и зоне са специфичном туристичком наменом су: Предов Крст, Перућац, Калуђерске Баре, Митровац и Заовине.³³

Мрежу насеља ЈЛС Прибој чине општински центар, субцентар Саставци (са насељима Батковићи, Црнуговићи и Пожегрнац и гравитирајућим ЦЗС Сјеверин, Крајчиновићи, Херцеговачка Голеша и Бучје), центри заједнице насеља Кратово (са насељима Брезна, Јелача и Прибојске Челице), Сјеверин (са насељима Живинци, Забрђе и Стрмац), Херцеговачка Голеша (са насељем Прибојска Голеша) и Бучје (са насељима Калуђеровићи и Крњача). Насеља са специфичним функцијама су бањско место Прибојска Бања и Бучје.³⁴

Главне карактеристике урбаних целина

Централна зона урбаног насеља Ужица подељена је у неколико целина које се услед топографских карактеристика и различитих утврђених садржаја могу јасно међусобно

²⁸ Просторни план Града Ужица, 2010; Регионални просторни план Златиборског и Моравичког округа, 2013.

²⁹ Просторни план општине Чајетина, 2018.

³⁰ Просторни план подручја посебне намене Парка природе Златибор, 2020.

³¹ Просторни план општине Пожега, 2013.

³² Просторни план општине Бајина Башта, 2016.

³³ Просторни план подручја посебне намене Националног парка Тара, 2020

³⁴ Регионални просторни план Златиборског и Моравичког округа, 2013; Просторни план општине Прибој, 2012.

разграничити. Река Ђетиња са приобаљем даје печат слици града. Северно од реке су компактне изграђене структуре, док је јужна обала изграђена у појасу широком неколико стотина метара. Дуж Ђетиње се простире зелени појас који је најизраженији у западном делу централне зоне. Средиште централне зоне представља Трг партизана око којег је формирана урбана структура. Блокове који се директно наслањају на трг карактеришу веће структуре различитих намена. Рубне локације централне зоне користе се, са изузетком неколико великих грађевинских комплекса, доминантно за јавне намене (школе, администрација итд.) и карактеришу их појединачни објекти. У тим деловима урбаног насеља присутна је мешавина стамбене и пословне намене. Иако центром доминирају објекти који су изграђени у другој половини XX века, заступљени су и објекти из других периода, првенствено цркве и јавни објекти (зграда Гимназије и Градска кућа). Из периода средњег века и турског доба одржала се тврђава која се налази на другој обали реке, која је споменик културе и представља знаменитост града. Урбаном децентрализацијом централних функција, Крчагово постаје трговински центар и подручје за нове инвестиције: изградња објеката трговине, спорта и рекреације итд. Такође изградњом градског базена и обновом медицинске школе као и планираном реконструкцијом зелених површина, пешачке стазе која повезује Царину и Крчагово као и изградњом вртића, Царина постаје центар образовања и рекреације. Подручје Турице има капацитета за даљи урбани развој и формирање новог локалног центра који ће бити дефинисан израдом плана детаљне регулације.

Урбано насеље Чајетина развија се са компактном урбаном структуром у уској долини и долињским странама реке Балашице. Централну зону са јавним објектима и парком окружују стамбени објекти средњих и ниских густина. Грађевинско подручје се постепено проширило у правцу државног пута Ужице – Нова Варош.

Урбано насеље Пожега формирало се дуж река Велика Морава, Скрапеж и Ђетиња, два државна пута и две железничке пруге. Поред леве обале Скрапежа формирала се централна зона са јавним садржајима и вишепородичним становањем високих и већих густина. Северно од централне зоне развило се и планирано је становање већих густина, а на северном и јужном ободу грађевинског подручја постојеће и планирано индивидуално становање. Источно од централне зоне, поред пруге и државног пута ка Чачку развијене су велике индустријске зоне, а западно поред путног правца за Косјерић и јужно од централне зоне на левој долињској страни Скрапежа планиране су зоне привреде и пословања.³⁵

У урбаном насељу Бајина Башта најгушће је насељена централна зона са одликама компактног мешовитог градског ткива. У централној зони смештене су јавне функције, комерцијалне намене и колективни стамбени објекти. У њеном непосредном окружењу налазе се специјализовани (посебни) центри: саобраћајно-трговински центар – аутобуска станица, образовни центар, спортско-рекреативни центар и здравствени центар. Породично становање без допунских функција доминантно је на подручју урбаног насеља. Све је јачи тренд изградње индивидуалних стамбених објеката уз главне путне правце, најчешће са пратећим комерцијалним и услужним делатностима. У рубним деловима урбаног насеља заступљено је породично и рурално становање претежно у комбинацији са пољопривредом. Ове зоне карактерише релативно незадовољавајућа комунална и инфраструктурна опремљеност простора. Производне делатности организоване су кроз три веће индустријске зоне: дрвно прерађивачка индустрија

³⁵ План генералне регулације Пожеге, 2015; Измена и допуна Плана генералне регулације Пожеге, 2016

налази се у западном делу урбаног насеља, непосредно поред граничног прелаза са Р. Српском, тангира реку Дрину и пољопривредно земљиште; друга индустријска зона (делом активна, делом браунфилд локација) налази се у стамбеном ткиву западно од централне зоне, на раскрсници путних праваца према Р. Српској, Београду, Тари и Ужицу; и индустријска зона Вишесава налази се у северном делу урбаног насеља, позиционирана уз путни правац Београд – Ужице, тангира стамбену зону и пољопривредно земљиште. Производни погони и центри мањих капацитета различите површине лоцирани су дисперзно на подручју урбаног насеља и уз главне путне правце. Дуж обала Дрине је пољопривредно земљиште, рурално становање и производне зоне, тако да нису остварене везе централне и других зона урбаног насеља са Дрином. Ток реке Пилице од централне зоне до ушћа у реку Дрину представља потенцијал за уређење и формирање туристички атрактивне понуде.³⁶

Урбано насеље Прибој развија се као линијска урбана структура дужине око 12км са обе стране река Лим и Увац. Поред Лима је формирана централна зона у којој су концентрисане све јавне намене и вишепородично становање различитих густина. Урбано насеље се проширило и на стрме долинске стране на коме преовлађује индивидуално становање ниских густина. У делу насеља поред реке Увац се налазе, идући од севера ка југу, комплекс "ФАП IV", уски појас корита Лима (у чијој су долини ка граду Седишта, Епоксид, насеље Рабреновац и насеље на простору између пруге и пута), као и гранични прелаз ка Босни у зони ушћа Увца у Лим. Дуж реке Лим формирана је централна зона у којој су смештени различити јавни садржаји и функције. Идући узводно од ушћа Увца у Лим ка потоку Јармовац, велику целину на простору који је одувек био заштићен од поплава представља Стари Прибој на десној и фабрика Полиестер и комплекс болнице на левој обали Лима, на десној обали се испод Пање главе налази комплекс фабрике "ФАП I" и "ФАП II", насеља Пања глава и Пољице, као и планирана зона на морфолошки погодном терену за изградњу Калауђерско поље. На левој обали се развио Нови Град са комплексима колективног становања и јавним објектима, насељима Читлук и Милијеш. Урбана целина „Бања – Потпећ“ од потока Јармовац ка брани ХЕ „Потпећ“, на десној долинској страни Лима обухвата зону природног лечилишта и насеља Прибојска бања у коме је планирано проширење површина са туристичком наменом. Испод зоне Бање, у долини Лима налази се комплекс фабрике "ФАП – III", као и делови насеља до пруге Јармовац и Жарковићи. На најузводнијем јужном крају долине Лима је зона Потпећ са комплексима електроенергетских постројења и радне зоне ХЕ "Потпећ" и са слободним неизграђеним простором између пута и Лима и слабо изграђеним појасом између пруге и пута који су са планирани за развој становања и пословања.³⁷

Браунфилд локације

Генералним урбанистичким планом Ужица планирано је да се, уз регулисање имовинско-правних односа са Војском Србије (ВС), на комплексу ВС у Крчагову формира зона за смештај садржаја високог образовања употпуњеног одговарајућим смештајним, рекреативним и осталим пратећим садржајима. У Крчагову се налази и индустријска зона Првог партизана која је ГУП-ом опредељена за секундарне делатности. Индустријска зона у Турици је трећа браунфилд локација за коју ће планом детаљне регулације бити дефинисати будућа намена.

³⁶ Четврта измена и допуна Плана генералне регулације Бајине Баште, 2020.

³⁷ Измене Плана генералне регулације градског подручја општине Прибој, 2021.

На територији ЈЛС Чајетина је једна мешовита гринфилд/браунфилд зона површине 5,1 ха - Индустијска зона у Чајетини са постојећим индустријским објектима, инфраструктурно је опремљена и добро саобраћајно повезана са државним путем I реда.

У Пожеги не постоје браунфилд локације. Стари индустријски објекти су приватизовани и подељени на мање пословне објекте.

Некадашњи индустријски објекти на територији ЈЛС Бајина Башта су приватизовани и подељени на мање пословне објекте. Од објеката који се могу сврстати у ову категорију, а који су тренутно ван употребе (из различитих разлога) су: касарна на Калуђерским Барама на Тари; хотел у Рачанској Шљивовици на Тари и хотел Језеро на језеру Перућац.

5.3.3 Природно окружење

Заштићена природна добра

На територији Урбаног подручја налази се 10 по површини већих заштићених природних добара: Национални парк Тара, паркови природе Шарган – Мокра Гора и Златибор, предео изузетних одлика Овчарско – Кабларска клисура, специјални резервати природе Тесне јаруге, Изнад Таталије, Чалачки поток и Велика плећ – Вражји вир, природни простори око споменика културе Старо село Сирогојно и Кадињача. Предложен за заштиту је предео изузетних одлика Клисура Ђетиње, а планирано за заштиту је подручје Мучањ – Велики Рзав. Номинована за УНЕСКО резервате биосфере су подручја Тара и Шарган – Мокра Гора, а за УНЕСКО Листу светског природног и културног наслеђа подручје Националног парка Тара са кањоном Дрине.³⁸

Национални парк Тара обухвата 249,92 км² територије ЈЛС Бајина Башта (10 КО). Зонама заштите обухваћено је: зоном I степена заштите 33,24 км² (13,3%), зоном II степена заштите 85,14 км² (34,1%) и зоном III степена заштите 131,53 км² (52,63%).³⁹ Парк природе Златибор обухвата 367,5 км² Урбаног подручја на деловима територија ЈЛС Ужице (23,1 км²), Чајетина (329,4 км²) и Прибој (15 км²). Зона са режимом I степена заштите обухвата 19,68 км² (17,64 км² у ЈЛС Чајетина и 2,04 км² у ЈЛС Прибој).⁴⁰ Парк природе Шарган – Мокра Гора обухвата 203,82 км² Урбаног подручја на територији ЈЛС Ужице (201,26 км²) и Чајетина (1,56 км²). Зона са режимом I степена заштите обухвата 7,74 км² (6,81%), са режимом II степена заштите 31,25 км² (27,46%) и са режимом III степена заштите 74,81 км² (65,73%).⁴¹ Предео изузетних одлика Овчарско - кабларска клисура обухвата 0,04 км² Урбаног подручја на територији ЈЛС Пожега.

Остала заштићена природна добра на подручју ЈЛС су:

- ЈЛС Ужице – споменици природе Потпећка пећина (Потпеће); стабло храста китњака (Рибашевци); заштићена стабла диволеске и мечје леске на тргу Св. Саве (Ужице) и налазишта зеленике (Стапари);⁴² а у поступку усвајања је споменик природе Стабло црно – белог бора на Креманским косама;⁴³

³⁸ Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023.

³⁹ Просторни план подручја посебне намене Националног парка Тара, 2020.

⁴⁰ Просторни план подручја посебне намене Парка природе Златибор, „Службени гласник РС“, број 2/2020.

⁴¹ Просторни план подручја посебне намене Парка природе Шарган – Мокра Гора, „Службени гласник РС“, број 31/2021.

Просторни план подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ „Службени гласник РС“, број 46/2019.

⁴² Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, 2013

⁴³ <https://www.zzps.rs/wp/poslata-na-usvajanje/>

- ЈЛС Чајетина – резерват Парк шума Рибница (Чајетина) и споменици природе Стопића пећина (Рожанство и Трнава) и три стабла црног бора (Доброселица);
- ЈЛС Пожега – споменици природе Пет стабала храста лужњака (Расна); Стабло храста Цера - Почеча”; Стабло храста лужњака - Љутице (Тврдићи); Стабло храста лужњака - Беле Воде (Глумач) и Висибаба - стабла лужњака (Висибаба).⁴⁴

Идентификована су међународно значајна подручја: међународно значајна станишта птица, ИВА подручја (Important Bird Areas) – Овчарско-кабларска клисура, Тара; међународно значајна биљна подручја, ИРА подручја (Important Plant Areas) – Тара, Шарган-Мокра Гора, Златибор; међународно значајна станишта лептира, РВА (Prime Butterfly Areas) – Тара, Златибор, Повлен; и ЕМЕРАЛД подручја – Овчарско-кабларска клисура, Јелова гора (Тесне јаруге и Зеленика), Тара, Заовине, Шарган - Мокра Гора, Златибор.

Евидентирани су следећи објекти геонаслеђа: у Националном парку Тара – вртача Мала батурса, Црвени поток, понор код Чекове куће, Перућачко врело, водопад на ушћу потока Врело у реку Дрину, скакавац на реци Рачи; у Парку природе Златибор – прераст (Доброселица), водопади и слапови на Гостиљској реци, бигар у Гостиљској реци (Гостиље), бигар испод Потпећке пећине (Потпеће), Сушичко врело, укљештени меандри Сушице (Мачкат), флувијалне површи на Златибору (Торник), ултрамафити са прослојцима магнезита; укљештени меандри Ђетине/Сушице (Ужице), клисура реке Трешњице (ЈЛС Бајина Башта) и рудник бакарне руде – Јармовац (ЈЛС Прибој).⁴⁵

Зелена инфраструктура

Територија под шумом у ЈЛС Ужице износи 28.237 ха или 42,3% територије ЈЛС.⁴⁶ Према ГУП Ужице, у урбаном насељу под зеленим површинама је 405,33 ха или 22,4% грађевинског подручја. Планирано је очување и унапређење јавних зелених површина на подручју централне зоне урбаног насеља. Предвиђено је уређење зелених површина у оквиру осталих намена и њихово очување у оквиру постојећих компактних блокова. Неопходно је успоставити катастар зелених површина и њихово евидентирање као непокретности, како би се заштитила вегетација као објекат и као живо биће од евентуалних негативних радњи (деградације и уништавања) у будућности.

У делу централне зоне и у парк-шумама Забучја, током 2014. године извршена је сеча око 1.000 стабала смрче услед напада инсекта поткорњака. У наредних неколико година, да би се допринело стабилности шумског екостистема, акценат треба ставити на пошумљавање, пре свега листопадним врстама, како би се површина вратила у првобитно стање. Према начину уређивања и коришћења рекреативних шума Забучја, издвајају се две карактеристичне зоне:

- парк-шума изнад СРЦ "Велики парк" је под неповољним нагибом, тако да се само делимично може користити за рекреацију са различитим садржајима - трим стазе, шетне стазе са одмориштима које повезују халу спортова са потезом Чикиризовина, вежбалишта на отвореном, уз могућност формирања стаза здравља. Део шуме зване Рајићевина може се користити у рекреативне сврхе - некада су ту биле ски стазе;

⁴⁴ Регионални просторни план Златиборског и Моравичког управног округа, 2013

⁴⁵ Ибид.

⁴⁶ Ибид.

- Велико Забучје - предео од значаја за рељефни визуелни идентитет целокупног града и за историјско подручје града Ужица овај простор има контекст културног предела. У овој зони је предвиђено уређивање видиковца на посебно атрактивним местима и то на начин који одговара природном амбијенту шуме; обележавање праваца кретања и опасних делова шуме где није безбедно кретање.

Територија под шумом у ЈЛС Чајетина износи 23.858 ха или 36,9,3% територије. Заступљеност зелених површина на грађевинском подручју урбаних насеља, према Плану генералне регулације насељеног места Чајетина (седиште општине) са насељеним местом Златибор – прва фаза (35,95 ха) и Плану генералне регулације насељеног места Чајетина са насељеним местом Златибор – друга фаза (3,44 ха), задовољава стандарде и нормативе у погледу укупне количине и врсте зеленила. На подручју урбаних насеља Чајетина и Златибор има могућности за развој и унапређење система зеленила.

Територија под шумом у ЈЛС Пожега износи 13.329 ха, што представља 31,3% територије. Према ПГР Пожега планиране су зелене површине на 44,68 ха или 3,67% грађевинског подручја урбаног насеља. Зелене површине ограничене намене су заступљене око школа, вртића, болнице, привредних субјеката. Зоне спорта, ФК Слога и тениски терени су недовољно наглашени са мало зеленила које је ту неопходно. Хотел Пожега нема зелену површину која је атрактивна и репрезентативна. Зелене површине испред јавних објеката чине обрађени простори око побројаних привредних субјеката. Све те површине су недовољне, а многи објекти немају ни мало простора са подигнутом зеленом површином.

Територија под шумом у ЈЛС Бајина Башта износи 38.840,05 ха, што представља 57,7% територије. Карактеристично за Бајину Башту је да се поједини краци или потези под шумом преплићу и прожимају са урбаном структуром, тако да зеленило у значајној мери уобличава општу слику урбаног насеља. Шумско земљиште доминира у јужном и источном делу урбаног насеља и заузима простор од око 120 ха. У јужном делу урбаног насеља шуме које се налазе на покренутом терену представљају изузетно вредан природни амбијент и један од значајнијих урбаних ресурса.⁴⁷

Територија под шумом у ЈЛС Прибој износи 36.636,22 ха, што представља 66,2 % територије. Према ПГР Прибој под зеленим површинама је 168,31 ха или 18,31% грађевинског подручја. У Прибоју су два парка (Градски парк и Градски трг) и две парк шуме (Пања Глава и парк шума у Прибојској Бањи), док је повезивање система зеленила предвиђено путем линијског зеленила (дрвореда и спортско рекреативних садржаја)

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Квалитет ваздуха, воде и земљишта

Просторна диференцијација животне средине на Урбаном подручју обухвата следеће четири категорије:⁴⁸

⁴⁷ ПГР Бајина Башта, 2014

⁴⁸ Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023; Просторни план општине Пожега, 2013.

1. Подручја загађене и деградирани животне средине (локалитети са прекорачењем граничних вредности загађивања, урбана насеља, агломерације са трећим степеном квалитета ваздуха, подручја површинских копова металних и неметалних минералних сировина, напуштени рударски копови и депоније, јаловишта, регионалне депоније, коридори аутопутева, водотоци IV класе и „ван класе“) са негативним утицајима на човека, биљни и животињски свет и квалитет живота. Урбана насеља која спадају у ову категорију су Ужице и Прибој. Остала подручја у овој категорији су: коридор пута Е761, појас око доњег тока реке Ђетине која се у профилу Горобиле најчешће налази у IV класи, док у маловођу прелази и у стање "ван класа", као и појас око Скрапежа (који је у зони Пожеге у III и IV класи).
2. Подручја угрожене животне средине (локалитети са повременим прекорачењем граничних вредности, субурбане зоне насеља најугроженијих подручја из I категорије, сеоска и викенд насеља, туристичке зоне са прекомерним оптерећењем простора, простори интензивних геолошких истраживања, подручја експлоатације минералних сировина, државни путеви I и II реда, железничке пруге, велике фарме, зоне интензивне пољопривреде, аеродроми, водотоци III класе) са мањим утицајима на човека, живи свет и квалитет живота. У овој категорији су: Пожега, туристички центар на Златибору, коридори државних путева I и II реда и пруга, подручје експлоатације минералних сировина Јелен До, појас око З. Мораве (профил Гугаљ) која је најчешће у класи II/III.
3. Подручја квалитетне животне средине (шумска подручја, туристичке зоне контролисаног развоја, пољопривредне, воћарске зоне, подручја са природном деградацијом, ливаде и пашњаци, ловна и риболовна подручја, водотоци II класе) са преовлађујућим позитивним утицајима на човека, живи свет и квалитет живота. У овој категорији су: Златибор, зоне са воћарством (ЈЛС Пожега), коридори локалних путева, као и територије сеоских насеља ЈЛС које припадају II категорији, подручја са природном деградацијом (еродирани површине, заслањена земљишта, клизишта, плавни терени и др).
4. Подручја веома квалитетне животне средине (подручја заштићених и планираних за заштиту природних добара, подручја заштићена међународним конвенцијама, планински врхови и тешко приступачни терени, водотоци I класе) у којима доминирају позитивни утицаји на човека и живи свет. У ову категорију се, поред наведених у тексту о заштићеним природним добрима, сврстава појас око Великог Рзава који се као извориште републичког значаја одржава у I/II класи квалитета и спада у најчистије реке у Европи и Бања Роге са термомонералним изворима.

Урбано насеље Ужице према извештајима о квалитету ваздуха оцењено је као 3. категорија. Квалитет ваздуха редовно се контролише преко мерних станица. На неколико места мере се концентрације чађи, сумпор-диоксида (SO_2), азот-диоксида (NO_2) и других карактеристичних штетних материја које настају пре свега услед сагоревања чврстих и течних горива приликом грејања, моторног саобраћаја и индустрије. При томе је упадљиво да је оптерећеност ситним честицама чађи натпросечно висока. Моторизовани саобраћај остварује значајан удео у емисијама штетних материја. При томе велики број застарелих аутомобила са високим емисијама штетних материја доприноси повећаној загађености ваздуха. Загађење изазвано процесима сагоревања додатно је поштрено топографским и микроклиматским специфичностима Ужица. Централна зона налази се у дубокој котлини што у случајевима температурне инверзије често доводи до формирања смога. Услед инверзије не одвија се

размена ваздуха са вишим ваздушним слојевима тако да концентрација честица загађења у котлини расте. Посебно зими у току грејне сезоне појачано долази до појаве зимског смога. Лети високи удео изграђених површина поспешује брзо загревање и прегревање централне градске зоне. Велике изграђене структуре у централној градској зони ометају неопходну циркулацију ваздуха са вишим ваздушним слојевима што је појачано природним просторним карактеристикама. Тако се и лети штетне материје из саобраћаја и индустрије концентришу у котлини. На територији општине Пожега није успостављен мониторинг мерења квалитета ваздуха. Испитивани параметри амбијенталног ваздуха на територији ЈЛС Бајина Башта, у 2014, 2018 и 2022. години, показују кретање у граничним вредностима. У зимском периоду, у сувим данима повећане су концентрације суспендованих честица, што није случај у летњем периоду и што указује на процесе сагоревања како у индивидуалним тако и у централним ложиштима. Ванредни случајеви високог загађења нису забележени задњих 5 година, раније су то били ретки случајеви.

Разматрано подручје располаже са значајним водним ресурсима, што се нарочито односи на површинске воде високог квалитета, са потенцијалом да обезбеди воду за потребе водоснабдевања за насеља далеко ван обима разматраног подручја. Ово је и констатовано у свим стратешким плановима водопривреде (Водопривредна основа РС, Стратегија управљања водама на територији РС). Најзначајнији водотоци на разматраној територији су: Скрапеж и Западна Морава (Пожега), Ђетиња (Ужице и Пожега), Црни Рзав (Чајетина), Дрина (Бајина Башта) и Лим (Прибој). На разматраној територији постоји и неколико значајних водних акумулација: Врутци на Ђетињи, Рибничко језеро на Црном Рзаву, Бајна Башта на Дрини, Потпећ на Лиму и језеро Заовине на планини Тари. Акумулације Врутици и Рибничко језеро имају примарну намену обезбеђивање воде за пиће, док преостале наведене акумулације имају хидроенергетску основну намену.

Према подацима мониторинга кога је спровела Агенција за заштиту животне средине у периоду 2017-2019⁴⁹, статуси појединих водних тела на разматраном подручју су:

- Статус водног тела реке Дрине на мерној станици код Бајине Баште је оцењен као добар по свим параметрима биолошких, физичко-хемијских и хемијских елемената квалитета воде.
- Статус реке Западне Мораве, низводно од Пожеге на основу мерења на профилу Гугаљски мост у погледу биолошких елемената квалитета је оцењен у распону од доброг до одличног (у зависности од врсте параметара) а статуси у погледу физичко-хемијских параметара и специфичних загађујућих супстанци су оцењени као умерени. Како је укупан статус водног тела дефинисан најслабијим статусом појединих показатеља, то је укупан статус водног тела реке Западна Морава на профилу Гугаљски Мост оцењен као умерен.
- Нема података о статусу реке Лим код Пријепоља, али на најближем профилу реке Лим за који постоје подаци (профил Пријепоље, 30 км узводно), укупан статус реке Лим је оцењен као умерен.
- Статус реке Ђетиње пре улива у акумулацију Врутци на основу мерења на профилу Биоска у погледу биолошких елемената квалитета је оцењен у распону од доброг до одличног (у зависности од врсте параметара) а статуси у погледу физичко-хемијских

⁴⁹ Статус површинских вода Србије у периоду 2017-2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.

параметара и специфичних загађујућих супстанци су оцењени у распону од одличног до умереног. Стога, укупан статус водног тела реке Ђетиња пре улива у акумулацију Врутци на профилу Бивоље оцењен као умерен.

- Еколошки потенцијал акумулације Врутци на основу мерења на три профила у погледу биолошких елемената квалитета је оцењен у распону од доброг до лошег (у зависности од врсте параметара) а статуси у погледу физичко-хемијских параметара и специфичних загађујућих супстанци су оцењени углавном као умерени. Стога, укупан еколошки потенцијал водног тела акумулације Врутци оцењен као лош. У акумулацији Врутци је 2013. године забележено интензивно цветање цијанобактерија са драстичним негативним последицама по квалитет воде у језеру, услед чега је интервенетно прекинуто захватање воде из језера за потребе водоснабдевања Ужица. Тек након недавно завршене реконструкције и надградње постројења за припрему воде за пиће у Ужицу, акумулација се поново користи за водоснабдевање. Узроци цветања цијанобактерија су вишеструки и сложени, и укључују хидролошко-хидрауличке факторе, унос храњивих материја у језеро и низ других фактора⁴². Веома је тешко прогнозировать како ће се даље одвијати цветање алги у акумулацији Врутци, због изузетно сложених механизма који то контролишу. „Цветање“ било које врсте цијанобактерија у акумулацијама за водоснабдевање је озбиљан проблем који је тешко решив. За њега не постоје универзална решења, јер свака акумулација има своје специфичности и треба засебно да се разматра. За решавање проблема „цветања“ цијанобактерија потребан је мултидисциплинаран научни приступ и стрпљење, јер ће се на ревитализацији радити годинама⁴².

Поред овога, део површинских вода у ЈЛС Ужице контролише надлежни Завод за јавно здравље, и према извештајима оне припадају од 2. до 4. класе квалитета. Из резултата мониторинга јасно је да су површинске воде под притиском услед антропогених загађења, што је очекивано јер ниједно од разматраних урбаних насеља, осим од недавно туристичког центра Златибор, не пречишћава отпадне воде пре испуштања у животну средину.⁵⁰ На Урбаном подручју постоје и значајни ресурси подземних вода, а са становишта њиховог коришћења, најзначајнији су бројни карстни извори.

Просечан ниво буке у урбаном насељу Ужице износи 65 dB за дан обухвата време од 06:00 -18:00 часова и вече 18:00 до 22:00 часова, и 55 dB за ноћ време од 22:00 до 06:00 часова. Најугроженије зоне су градски центар, занатска, трговачка, административно - управна зона са становима, зона дуж аутопутева, пословна – стамбена подручја. Најчешћи узроци су емитовање музике уживо и преко музичких уређаја. На основу обављених мерења нивоа буке, на петнаест мерних места на територији ЈЛС Чајетина, у два дневна, једном вечерњем и два ноћна интервала, може се закључити да меродавни нивои буке, у већини случајева, не прелазе граничне вредности индикатора буке. На територији ЈЛС Пожега није успостављен мониторинг мерења буке. Мерења буке се врше у појединачним случајевима по налог инспектора заштите животне средине и када је наложено нулто мерење буке у процедури процене утицаја пројекта на животну средину. На основу систематског мерења буке на територији ЈЛС Бајина Башта из 2013. године, просечни

⁵⁰ Стратешка процена утицаја Просторног плана Републике Србије до 2035. године, 2023.

ниво буке кретао се у границама дозвољених вредности. Прекорачења су била условљена саобраћајном буком или услед тачкастих извора буке (близина кафића и сл.)

Узрок појаве топлотних острва у Ужицу је недовољан број зелених површина у централној зони, док је у Бајиној Башти узрок саобраћај и индивидуална ложишта, а најугроженија је централна зона. Иако нема тачних податке о топлотним острвима, у Пожеги је то донекле Трг слободе.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Сходно Одлуци о утврђивању Пописа вода I реда („Службени гласник РС“, бр. 83/10), на разматраној територији водотоци Западна Морава, Ђетиња, Скрапеж, Моравица, Дрина и Лим су воде I реда. Сви остали водотоци на разматраној територији су воде II реда. Одбрана од поплава на водама првог реда је у надлежности Републике, док је на осталим водама (воде другог реда) надлежна ЈЛС. Уредбом Владе РС („Службени гласник РС“ број: 18/2019) утврђен је Општи план за одбрану од поплава за период од 2019. до 2025. године. Овим планом дефинисана је територијална организација за одбрану од поплава, организација, превентивне мере, активности, координација, руковођење одбраном од поплава, итд.

На територији ЈЛС Чајетина нема вода I реда, релативно је мала површина речних сливова и нема опасности од већих поплава. Такође, није карактеристична појава одрона и клизишта у мери које би нарочито угрозила комуникацију или стамбена насеља. Стенска основа је изражена у виду кречњачких и серпентинских маса, па се може рећи да су одређени делови територије ЈЛС Чајетина угрожени ерозијом земљишта. Територија ЈЛС Чајетина налази се у зони максималног интензитета земљотреса VIII степен МКС. Као климатски ризици могу бити снежне мећаве и наноси у зимском периоду и пожари на отвореном у летњем. У последњих 10 година појављивала се често снежна мећава. Због слабије проходности саобраћаја, због снежних наноса и поледице, отежано је безбедно управљање возилима. Највећи број пожара деси се на отвореном простору услед природних појава као што су муња, суша и друго, карактеристично је да се брзо шире.

Опасност од земљотреса на територији ЈЛС Пожега, иако мања, није потпуно елиминисана, јер је на основу података Сеизмичког завода Србије, подручје општине сврстано у сеизмичку зону од 8⁰ МКС. Подручје карактерише и појава клизишта у северном делу Пожеге, на потезу Бакионица, те се морају имати у виду потребне мере заштите ради будуће изградње. Подручје ЈЛС је веома богато мрежом водотока коју чини, пре свега река Скрапеж са својим притокама и река Ђетиња која се простире југозападном и јужном границом плана. Читаво подручје карактеришу честа изливања воде из корита водотока и плављења околног земљишта, као и појава високих подземних вода. Поред тога, евидентни су проблеми нерегулисања атмосферских вода, као и испумпавања воде из природних и вештачких депресија услед пресецања котлине путним и железничким објектима, због чега су угрожени чак и делови Пожеге који нису уз приобаље река. Није било значајнијих регулационих радова на водотоковима, изузев регулације Бакионичког потока и канала кроз Висибабу, као и изградње одбрамбених насипа после поплаве из 1965. године. Изградња ових бедема није искључила могућност плављења нижих делова и саме котлине, те су потребни додатни радови на регулацији Скрапежа и Ђетиње, као и њихових притока.

Високо ниво угрожености од поплава и клизишта на територији ЈЛС Бајина Башта, потиче од планинских речица и извора, који пониру, а онда у пролеће када дође до топљење снега, они

набујају и стварају поплаве и клизишта. Једна таква појава катастрофалних размера десила се 2014. године, када су у клизишту страдале куће, помоћни објекти, а поплава носила животиње и потопила велику површину пољопривредног земљишта, са великом материјалном штетом. Режим реке Дрине је диктиран радом хидроелектране Бајина Башта, тако да нема изражених ризика од плављења реке Дрине. Испољена је угроженост од шумских пожара, која представљају потенцијални ризик на подручју Националног парка Тара.

На одбрану од поплава Ужица повољно утиче акумулација Врутци на Ђетињи. Корито реке Ђетиње је регулисано у највећем делу градског насеља Ужице, тако да уже подручје градског насеља није озбиљно угрожено поплавама, осим насеља Турица, где се планирају радови на регулацији Ђетиње и одбране од поплава. Низводно од Севојна до Пожеге река Ђетиња углавном није регулисана тако да повремено долази до плављења, претежно пољопривредних површина. Само урбано насеље Ужице, због специфичне топографије и положаја у дубокој речној долини, подложно је краткотрајним поплавама од потока и бујица при јачим кишима. У циљу спречавања већих штета успостављен је систем реаговања на ризик (рана најава) од бујичних поплава.

Клима и климатске промене

Прикупљање хидро-метеоролошких података се врши преко неколико метеоролошких и хидролошких станица на Урбаном подручју. Клима варира од умерено континенталне до планинске, а подручје добија знатно више падавина од републичког просека.

Од средине прошлог века на територији Републике Србије дошло је до значајног пораста средње, максималне и минималне дневне температуре. Тренд промене температуре просечно за територију Србије у периоду 1961-2017 је износио 0,36°C по декади, а у току периода 1981-2017 овај тренд пораста температуре је био 0,60°C по декади. Цела територија Србије је суочена са знатним повећањем температура, нарочито у летњој и пролећној сезони, док су најмање изражени трендови уочени током јесени.

Управљање отпадом и дивље депоније

У ЈЛС Чајетина је спроведена изградња рециклажних острва, која су сабирна места за селективно одлагање различитих врста комуналног отпада. То представља један од савременијих начина руковања отпадом, напредак у заштити животне средине, и искорак у квалитету пружања услуга изношења и депоновања.

На територији ЈЛС Ужице организовано је прикупљање комуналног отпада у комуналне кошеве који се одвози на депонију Дубоко од стране ЈКП Биоктош. Јавно комунално предузеће „Регионални центар за управљање отпадом Дубоко” основано је 2005. године од стране 9 локалних самоуправа (Ужице, Чачак, Бајина Башта, Пожега, Ариље, Чајетина, Косјерић, Лучани и Ивањица). Санитарна депонија је почела са радом 2011. године. Укупан трошак успостављања и рада депоније до данас, износи око 20 милиона евра, а средства су обезбеђена путем кредита (ЕБРД) и донација (ЕУ, Француска влада, СИДА, ресорна министарства). ЈКП “Дубоко” Ужице, задужено за изградњу и унапређење регионалног система управљања комуналним отпадом, преузима сав комунални отпад из девет локалних самоуправа. Капацитети овог предузећа омогућавају еколошки поуздано сакупљање, транспорт, третман и депоновање комуналног отпада из Регије Дубоко, која на површини од 5.300 км² обухвата 335 насеља са 350.000

становника. Процењује се да ће у скорој будућности бит потребно проширење депоније Дубоко. Комунална предузећа из ЈЛС оснивача и даље обављају своју основну делатност – прикупљање отпада и транспорт до претоварних, односно трансфер станица, изузев ЈКП “Биоктош”. Постоји мали број дивљих депонија, пошто се на сеоском подручју где нема организованог прикупљања отпада налази 33 коша од 5 кубика у које грађани одлажу отпад, а прикупљање овог отпада финансира се из буџета фонда за заштиту животне средине.

ЈЛС Чајетина покрила је своју целокупну територију организованим системом за сакупљање комуналног отпада. Распоређене су посуде запремине Канте 120л и 240л (Чајетина), контејнери 1.100 л, 5 м³ и 7 м³ у зависности од подручја. У урбаном насељу Чајетина при крају је увођење система примарне селекције отпада на месту настанка, а у урбаном насељу Златибор овај систем биће успостављен током 2023. године. Отпад се сакупља камионима аутосмеђарима запремине од 8 м³ до 22 м³, претовара се на Златибору и одвојено превози у регионални центар Дубоко. Грађевински, кабасти и отпад од резивања одлажу се на санирану депонију Брегови. Не постоје дивље депоније. Највећу опасност представљају велике количине отпада поред саобраћајница које се избаце из аутомобила.

За комунални отпад стара се ЈКП „Наш дом“ у Пожеги. Отпад се одвози на регионалну депонију Дубоко. На територији ЈЛС Пожега планирана је трансфер станица за коју је одређена локација.

На територији ЈЛС Бајине Баште комунални, комерцијални, инертни и други неопасан отпад прикупља комунално предузеће, а затим се исти отпад транспортује до регионалне депоније Дубоко у Ужицу. Од 2014. године у Бајиној Башти је уведена примарна селекција отпада, односно физичка и правна лица одвајају отпад на суву и мокру фракцију. Нема већих дивљих депонија, све мање дивље депоније су очишћене у току 2021. године.

Испољени су проблеми у санацији депоније у Прибоју. Периодично се сакупљају велике количине отпада које наноси река Лим.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

На територији ЈЛС Ужица воде за пиће се обезбеђује из акумулације Врутци и из извора. Брана Врутци изграђена је 1984. године у клисури реке Ђетиње, 12 км узводно од града Ужица и има запремину од преко 50 милиона м³. Вода из акумулације Врутци се прерађује на постројењу за припрему воде за пиће лоцираном у граду. Након проблема са квалитетом воде у акумулацији Врутици 2013. године, привремено је обустављено коришћење акумулације а вода за водоснабдевање Ужица је тада обезбеђена хитном изградњом довода воде са Сушачких врела (на територији ЈЛС Чајетина). Након реконструкције и доградње постројења са додатним робустним и ефикасним технологијама пречишћавања, поново је активиран довод воде са акумулације Врутци. Из акумулације Врутци, односно постројења за припрему воде за пиће, исправном водом за пиће снабдева се 91% становништва Ужица који су прикључени на јавни водовод. Преосталих 9% потрошача добија воду из изворишта Живковића врело и Поточање. Примарни разлог што није сво становништво прикључено на јавни водовод је недостатак финансијских средстава. Потребно је на Живковића врелу урадити реконструкцију. Водоизворишта нису угрожена дивљом градњом, успостављене су три зоне санитарне заштите.

Просечна потрошња воде је 270 литара у секунди, што износи 5 м³ месечно по становнику. Рестрикције воде у летњем периоду се дешавају једино на рубним подручјима урбаног насеља

у летњим периодима. Водоводна мрежа недостаје на рубним сеоским подручјима. Ужички дистрибутивни водоводни систем је веома комплексан. Конфигурација терена и ширење урбаног насеља по околним брдима условили су изградњу бројних резервоара, пумпних станица, хидрофорских станица и мреже цевовода. Систем има 29 резервоара, 11 пумпних станица, 8 хидрофорских станица и мрежу примарних цевовода од 170 км, размештених у седам висинских зона, с тим да је свака зона је издељена на мање целине (подзоне), тако да ужички водоводни систем има 27 висинских целина водоснабдевања.

На канализациону мрежу Ужица није прикључено 22,8% домаћинства. Примарни разлог што нису прикључени је недостатак финансијских средстава. Недостаје кишна канализација, с тим што постоји одлука ЈЛС којом је дефинисано да фекална и кишна канализација морају бити одвојене. Постоје подручја на којима су грађани самоиницијативно и мимо закона своје одводе атмосферских вода укључили у фекалну канализацију. У Ужицу не постоји систем за пречишћавање отпадних вода, а у плану је израда регионалног постројења за пречишћавање отпадних вода у Пожеги на које би се прикључили корисници од Ужица и Ариља ка Пожеги (насеља у доњим деловима токова Ђетиње, Скрапежа и Голијске Моравице, односно делу горњег слива реке Западне Мораве).

На територији ЈЛС Чајетина основни начин производње воде за пиће је прерада воде из Рибничког језера (акмулација на Црном Ризаву). Због повећања становника и све веће посете туриста и смештајних капацитета потребно је у скорој будућности проширење капацитета. Цео потез око Рибничког језера и Црног Рзава је под заштитом првог степена, тако да водозахват није угрожен ризицима од загађења, дивље градње и не постоје ризици од загађења. Укупна потрошња воде за пиће на годишњем нивоу је 1.900.000 м³, од тога је потрошња становништва 1.240.000 м³, а привреде 660.000 м³. Просек потрошње воде по становнику је 77 м³ годишње. У систему нема рестрикција воде ни у летњем ни у било ком периоду године. На свим урбаним подручјима постоји водоводна мрежа. Ако домаћинства нису прикључена на градски водовод, прикључени су на месни који је део јавног система водоснабдевања.

У урбаним насељима Чајетина и Златибор покривеност канализационом мрежом је 100 %. У сеоским подручјима не постоји канализациона мрежа. У урбаним насељима недостаје кишна канализација, а овај недостатак је посебно изражена на Златибору. Због тога се канализација за отпадне (фекалне) воде најчешће користи и за сакупљање кишнице, што представља велики проблем посебно код пречишћавања отпадних вода. На територији ЈЛС Чајетина, два километра од центра Златибора недавно је пуштено у рад постројење за пречишћавање отпадних вода за потребе туристичког центра Златибор. Постројење је једно од најсавременијих у овом делу Европе и примењује СБР технологију за третман отпадних вода укупног капацитета 20.000 еквивалентних становника. С обзиром на изузетан раст смештајних капацитета и броја туриста, може се очекивати скоро потреба за проширењем капацитета ППОВ.

На територији ЈЛС Пожега вода се обезбеђује из регионалног водоводног система Рзав, који захвата воду из живог тока реке Рзав и третира захваћену воду на постројењу за припрему воде за пиће у Ариљу. Поред Пожеге, на регионални водовод су прикључени ЈЛС Ариље, Лучани, Чачак и Горњи Милановац. Регионални систем ради са максималним капацитетом и да би повећао капацитет мора бити изграђена брана Сврачково на Рзаву (градња је у току). Квалитет воде за пиће који се испоручује потрошачима је одличан. Водозахват на Рзаву није угрожен ризицима од загађења, дивље градње и не постоје ризици од загађења. Укупна потрошња воде

износи 2.419.665 м³ годишње. Однос потрошње на нивоу ЈЛС становање/привреда је 5:1. Просек потрошње воде по становнику износи 6 м³ месечно. У летњем периоду не постоји рестрикција воде. У неким деловима урбаног насеља недостаје водоводна мрежа и то у индустријској зони. 10% домаћинства није прикључено на јавни систем водоснабдевања, а разлог је недостатак мреже. Да би обезбедио додатну поузданост водоснабдевања, у Пожеги је планирано поновно активирање локаног изворишта на реци Скрапеж.

На територији ЈЛС Пожега рубна подручја урбаног насеља нису опремљена канализационом мрежом. На јавни систем канализације није прикључено 40% домаћинства, ако се посматра са селима, а у урбаном насељу то је 10%. Кишна канализација није развијена већ се кишне воде усмеравају у реку. Због недостатка кишне канализације често се фекална канализација користи и за прихватање кишних вода, што је неповољно. У Пожеги не постоји систем за пречишћавање отпадних вода, али је у плану изградња регионалног постројења за пречишћавање отпадних вода.

Основни начин производње воде за пиће на територији ЈЛС Бајина Башта је хватање подземних вода из алувиона реке Пилице. Постоји 8 бушених бунара дубине између 9 и 11 м. Постојећи капацитет изворишта је 115л/с. Потребно је тражити алтернативе изворе снабдевања (пример река Дрина) или хитно смањивати губитке у мрежи у великом обиму, за шта је потребно обезбедити велика средства, техничку документацију, итд. Квалитет воде на изворишту је још увек на задовољавајућем нивоу. Постоје одређени ризици од загађења у смислу недовољно изграђене канализационе мреже у зони заштите водоизворишта као и целокупног слива реке Пилице. Затим постоје одређени облици пољопривредних активности као и других ризичних делатности у сливу реке Пилице. Укупна количина произведене воде на годишњем нивоу је око 2.350.000 м³. Количина фактурисане воде на годишњем нивоу је око 850.000 м³, од тога домаћинствима 720.000 м³, а индустрији 130.000 м³. Из наведених податка јасно је да су губици воде велики проблем у водоснабдевању Бајне Баште. У јако сушним годинама, постојале су рестрикције у периоду август-октобар, као што је било нпр. 2007, 2012. и 2021. године. У већем броју насеља постоји водоводна мрежа, док није прикључено око 20% становништва урбаног насеља, не рачунајући сеоска подручја. Примарни проблеми су финансије, пројекти, конфигурација терена, неплански развој мреже у прошлости, застарелост мреже, итд.

На канализациону мрежу није прикључено 20% становништва урбаног насеља, не рачунајући сеоска подручја. Примарни проблеми су новац, пројекти, конфигурација терена, неплански развој мреже у прошлости, застарелост цеви, лоше изведени првобитни цевоводи, итд. Недостаје кишна канализација у око 30% урбаног насеља. Постојећа канализација је 50% сепаратног типа, а 50% мешовитог (општег) карактера. У Бајиној Башти још увек не постоји систем за пречишћавање отпадних вода, али је урађен Пројекат који предвиђа изградњу једног централног и 3 мања постројења за пречишћавање отпадних вода) и тренутно је у поступку за прибављање локацијских услова и грађевинске дозволе.

Енергетика

Погодност представља усвојен акциони план одрживе енергије Златиборског управног округа.

У урбаном насељу Ужице постоји директни и индиректни даљински систем грејања. Примарни извор топлоте је природни гас, а алтернативни мазут. Повезано је 28% домаћинства, односно укупно 6.353 корисника. На територији ЈЛС постоји гасоводна мрежа, а само око 15%

домаћинстава и привредних објеката је прикључено на мрежу, а узрок неповезивања је неисплативост прикључења на мрежу. Однос потрошње струје на нивоу урбаног насеља за становање је око 55 % и 45 % за привреду. Постоје довољни капацитети за дистрибуцију електричне енергије у односу на потражњу. Постоје приградски делови као што: Волујац, Поточање, Крвавци, Горјани и Злакуса, где је за прикључење нових купаца веће инсталисане снаге неопходна изградња недостајуће електроенергетске инфраструктуре. Реализација дела тих пројеката је у току. Нема домаћинстава у којима није урађена електрификација, односно нема домаћинстава која су подносила захтев за прикључење и испунила услове по одобрењу, а да нису прикључена. Постоји могућност коришћења соларних електрана као обновљивих извора енергије. У претходном периоду више странака се интересовало о начину и условима како могу да стекну статус купца произвођача. До сада је само један привредни субјекат стекао статус купац-произвођач, и то Радун Авиа, Горјани.

На територији ЈЛС Чајетина тренутно је у изради гасовод, поготово у деловима урбаног насеља Златибор где је изграђена гасоводна мрежа, али још увек није пуштена у рад. Примарни и алтернативни извор топлотне енергије су индивидуална ложишта и струја. Већу потрошњу електричне енергије остварује становништво око 65% и то углавном апартманске зграде, у односу на потрошњу привреде од 35%. Иако тренутно постоји око 25.000 прикључака, за десет година број прикључака се удвостручио. Стога не постоје довољни капацитети електричне енергије и потребно је што пре изградити две трафо станице 35/10 (Златибор и Рибница) и нову 110/35kW Златибор 2. Веома мали број домаћинстава нема електричну енергију, свега око 10 домаћинстава због тога неизграђене инфраструктуре. Што се тиче коришћења обновљивих извора енергије, постоје две мини хидроелектране које производе енергију директно у систем, а соларна енергија је потенцијални ресурс.

На територији ЈЛС Пожега не постоји даљински систем грејања, иако постоји развод гасоводне мреже у ужем центру града. Примарни извор топлотне енергије су индивидуална ложишта. Однос потрошње струје на нивоу урбаног насеља за становање је 65 % и за привреду 35 %. Постоје довољни капацитети за дистрибуцију електричне енергије у урбаном насељу у односу на потражњу. Нема неприкључених домаћинстава на јавну електроенергетску мрежу. Постоје могућности за коришћењем обновљивих извора енергије то су соларни панели, а алтернативне изворе енергије користи 0,1%.

Постоји даљински систем грејања у централној зони Бајине Баште и тренутно је прикључено око 1.000 корисника. Не постоји гасоводна мрежа. Однос потрошње струје на нивоу урбаног насеља за становање је око 70% и 30 % за привреду. Не постоје довољни капацитети за дистрибуцију електричне енергије у урбаном насељу у односу на потражњу. Веома мали број домаћинстава није прикључен на мрежу, и то због неприступачности и велике удаљености од постојеће мреже. Постоји могућност за коришћење обновљивих извора путем уградње соларних панела. Тренутно нема објеката који користе алтернативне изворе енергије.

На територији ЈЛС Пожега испољен је недостатак гасоводне мреже. У урбаном насељу Прибој користи се топлана на биомасу.

Ни једна од ЈЛС на Урбаном подручју нема евиденцију објеката са енергетским пасошем, законски сви објекти морају имати А категорију.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Најзначајнији саобраћајни коридори на територији Урбаног подручја имају национални и међународни значај и спајају Централну Србију са Републиком Српском и Босном и Херцеговином, као и са Црном Гором. Железничка пруга Е79 Београд – Врбница пролази преко ове територије и укршта се са железничким коридором националног значаја Пожега – Краљево – Сталаћ која повезује подручје са пругом Е85 Суботица – Београд – Ниш – Прешево у Коридору Х. Квалитет међународне пруге Е79 Београд – Врбница је на ниском нивоу, те се на већем делу трасе онемогућава развијање брзине возова преко 50km/h. Преко Урбаног подручја пролазе међународни путеви Е761, у западно-моравском саобраћајном коридору, преко кога се остварују везе са БиХ и са аутопутем Е75 у коридору Х, као и Е763 преко кога се остварују везе са Црном Гором и Београдом. Државни путеви IБ реда су број 21 и 28 преко којих Урбано подручје остварује везе са Подрињем, Ваљевом и Шапцем, Ивањицом и Пештером. Државни путеви IIА реда број 170, 171, 174, 191, 192, 194 и 196 повезују делове Урбаног подручја међусобно и са регионалним окружењем. Планиран је наставак реализације аутопутског коридора ка Јужном Јадрану (иако планиран ван граница Урбаног подручја, зона Ивањице и Пештара, имаће директан утицај на овај простор и растеретити магистралне правце ка југу) и државног пута првог реда (брзе саобраћајнице и/или аутопута Пожега – Вишеград – Сарајево) ка Босни и Херцеговини. Најкритичније стање саобраћајница државних путева II реда и општинских путева је у северним и северо-западним деловима Урбаног подручја што је последица лошег путног растера и великог броја клизишта и одрона. Железнички саобраћај се одвија преко железничке пруге Београд – Врбница – граница Црне Горе (Бар). Ваздушни саобраћај развијаће се преко аеродрома „Поникве“, уз квалитетније повезивање аеродрома са државним путем IБ број 23.⁵¹

Саобраћајна мрежа на територији ЈЛС Ужица је развијена ограничено због просторних услова. На већини деоница је потребна реконструкција због профила пута. Поједине зоне у урбаном насељу су посебно угрожене и небезбедне по питању саобраћаја због профила пута и непостојања пешачких стаза. Недостају сталне или повремене пешачке зоне, поготово у потезу основне школе Нада Матић. У урбаном насељу недостају паркинг места. Не постоји мрежа бицикличких стаза због конфигурације терена. Јавни градски превоз је развијен у складу са потребама корисника транспортне услуге. Највећи број линија у систему ЈГТП су радијалног карактера, тј. спајају периферне делове са централном зоном. Поједина возила у систему су опремљена са рампама за инвалиде, и функционишу на начин да су корисници услуге у комуникацији са представницима превозника. Оператор у систему ЈГТП је приватна фирма Бечеј превоз, а управљач је одељење за послове саобраћаја ЈП "Ужице развој" Ужице у складу са уговором о обављању делатности линијског јавног транспорта путника. Постоји саобраћајна координација са другим јединицама локалне самоуправе у виду организовања појединих активности. Везано за паметне системе, у систему ЈГТП на територији града Ужица, у свако возило, уграђени су модеми, и постоји праћење возила помоћу система GPS/GPRS. Праћење се обавља свакодневно ради контроле реализације дефинисаног реда вожње. Постоји мала покривеност јавним бесплатним интернетом, и то Мали парк код Општине и Градска плажа. У Ужицу постоје 2 железничке станице на железничкој прузи Београд-Бар, главна (путничка) у централној зони и теретна, у индустријској зони Крчагово, која представља и мултимодални

⁵¹ Карта државних путева, 2022; Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035, 2023.

чвор. Станице су адекватно пројектоване, организоване и безбедне у односу на околину. Аеродром "Поникве" је повезан са урбаним насељем, али квалитет саобраћајница није довољно добар.

Саобраћајна мрежа на територији ЈЛС Чајетина није добро развијена. Велика је разуђеност насељених места, планински рељеф диктира захтев за адекватним попречним профилем саобраћајница, који у великој мери није испуњен. Географски положај, најпосећенији туристички центар и пут ка Јадранском мору захтева саобраћајницу вишег ранга, попут аутопута, у односу на садашњи државни пут IB23. Постоје зоне у којима је саобраћај небезбедан. Пројекат техничке регулације урбаних насеља Чајетина и Златибор идентификовао је многобројне улице које својим карактеристикама не испуњавају потребну ширину/профил за двосмерни саобраћај. Такође, у многобројним улицама не постоје тротоари, па су пешаци у њима нарочито угрожени. Недостају сталне и повремене пешачке зоне, као и бицикличке стазе и траке у урбаним насељима, што је идентификовано анализом саобраћаја, као и испитивањем грађана путем анкете у склопу обележавања Европске недеље мобилности (туристи су посебно истакли недостатак бицикличких стаза). Недостатак паркинг простора посебно је истакнут у урбаним насељима Чајетина и Златибор. У последње три године изграђен је већи број паркинг места и планирана изградња паркинг гаража, али сталан пораст туриста и посетилаца захтева израду посебне стратегије стационарног саобраћаја ради идентификације адекватних паркинг места у складу са планом развоја, као и у складу са Планом урбане мобилности који је у изради. Везано за паметне системе, унапређењем система стационарног саобраћаја, односно паркирања, локално комунално предузеће „КЈП Златибор“, које управља системом паркирања, увело је систем контроле паркирања „Око соколово“. Бесплатан интернет је доступан на микролокацијама на тргу на Златибору и испред Дома здравља у Чајетини. Не постоји организован јавни градски превоз, као ни приградски. Изузетак је линија Златибор – Чајетина – Ужице, на којој се превоз путника одвија као међумесни превоз. Због непостојања ЈГП-а, саобраћај се одвија индивидуалним превозом. У току је израда Плана урбане мобилности који треба да идентификује наведене проблеме. У оквиру студије предвиђена је израда Студије приступачности са посебним освртом на приступачност јавним објектима и површинама. Не постоји саобраћајна координација са другим ЈЛС. У ЈЛС Чајетина не постоји градска и приградска железничка мрежа. Ободом ЈЛС се реализује железнички саобраћај пругом Београд-Бар, који даје могућност интегралног саобраћаја. Тренутно је у изградњи реконструкција пута који директно повезује туристички центар Златибор са аеродромом „Поникве“ деоницом Бранешци – Трипкова – Поникве.

Саобраћајна мрежа је развијена на територији ЈЛС Пожега. У урбаном насељу постоје потребе за проширењем капацитета, отварањем нових улица и пробијањем коридора. Недостатак постојећих јесте што се већина још увек налази на приватном земљишту, те је потребно планирати средства за откуп земљишта, фактички јавне саобраћајнице, као и средства за израду подлога и пројеката препарцелације којима би се приватно земљиште превело у јавно уз надокнаду. Многе улице је потребно хитно реконструисати. По питању саобраћаја, посебно су небезбедне зоне око школа и других јавних објеката. Недостају пешачке зоне у најужем делу града, прва зона грађевинског подручја, а не постоји ни мрежа бицикличких стаза. Недостаје паркинг простор за потребе спортске хале у Пожеги, такође недостаје јавна гаража за потребе грађана који долазе у центар ради снабдевања. ЈГП није довољно развијен, постоји опција ЈГП који држе приватни превозници у неусловним возилима. Приватни сектор искључиво ради на

принципу заснивања профита. Не поштује ред вожње, не укључује грејање по хладним данима и сл. и не постоји универзална приступачност система јавног градског превоза. На железничкој прузи Београд-Бар је потребна хитна реконструкција станичног објекта који је у фази пропадања, тј. неуслован је. Не постоји саобраћајна координација са ЈЛС, нема авио саобраћаја и не постоје мултимодална чворишта. Такође, нема јавног бесплатног интернета у урбаном насељу.

Саобраћајна мрежа је развијена на територији ЈЛС Бајина Башта, али је недовољно улагано у њено одржавање и реконструкцију. У урбаном насељу делимично је и смањиван број саобраћајница затварањем главне улице за саобраћај моторних возила. Предвиђене транзитне саобраћајнице око града годинама чекају на изградњу. Реконструкција је потребна у централним градским саобраћајницама, али је реконструкција условљена и лошим стањем комуналне инфраструктуре уграђене у труп пута. Нема саобраћајница на којима је посебно угрожена безбедност. Тренутно је у току изградња проширења пешачке зоне у главној улици. Бициклистичке стазе не постоје, али постоје иницијативе за њихову изградњу. У централној зони недостаје око 190 паркинг места, било ког типа. ЈГП функционише на систему јавног - приватног партнерства, градски превоз је субвенционисан 100 % у време рада школа. ЈГП покрива целу ЈЛС која је велике површине и веома разуђена те представља велики трошак. Приватно предузеће обавља сав градски и приградски превоз. Квалитет услуга је задовољавајући, мада има и проблема пре свега са капацитетима. Аутобуси градског превозника су углавном старијег типа и нису прилагођени особама са инвалидитетом, као ни мајкама са децом у колицима. Не постоји саобраћајна координација са другим ЈЛС. Бајина Башта нема железнички мрежу, нити авио саобраћај и не постоје мултимодална чворишта. Такође, нема јавног бесплатног интернета у урбаном насељу.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

Управљање на више нивоа и партнерства

Само у периоду 2020-21. године у ЈЛС Ужице и Чајетина, управљање на више нивоа у смислу координације и усклађивања акција између различитих нивоа управе се спроводи кроз неколико програма и пројеката. Износ средстава која су ангажована за поменуте пројекте и програме, кретао се од неколико хиљада и десетина хиљада ЕУР, све до износа од неколико стотина хиљада ЕУР. На тим програмима и пројектима као партнери учествују: министарства Републике Србије (Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство просвете, Министарство привреде, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство заштите животне средине, Министарство рударства и енергетике, Министарство заштите животне средине); међународни ниво (Европска унија, Краљевина Шведска, Амбасаде САД у РС, Швајцарски секретаријат за економске послове и сарадњу СЕЦО, Swiss Pro, Владе Немачке и Швајцарске са GIZ GmbH, ЕУ ПРО +), као и ЈЛС и СКГО.

Теме и области које пројекти покривају варирају од: инфраструктурних пројеката, попут пројекта за изградњу саобраћајне инфраструктуре, кишне канализационе мреже, гасоводних објеката, уклањања дивљих депонија и плутајућег отпада, примарне селекције отпада, санације клизишта; еколошких пројеката: енергетске ефикасности у индивидуалним домаћинствима и стамбеним зградама, удахнимо живот природи IV, уградње соларних панела у индивидуалним домаћинствима; пројекта обнове и изградње попут: реконструкције зграда, цитаделе на Старом

Граду у Ужицу, одржавања образовних објеката, изградње скејт парка итд.; пројеката у области управљања развојем и подизања капацитета, попут пројеката корисних аспеката сарадње код јавних услуга, успостављања јединственог управног места у градској управи, реформе јавних финансија, Ужичког програма локалног партнерства, иновативних социјалних услуга за подршку деци са сметњама у развоју, смештаја за одрасле особе са инвалидитетом, јавне својине за развој јавног сектора; изради докумената територијалног развоја, попут Плана развоја града Ужица за период 2023-2030, техничке помоћи за интегралне територијалне инвестиције (ITI) стратегије, изради Плана детаљне регулације „Стари град“, итд.

У ЈЛС Ужице се на примеру Плана развоја Града Ужица 2023-2030 остварило укључивање и сарадња у процес управљања више заинтересованих актера током развоја саме стратегије, и то: јавног сектора (управа и јавна предузећа из области инфраструктуре, комуналних делатности, саобраћаја, телекомуникација, електропривреда, полицијска управа, туристичка организација, итд.); привреде – приватника (попут представника корпоративног и приватног сектора, професионалних удружења и медија, архитеката, такси удружења, агенција, слободне зоне Ужице, представника пољопривредних удружења, земљорадничке задруге, туристичких агенција, регионалне привредне коморе Златиборског округа, итд.); цивилног сектора (попут организација и удружења цивилног друштва (предузетници Ужица, програмера Родитељ“, Женски центар, Мали ренџери ЕРА Ужице, Добровољно удружење „Коло српских сестара, Кап по кап, инвалида церебралне и дечије парализе, дистрофичара, Удружење центар за људска права и демократију, Рома Црвени крст), и научних и истраживачких институција (попут представника образовних и истраживачких заједница: академија струковних студија Западна Србија, предшколска установа, музичке школе, основних и средњих школа и гимназија, Педагошког факултета Ужице, Историјског Архива, итд.).

У ЈЛС Пожега, управљање на више нивоа се спроводи кроз неколико програма и пројеката између различитих нивоа управе, од међународног, попут ЕУ ПРО +, преко националног нивоа, попут Министарства трговине, туризма и телекомуникација до локалног нивоа, попут ЈЛС Пожега, Туристичке Организација Пожеге и Спортско културног центра Пожега. Конкретни пројекти били су Адаптација и реконструкција Спортско културног центра у општини Пожега, Успостављање система за дигиталну промоцију и презентацију туристичких вредности ЈЛС Пожега, и Унапређење туристичке понуде Пожеге кроз промоцију туристичких ресурса.

У ЈЛС Прибој, управљање на више нивоа се спроводи кроз неколико програма и пројеката између различитих нивоа управе од међународног, попут ЕУ ПРО и УНОПС, преко националног нивоа, попут Канцеларије за управљање јавним улагањима, до локалног нивоа, попут ЈЛС Бијело Поље и Прибој, ЈКП Услуга Прибој.

Конкретни пројекти у периоду 2018-2020. г. били су: Рехабилитовање дивљих депонија на реци Лим и подизање свести о њиховој штетности (пројекат прекограничне сарадње СРБ – ЦГ, 2019-2020; Реконструкција постојеће и изградња нове водоводне и хидрантске мреже у Слободној зони у Прибоју, 2018-2020; Обнова и опремање фискултурне сале ОШ "Бранко Радичевић" у Прибоју, Реконструкција државног пута II А реда Кокин Брод – Рутоши – Прибојска Бања – Прибој; Реконструкција ОШ „Десанка Максимовић“ и Машинско-електротехничка школа; и Топлана на биомасу 1,8 MW (грејање за две основне и две средње школе). Износ средстава која су ангажована за поменуте пројекте, кретао се од сто хиљада ЕУР, све до износа од милион ЕУР. Додатно су укључени у пројекте, у зависности од теме и представници привреде, попут

Индустријских паркова Прибој, али и образовних институција, попут основних школа ОШ "Бранко Радичевић", ОШ „Десанка Максимовић“ и Машинско-електротехничка школа, као и цивилног сектора, попут Еуромост-а, невладине и непрофитне организације.

Приликом израде било ког стратешког документа у ЈЛС Прибој, представници цивилног сектора су укључени у радне тимове. Таква ситуација је била за израду Плана развоја општине Прибој 2022-2028, Стратегију развоја социјалне заштите општине Прибој 2021-2025, и за Локални акциони план за родну равноправност општине Прибој за период од 2021-2024 године. Међутим, партиципација грађана у општини Прибој је на врло ниском нивоу.

У ЈЛС Бајина Башта, такође се управљање на више нивоа спроводи кроз неколико програма и пројеката између различитих нивоа управе, од међународног (ЕУ и ЕУ ПРО +), до локалног нивоа попут ЈЛС Ужице и Бајина Башта, ЈП “12. Септембар” и Удружења жена „Тарске орхидеје“. Конкретни пројекти су: Успостављање пешачке зоне у урбаном насељу Бајина Башта; радови на реконструкцији дела улице Кнеза Милана Обреновића; Израда пројектне документације за изградњу спортско-рекреативног комплекса са мултифункционалним објектом; Израда пројектно техничке документације за тунел Кадињача, и Јавна својина за јавни развој. Износ средстава која су ангажована за поменуте пројекте, кретао се од 70.000 ЕУР, све до износа од неколико стотина хиљада ЕУР.

Приликом израде Стратегије пољопривреде и руралног развоја Општине Бајина Башта, у оквиру Привредног савета и Зеленог савета, осим ЈЛС Бајина Башта као представника јавног сектора – управе, учествовали су и представници јавних предузећа (Дринско лимске ХЕ, ЈП НП Тара, ЈКП 12. Септембар, Дом здравља Евелина Хаверфилд), привреде (Ракета АБ, Млекара Спасојевић, Конфекција Тим, Предузеће Стандард) и цивилног сектора (удружење грађана ОСР Младица). Такође, остварено је и партнерство између ЈЛС за регионалну депонију Дубоко, и реализована мрежа између збратимљених градова: ЈЛС Кршко, Словенија, ЈЛС Мензел Бургиба, Тунис и ЈЛС Бајина Башта.

5.4.2 Извори финансирања

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја у Ужицу, и то у односу у односу 40% међународни фондови и 60% национални фондови. Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су програми различитих министарстава и сопствена средства / буџет ЈЛС. Од страних извора финансирања урбаног развоја користе се фондови и програми ЕУ, без коришћења кредитних линија, као и развојни и други фондови изван ЕУ.

Користе се и посебна средства из програма и подстицајних средстава министарстава Републике Србије и њихових агенција.

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја у Чајетини, с тим да се највећи део финансирања обезбеђује из буџета ЈЛС. Од страних извора финансирања урбаног развоја, од априла 2017. године ЈЛС Чајетина учествује у Програму „Подршка локалним самоуправама у Србији на путу ка ЕУ – друга фаза“ који финансира Влада Шведске и реализује СКГО. Подршка се пласира кроз пет најзначајнијих програмских области и то: заштита животне средине, унапређење пословне климе на локалном нивоу, ЕУ интеграције и међународна сарадња, родна равноправност и превенција и управљање ванредним ситуацијама на локалном нивоу. У оквиру друге фазе наведеног програма предвиђена је израда Плана одрживе урбане мобилности за два урбана насеља Златибор и Чајетина. Средствима ЕУ кроз програм ЕУ ПРО у сарадњи са локалном

самоуправом реализован је пројекат изградње спортског парка на отвореном на Златибору. Претходних година кроз сарадњу у оквиру програма ЕУ ПРО је урађен План детаљне регулације за подручје кружног тока „Тић поље“ и набављена је опрема за GIS систем ЈЛС Чајетина. Не користе се посебна средства из програма и подстицајних средстава министарства Републике Србије и њихових агенција.

За потребе урбаног развоја ЈЛС Пожега користи сопствена средства из буџета ЈЛС. Не користе се други видови финансирања - страни извори финансирања урбаног развоја, посебно коришћена средства из Програма и подстицајних средстава министарства Републике Србије.

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја у ЈЛС Прибој, а њихов однос варира из године у годину. Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су пројекти и програми различитих министарстава и сопствена средства / буџет ЈЛС. Од страних извора финансирања урбаног развоја користе се фондови и програми ЕУ, кредитне линије међународних институција, као и развојни и други фондови изван ЕУ. Посебно су коришћена средства за програм енергетске санације стамбених зграда, породичних кућа и станова, који су у односу 50:50 финансирани Министарство рударства и енергетике и ЈЛС Прибој.

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја у ЈЛС Бајина Башта. Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су пројекти и програми различитих министарстава и сопствена средства / буџет ЈЛС. Од страних извора финансирања урбаног развоја користе се фондови и програми ЕУ.

5.4.3 Транспарентност и информисање

По индексу транспарентности локалне самоуправе за 2022. годину ЈЛС Ужице је на 6. месту, Пожега на 25. месту, Чајетина на 39. месту, Прибој на 61. месту, и Бајина Башта на 108. месту. Прибој је једна од 25 ЈЛС које учествују у USAID/GAI Програму.

У Ужицу постоји развијен систем електронске комуникације између управе и грађана.

У Чајетини постоји развијен систем електронске комуникације између управе и грађана. Информисање на локалном нивоу заступљено је путем сајта јединице локалне самоуправе и јавних предузећа, најаве и праћења догађаја путем медија. ЈЛС сарађује са преко 60 медија који су добили средства путем конкурса за јавно информисање. На сајту ЈЛС Чајетина доступна је категорија "постави питање" где грађани могу да се обрате органима локалне самоуправе. Грађани се обавештавају о јавним расправама на тему доношења буџета, јавних увида у планску документацију и друго, спроводи се оцењивање квалитета пружања комуналних услуга. Локална самоуправа и јавне установе и предузећа комуницирају са грађанима путем електронске поште, друштвених мрежа и корисничких сервиса.

У Прибоју постоји развијен систем електронске комуникације између управе и грађана. Постоји систем 48 сати који омогућава грађанима Прибоја олакшану предају захтева који су из надлежности општинске управе, односно неког од јавних предузећа чији је оснивач ЈЛС Прибој, телефоном, СМС поруком, преко веб портала Општинске управе Прибој и путем имејла.

У Пожеги постоји систем електронске комуникације између Управе и грађана, али није довољно развијен.

Користи се географски информациони систем (ГИС) у управљању урбаним развојем само у Чајетини, у Пожеги се тренутно не користи, потребна је техничка подршка као и обученост запослених. У Ужицу и Прибоју не постоји ГИС.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Повољан географски положај и саобраћајна повезаност на регионалном нивоу и са суседним државама (БиХ и Црном Гором)
- Повољни климатски услови на Тари и Златибору
- Природно наслеђе – Национални парк Тара, паркови природе Златибор и Шарган - Мокра Гора, резервати природе Тесне јаруге, Изнад Таталије, Чалачки поток и Велика плећ – Врајји вир, природни простори око споменика културе Старо село Сирогојно и Кадињача, предео изузетних одлика клисура Ђетиње, подручје планирано за заштиту Мучањ – Велики Рзав
- Културно наслеђе - на УНЕСКО листи светског културног и природног наслеђа су локалитети стећака (у Перућцу и Растишту), на УНЕСКО листи нематеријалног културног наслеђа је Злакуска лончарија, непокретна културна добра од изузетног значаја (13), од великог значаја (16) и остала утврђена и препознатљива непокретна добра и индустријско наслеђе, социјалистичко градитељско наслеђе и нематеријално културно наслеђе
- Ужице престоница културе Србије 2024.
- Препознате туристичке дестинације
- Изграђени туристички капацитети за смештај гостију, коришћење руралних објеката и шумарских кућа у функцији туризма
- Културне, спортске (МОСИ – Међународне омладинске спортске игре и др.), и остале манифестације и планирана изградња спортских објеката/терена у функцији развоја туризма (Златибор)
- Иновативно и паметно у туризму (Мокра Гора – филмски фестивали)
- Обновљени задружни домови и други објекти јавне намене – мултифункционална намена (задруга, сеоски туризам и др.)

слабости/недостаци

- Поражавајући демографски трендови
- Пражњење кућа и станова у урбаним насељима (Прибој)
- Недовољна искоришћеност бивших индустријских и војних браунфилда
- Недостатак компетенција за подршку развоју браунфилд локација
- Недостатак капацитета за управљање – јавним просторима, браунфилдима, неискоришћеним просторима, културом...
- Недостатак квалификоване радне снаге за развој туризма
- Катастар није ускладио врсте и начин коришћења/намене земљишта
- Низак ниво спровођења прописа (катастар, имовина)
- Ширење насеља, узурпација пољопривредног и шумског земљишта, неефикасан систем озакоњења нелегалне градње
- Низак ниво свести грађана, недостатак знања за легализацију нелегалне изградње

потенцијали/могућности

- Регенерација браунфилда (Ужице као образовни - универзитетски центар области, комплекс ВС у Крчагову)
- Мастер план војске РС
- Богата културна баштина и културни диверзитет у функцији одрживог туризма
- Пејзажно уређење културно-историјских целина
- Неискоришћене могућности адаптације објеката
- Иновативни рурални развој: еколошка насеља за дигиталне номаде са добрим телекомуникационим везама
- Брендирање места, туристичких и пољопривредних производа
- Екстензиван развој одрживог савременог туризма током читаве године – развој туризма регионалног карактера у примарној туристичкој дестинацији Дрина – Тара – Мокра Гора – Златибор, развој бањског и верског туризма и коришћење могућности културних мрежа
- Модели дестинацијског менаџмента
- Јачање урбано-руралних веза > производи и услуге

претње/ризици

- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом
- Неконтролисано ширење насеља и узурпација пољопривредног и шумског земљишта (Златибор и Тара)
- Недовољна повезаност са туристичком понудом околних дестинација

потребе

- Јачање и заштита урбаног идентитета, боље коришћење недовољно искоришћених објеката и локација, адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Модернизација и санација објеката из социјалистичког наслеђа
- Промена имиџа и брендирање Урбаног подручја
- Регулисање ширења подручја урбаних насеља, еколошка и одржива градња
- Урбана и иновативна обнова руралних подручја – коришћење и пренамена постојећих објеката

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Усвојен заједнички Акциони план за одрживу енергију и климу Златиборског округа
- Четири вештачка језера су у функцији производње електричне енергије
- Широка употреба биомасе у систему даљинског грејања у општини Прибој - 11 MW топлотних капацитета
- Пошумљеност изнад републичког просека и квалитет шума
- Изворишта воде за пиће западноморавско – увачког регионалног система за снабдевање водом насеља, подсистема Рзав (планирана акумулација Рого)
- Успостављен систем реаговања на ризик (рана најава) од бујичних поплава
- Постојање регионалног центра за управљање отпадом Дубоко и успостављање регионалне санитарне депоније Бањица
- Развијена саобраћајна мрежа (Пожега, Бајина Башта)

- Мултимодални чвор (Крчагово у Ужицу)
- Јавни градски превоз развијен (Ужице, Прибој)
- Праћење возила помоћу система GPS (Ужице), систем контроле паркирања „Око соколово“ (Чајетина)

слабости/недостаџи

- Недовољни капацитети за дистрибуцију електричне енергије (Чајетина, Б. Башта)
- Недостатак гасоводне мреже (Прибој, Бајина Башта)
- Недовољно зелених површина у урбаним насељима
- Угроженост водоизворишта, поплаве (Пожега, Бајина Башта) и клизишта (Бајина Башта)
- Загађивање вода, вишак фосфора и азота (језеро Врутци), цијанид у води за пиће, неконтролисано испуштање крви из кланица у реке (Златибор)
- Губици воде у водоводним системима
- Недостатак кишне канализације (посебно на Златибору, Ужицу) и фекалне канализације у рубним деловима (Пожега, 40% домаћинстава) и сеоским подручјима (Ужице по рубовима, Чајетина)
- Недостатак постројења за пречишћавање отпадних вода (сем туристичког центра Златибор)
- Лоша комунална опремљеност изван централних зона урбаних насеља
- Лош квалитет ваздуха (Ужице, Бајина Башта) и топлотна острва (Ужице, туристички центар Златибора)
- Проблем несанитарних сметлишта која су још увек у употреби (Прибој) и оних која су затворена (Ужице, Чајетина, Пожега, Бајина Башта)
- Проблем плутајућег отпада у дринско-лимском сливу, који великим делом потиче из прекограничног подручја
- Недовољно развијена саобраћајна мрежа (Чајетина)
- Недовољно паркирања у урбаним насељима и недостатак тротоара у свим насељима
- Мала покривеност (Ужице, Чајетина) или недостатак (Пожега) бесплатним интернетом

потенцијали/могућности

- Потенцијали за коришћење соларних електрана и термо-минералних вода Прибојске Бање
- Коришћење осталих обновљивих извора енергије
- Саобраћајна повезаност и доступност, завршетак опремања аеродрома Поникве који је у функцији > мултимодални чвор и пол развоја заједно са железницом
- Развој државних инфраструктурних пројеката > планиране трасе аутопутева ка БиХ, ЦГ и остатку Србије
- Коришћење циркуларне економије, иновационих и зелених решења, уз увођење green-mobility решења

претње/ризици

- Погоршање климатских промена, које резултира неповољним последицама: поплавни таласи, бујичне воде, клизишта, сушни периоди, шумски пожари
- Угроженост од неконтролисаног загађивања изворишта и вода од економских активности и кланичног отпада

- Цена воде је „социјална“ цена
- Недостатак мониторинга изворишта вода и квалитета воде за пиће
- Обимнија експлоатација минералних ресурса

потребе

- Развој и заштита зелене инфраструктуре – дефинисање мера за озелењавање за сваку интервенцију у простору, подизање свести грађана и квалитетно одржавање зеленила
- Унапређење и заштита водoprивредне инфраструктуре – јачање мониторинга водоизворишта, мониторинг квалитета пијаће воде, коришћење зелених решења (за смањење отицања атмосферских вода и ублажавање урбаних поплава)
- Усклађивање прикупљања отпада са потребама туристичких дестинација, примарна селекција и други третман отпада (рециклажа) и унапређење (проширење и/или увођење трансфер станица) регионалне депоније Дубоко
- Унапређење мултимодалности и саобраћајне инфраструктуре

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Велики број предузећа у области прерађивачке индустрије
- Металски сектор, роботика и алати, прехранбена индустрија
- Пољопривредни сектор, кооперативност – „ББ“ клека, Зарић, Богдановић (Соколова ракија), Стара песма (500-1000 коопераната)
- Креативне индустрије (Пожега) – филмска и едукација у тој области
- Постојање институција за подршку бизнису > Регионални иновациони стартап центар, три хаба – регионални иновациони центри (Ужице, Чајетина, Прибој) и остали
- Постојање индустријских зона и слободне зоне
- Релативно велики проценат извозника из сектора МСП и МСПП
- Квалификована радна снага
- Дуално образовање (Пожега – ЦНЦ машине)

слабости/недостаци

- Неусаглашеност између потреба привреде и расположиве радне снаге
- Нема довољно предуслова за гринфилд инвестиције

потенцијали/могућности

- Пораст броја активних МСПП
- Релативно висока стопа раста извоза на годишњем нивоу (од 14-18%)
- Национални и међународни програми и пројекти подршке развоју предузетништва
- Смањење емисије угљен-диоксида из прехранбене индустрије
- Производња готових производа, уместо полупроизвода (нпр. смрзнута малина>сок)
- Производња органске хране
- Кооперативност као аспект иновативног развоја
- Модели паметне специјализације (сарадња са привредницима + НСЗЗ)
- Фри-ленсери (око 200 ради у Ужицу)

- Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података на руралном подручју

претње/ризици

- Миграција становништва (село-град, град ка већим градовима: Београд, Нови Сад)
- Ниска свест о потреби за иновацијама
- Обим дневних миграција (Ужице)

потребе

- Повећање броја радних места и обезбеђење простора за рад за фри-ленсере
- Унапређење инфраструктуре у циљу привлачења нових инвестиција и унапређење услова за развој браунфилд и гринфилд инвестиција
- Боље коришћење извоза за постављање стандарда, унапређење услова за развој предузетништва, иновативну, паметну, нискоугљеничну и циркуларну економију
- Развој руралне економије, прерада отпада из пољопривредне производње
- Јачање веза привреде и научно-технолошких институција, подизањем свести о иновацијама и новим технологијама (за смањење емисије угљен-диоксида, металску и прерађивачку индустрију)

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Повољна стопа запослености
- Институционални и организациони капацитети за безбедност грађана
- Градски центар за социјалну заштиту – инклузивни центар
- Субвенционисање деце за приватне вртиће (Ужице)
- Техничка школа у Ужицу прва увела виртуелну праксу (прихваћено од стране Министарства просвете)
- Добро развијен систем здравствене заштите
- Институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима
- Инфраструктурни и организациони капацитети за спортске активности

слабости/недостаци

- Неравномерна густина становништва
- Недостатак стамбеног простора у појединим урбаним насељима
- Централизација услуга у области социјалне заштите, отежан приступ услугама социјалне заштите у руралним подручјима нарочито пружању помоћ у кући
- Мали капацитети установа за смештај старих лица
- Не обезбеђују се базични услови за домен социјалних иновација – стратегије, акциони планови
- Смањење броја ученика због депопулације и негативног природног прираштаја
- Неусклађеност локалног система образовања са потребама локалног и регионалног тржишта рада
- Принцип дуалног образовања није прилагођен малим привредним субјектима

- Недостатак високообразовних установа - високих школа и факултета
- Недовољно развијен систем здравствене заштите у Бајиној Башти
- Централизованост услуга и садржаја културе
- Недостатак спортске инфраструктуре
- Недостатак средстава за рад и промоцију (нпр. канцеларије за младе)

потенцијали/могућности

- Ефективна и ефикасна имплементација националних и међународних програма и пројеката
- Могућност међуопштинског повезивања у организацији пружања појединих услуга
- Међународна сарадња у области социјалног становања (изградња објеката)
- Регионална институција за управљање социјалним становањем (> јавни интерес)
- Виртуелна пракса (програми образовања)
- Дуално образовање прилагођено потребама привреде
- Високошколске установе за привлачење младих стручних кадрова; пројекат интегрисаног универзитета у Ужицу; коришћење средстава Еразмус програма
- Удруживање, задруге и партнерство јавног и цивилног сектора у пружању јавних услуга
- Канцеларија за младе > локални акциони план за младе

претње/ризици

- Велики број старачких и самачких домаћинстава на руралном подручју са израженим социјалним ризицима
- Споро мењање плана и програма формалног образовања
- Недостатак кадрова за пружање услуга

потребе

- Станови за социјално становање; пренамена објеката за потребе социјалног становања
- Унапређење услуга и мреже објеката социјалне заштите
- Унапређење услуга и мреже објеката образовања и васпитања
- Доступност услуга примарне здравствене заштите (Бајина Башта)
- Децентрализација и умрежавање услуга и садржаја културе на Урбаном подручју, развој ваншколских садржаја за младе

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа > међународни, национални и регионални актери кроз различите програме и теме
- Способност коришћења различитих видови финансирања урбаног развоја (осим Пожеге)
- Усвојен План развоја Ужица
- Институционални капацитети ЈЛС су зачети
- Развијени капацитети за управљање регионалним пројектима - ЈКП Дубоко за управљање регионалном депонијом, Регионална туристичка организација
- Сарадња са Педагошким факултетом
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана

- Велика транспарентност већине ЈЛС (Ужице 6., Пожега 25., Чајетина 39., Прибој 61. место)
- Акционарско друштво "Ужице – гас"

слабости/недостаји

- Забрана запошљавања у јавном сектору и немогућност награђивања и одговорности
- Лоша кадровска политика и одлив кадрова
- Мали кадровски капацитети ЈЛС за реализацију разних програма (нпр. Пожега – враћање средстава)
- Застарела опрема у ЈЛС
- Депресирање средстава и цена комуналних предузећа (услед неекономских цена комуналних услуга)
- Мала транспарентност појединих ЈЛС (Бајина Башта на 108. месту)
- Слаба (Чајетина) или никаква (Ужице, Пожега, Прибој) употреба ГИС-а у управљању урбаним развојем

потенцијали/могућности

- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање и партнерства са актерима на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у разним областима > инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма
- Удруживање, задруге (јавне услуге, енергетске задруге – искуства Хрватске)
- Повећање надлежности ЈЛС уз смањење средстава са државног нивоа

претње/ризици

- Удаљавање од приближавања ЕУ и економска криза изазвана ратом у Украјини > смањен број ЕУ пројеката и додатних извора финансирања
- Одлагање реформи комуналних делатности
- Држава се појављује као интервенциониста на тржишту
- Смањивање давања (субвенција) државе ка локалном нивоу

потребе

- Подизање капацитета у интегралном управљању урбаним развојем
- Унапређење просторног, урбанистичког и секторског планирања за одрживи просторни развој Урбаног подручја
- Јачање институционалних капацитета за међуопштинску сарадњу
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Већа употреба ИКТ алата за интегрално урбано управљање између различитих институција (прикупљање, обједињавање и размена података институција) и за партиципацију грађана и других заинтересованих страна

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

НА 5 МИНУТА И 2 КОРАКА ОД ПРИРОДЕ

СВАКО ДА ПОНУДИ СВОЈЕ, СВИ ДА ИМАЈУ КОРИСТ

УЖИЦЕ ЈЕ ЗДРАВО И ИНОВАТИВНО УРБАНО ПОДРУЧЈЕ ЕРСКОГ ДУХА. Лидер прекограничног региона, центар паметне специјализације и носилац туризма у Западној Србији. Територија Ужица је зелена, мобилна, приступачна свима, у оквиру ње примат се даје циркуларној економији и обновљивим изворима енергије. Подручје у коме велики урбанитет и изузетна природа стоје у складном односу. Ужице је разнолика и интегрисана средина, високо образованог становништва, храбра у иновацијама и довитљива у приступу, у коју се млади увек враћају.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, посебних циљева и мера стратегије развоја урбаног подручја (СРУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁵² (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелене и плаве инвестиције, циркуларну економију, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљање ризиком и његове превенције, те одрживу урбану мобилност; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СРУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁵³; Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године⁵⁴ (Влада РС, 2023); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁵⁵; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године⁵⁶ ("Сл. гласник РС", бр. 9/2023); Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне

⁵² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

⁵³ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁵⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-upravljanja-muljem-u-republici-srbiji>
<https://www.srbija.gov.rs/vest/735156/usvojen-program-upravljanja-muljem-u-srbiji-od-2023-do-2032-godine.php>

⁵⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskouglijenичnog-razvoja-do-2030-godine>

⁵⁶ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2023/9/1/reg>

заштите у заједници за период 2022–2026. године⁵⁷ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом⁵⁸ ("Сл. гласник РС", бр. 140/2022); Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године⁵⁹ ("Сл. гласник РС", бр.137/2022); Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године⁶⁰ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Нацрт Програма прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом⁶¹; Нацрт Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године⁶²; Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025. године⁶³ (Министарство културе и информисања РС, 2021); Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године⁶⁴; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁶⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“⁶⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године⁶⁷ ("Сл. гласник РС", број 125/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године⁶⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁶⁹ ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године⁷⁰ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године⁷¹ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године⁷² („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године⁷³ („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године⁷⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године⁷⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године⁷⁶ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за

⁵⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

⁵⁸ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>

⁵⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>

⁶⁰ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm

⁶¹ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

⁶² <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Naact.pdf>

⁶³ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/6132/Strate%C5%A1ki%20prioriteti%20razvoja%20kulture.pdf>

⁶⁴ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrirani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

⁶⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

⁶⁶ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁶⁷ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_12/SG_125_2021_011.htm

⁶⁸ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

⁶⁹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

⁷⁰). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

⁷¹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁷² <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

⁷³ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

⁷⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

⁷⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

⁷⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године⁷⁷ („Сл. гласник РС”, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, посебних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција посебних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, посебних циљева и мера за Урбано подручје.

Табела 2: Тематски циљеви, посебни циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – циљ, **ПЦ** – посебни циљ, **М** – мера

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
ПЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и пренамена недовољно искоришћених објеката, зона и целина
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима кроз иновативни приступ
М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања и одржавања, и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама)
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним насељима
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње

⁷⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за врсту и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја и очувању идентитета
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам после II светског рата итд.)
М 1.2.3 Очување диверзитета културног предела
М 1.2.4 Промоција еколошки одрживе градње
ПЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.2 Брендирање урбаног подручја
ПЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Спречавање неконтролисаног ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација, обнова и пренамена постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра,...)
ПЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на урбаном подручју
М 1.5.2 Пројекти идентификације и програми мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима
М 1.5.3 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена у мултифункционалне центре, објекте туризма, уметничке/занатске заједнице - колоније, социјално становање, спорт и др.

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште

М 2.1.1 Смањење потрошње енергије применом мера енергетске ефикасности и примена норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу
ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција коришћења обновљивих извора енергије (електричне и топлотне енергије)
ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Паметне мреже, напредни системи за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Нови или побољшани системи за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа, као и у случају природних ризика
М 2.4.2 Мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или појачана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере заштите од шумских пожара
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраду канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење система управљања отпадом
М 2.6.2 Примарна селекција отпада и подршка мерама подстицаја за домаћинства и привреду на Урбаном подручју
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Зелена и плава инфраструктура
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже и мера заштите
М 2.7.3 Унапређење постојећих и успостављање нових зелених површина

М 2.7.3 Обновљено земљиште (за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе)
М 2.7.4 Подручја обухваћена постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Подручја обухваћена заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Нове или обновљене и модернизоване линије шинских система (до Пожеге и Прибоја)
М 2.8.2 Развој и унапређење јавног саобраћаја
М 2.8.3 Еколошки прихватљива возила за колективни јавни превоз
М 2.8.4 Инфраструктура намењена бицикличком саобраћају
М 2.8.5 Инфраструктура за снабдевање алтернативним горивима
М 2.8.6 Нови или модернизовани дигитализовани систем градског превоза
ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и мултимодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и Урбаног подручја са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и мултимодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване мултимодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
ПЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачање иновационих капацитета и примена напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама који учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања у иновације
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе

М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
М 3.3.2 Формирање кластера на локалном – међуопштинском нивоу
М 3.3.3 Тренинг центар за подршку иновацијама
ПЦ 3.4 Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима
М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и повезивање са осталим актерима у процесу транзиције ка циркуларној економији (нови капацитети за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу)
ПЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
М 3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генератора раста, ефикаснија употреба материјалних ресурса и енергетске ефикасности
М 3.7.2 Укључивање приватног сектора у пружање јавних комуналних услуга у процесу циркуларне економије

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
ПЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници

М 4.2.2 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (бескућници, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
ПЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и образовања у току читавог живота (континуирана едукација)
М 4.4.2 Развој високошколских установа
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
ПЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.6.1 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на Урбаном подручју
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.7.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.7.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
ПЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.8.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.8.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.8.3 Подстицање младих за волонтизам у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Успостављање јединице за имплементацију стратегије и других јавних политика
М 5.1.2 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.3 Синхронизација активности за координацију у процесу изградње (одржавања инфраструктуре) на нивоу општинске и међуопштинске сарадње

ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
М 5.2.2 Увођење модела подршке за локалну заједницу од стране великих система (хидроелектране, национални паркови)
М 5.2.3 Унапређење спровођења јавних политика (планови, стратегије и др.), мониторинга и евалуације
ПЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу
М 5.3.1 Регионалне секторске стратегије (туризам, инфраструктура и др.)
ПЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.4.1 Подизање свести грађана и стејкохолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.4.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотежавању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.4.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесе доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти ⁷⁸ и стандардима отворене управе
ПЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.5.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије развоја урбаног подручја
М 5.5.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. – интегралних територијалних инвестиција (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
М 5.5.3 Подршка ЛАГ-овима (локалним акционим групама)
М 5.5.4 Јавно приватна партнерства (увођење модела јавног приватно партнерства у све услуге)
ПЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу Урбаног подручја
М 5.6.1 Развој информационих система за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије развоја урбаног подручја)
М 5.6.2 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.)
М 5.6.3 Успостављање јединственог услужног центра
М 5.6.4 Развој ГИС-а

⁷⁸ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима⁷⁹. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др⁸⁰. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

⁷⁹ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као калеидоскоп карактеристичних места и ситуација.

⁸⁰ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију различитих актера.

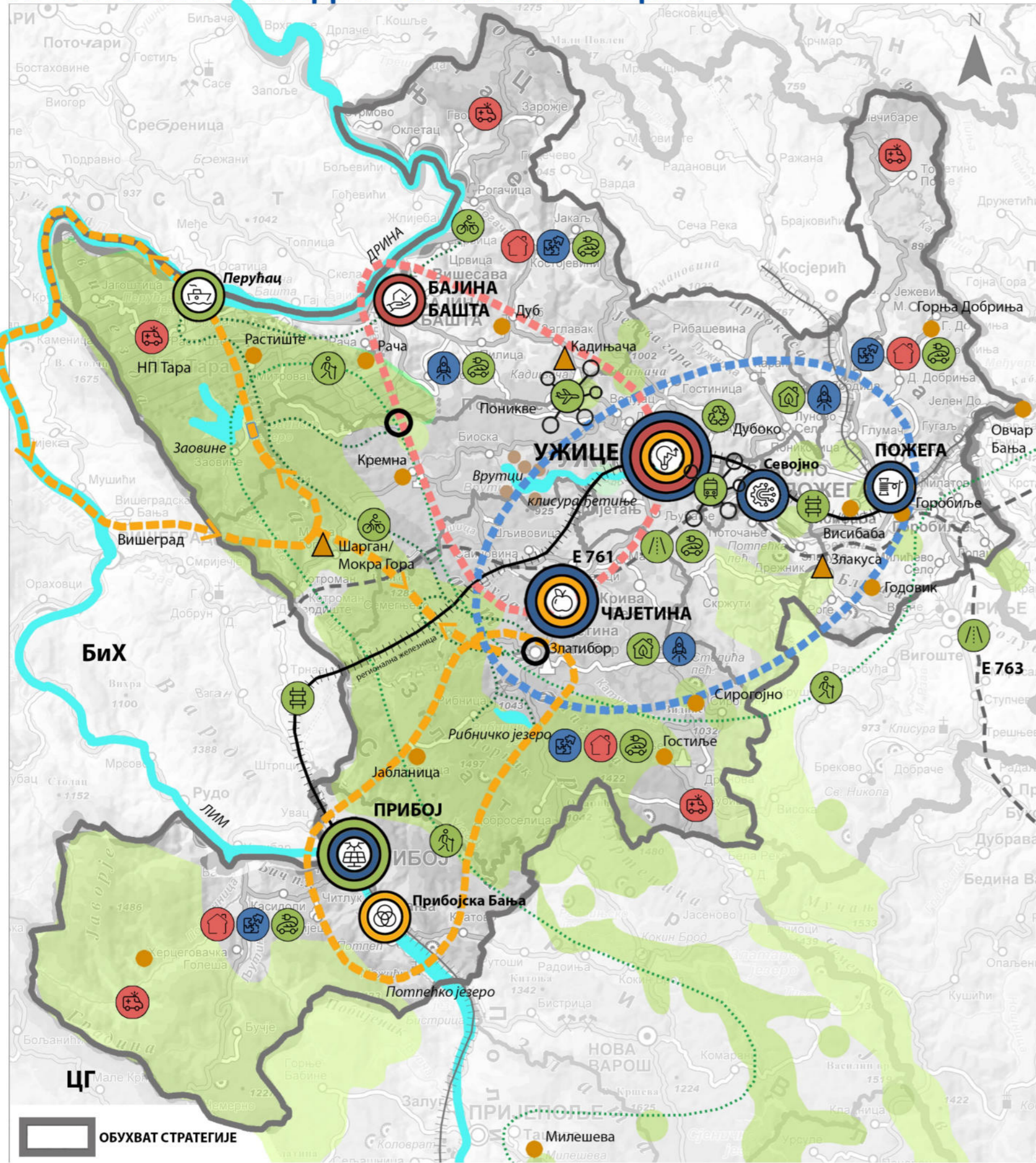
Са ослоном на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ЛЕГЕНДА

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

- УЖИЦЕ** - центар иновативног економског развоја, универзитетски центар, регионални центар за обуку и преквалификацију, центар друштвеног благостања (здравствени центар, дневни боравак, уметнички атељеи), обнова и модернизација објеката социјалистичког наслеђа
- БАЈИНА БАШТА** - службени центар, центар за младе, сигурна кућа, прихватилиште, услуга предах
- ПЕРУЋАЦ** - туристичко-рекреативни центар (марина, пристаниште, пешачка и такмичарска стаза за риболов), бициклистичка рута Перућац - Бајина Башта - Рогачица
- ЧАЈЕТИНА** - подршка руралном развоју: регионално ширење пословног модела "Еко-аграр Чајетина" (социо-економски концепт), развој спортско-рекреативног туризма
- СЕВОЈНО** - центар развоја машина и производних процеса будућности
- ПОЖЕГА** - центар креативних индустрија
- ПРИБОЈСКА БАЊА** - центар здравственог и спортског туризма
- ПРИБОЈ** - примена обновљивих извора енергије, слободна зона и спортски центар

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

- ЗОНА ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ**: машине и производни процеси будућности (Ужице-Севојно), креативне индустрије (Пожега), храна за будућност (Чајетина)
- ЗОНА ИНТЕГРАЦИЈЕ СОЦИЈАЛНИХ УСЛУГА**: Бајина Башта - Ужице - Чајетина
- ЗОНА ОДРЖИВЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ**: Прибој - Прибојска Бања - Златибор
- ТУРИСТИЧКИ ПРСТЕН**: Тара - Перућац - Бајина Башта - Вишеград - Мокра Гора - Златибор

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

- ЗЕЛЕНА ИНФРАСТРУКТУРА**: ЗОНЕ И ПОЈЕДИНАЧНЕ ЛОКАЦИЈЕ
- ПЛАВА ИНФРАСТРУКТУРА**
- ПОДРУЧЈА УГРОЖЕНА НЕПЛАНСКОМ ИЗГРАДЊОМ**
- ПРЕВЕНЦИЈА ШИРЕЊА ГРАЂЕВИНСКОГ ПОДРУЧЈА**

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

- ДРЖАВНИ ПУТ**: IА реда
- ЖЕЛЕЗНИЦА**: регионална и градска
- ПЕШАЧКИ КОРИДОР**: Е7
- БИЦИКЛИСТИЧКА РУТА**
- МУЛТИ-МОДАЛНИ ЧВОР**: Аеродром Поникве
- МУЛТИ-МОДАЛНИ ЧВОР**: Ужице - Севојно - Пожега (државни пут IА - железница - аутобус - трамвај)

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

- ЗНАМЕНИТА МЕСТА И НКД ОД ИЗУЗЕТНОГ/ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА**
- НЕИСКОРИШЋЕНИ ОБЈЕКТИ** - обнова и пренамена у објекте туризма, уметничке/занатске заједнице, приуштиво становање итд.
- МОБИЛНЕ УСЛУГЕ**: ЗДРАВСТВЕНЕ И СОЦИЈАЛНЕ - мобилне амбуланте (специјалистички и општи прегледи), помоћ у кући, народна кухиња
- ЕНЕРГЕТСКА САНАЦИЈА ОБЈЕКТА** - зелени кровови и постављање соларних панела на јавне објекте
- ПУЊАЧИ ЗА ЕЛЕКТРИЧНА ВОЗИЛА, БЕСПЛАТНИ ИНТЕРНЕТ**
- ЗАДРУГЕ И КЛАСТЕРИ ПРОИЗВОЂАЧА ХРАНЕ**
- ИНОВАЦИОНИ СТАРТ-АП ЦЕНТРИ И ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ**
- РЕГИОНАЛНА ДЕПОНИЈА И РЕЦИКЛАЖНИ ЦЕНТАР**

ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Уређење јавних простора кроз примену јединственог дизајна, прилагођеног особама са смањеном покретљивошћу
2. Изградња парка на потезу старе касарне у Крчагову и уређење јавног простора
3. Обнова и заштита традиционалног градитељског наслеђа територије обухваћене стратегијом, са нагласком на динарски тип куће
4. Адекватна трансформација и ревитализација објеката јавне намене у селима, уз могућност пренамене
5. Модернизација и санација објеката из социјалистичког наслеђа
6. Повезаност градске целине Ужица са природним добром Јелова гора и културним добром Кадињача
7. Ревитализација пројекта туристичког прстена (Бајина Башта – Вишеград: брод; Вишеград - Мокра гора: воз; Мокра гора – Тара: аутобус, бицикл, мотор, пешачке стазе; Тара - Перућац)
8. Изградња аутокампа на обали Дрине, на локацији старе школе у Бесеровини

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Енергетска санација објеката и замена ложних уређаја и подстицање примене резултата примера добре праксе коришћења обновљивих извора енергије
2. Унапређење центра за секундарну селекцију отпада „Дубоко“
3. Унапређење и заштита водопривредне инфраструктуре – јачање мониторинга водоизворишта, мониторинг квалитета пијаће воде, коришћење зелених решења
4. Изградња постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода на целом урбаном подручју
5. Увођење иновативних система управљања кишним отицајем у урбаним подручјима (инфилтрација, ретензије, кишне баште,...)
6. Заштита земљишта од клизишта и бујица
7. Успостављање система за континуирано праћење квалитета ваздуха
8. Унапређење постојећих и успостављање нових зелених површина
9. Стављање у функцију аеродрома „Поникве“ за путнички и теретни саобраћај и умрежавање са зеленим аутопутевима
10. Успостављање приградске железнице, увођење урбаног трамваја (Ужице -Севојно трасом старе пруге), јачање регионалне железнице и подстицање мулти-modalности

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Оснивање научно-технолошког парка
2. Успостављање мреже иновационих стартап центара
3. Формирање тренинг центра за дигиталну трансформацију и унапређење технолошког развоја приватног, јавног и цивилног сектора
4. Развој компетенција за паметну специјализацију и платформа за услуге
5. Ширење пословног модела “Еко аграр Чајетина” на цело урбано подручје

6. Формирање кластера произвођача хране (пршута, млечни производи, купинасто воће, ракија)
7. Подстицање примене оквира четвороструке спирале иновација у металском сектору (привреда, академија, јавни и цивилни сектор)
8. Подстицање циркуларне економије - изградња постројења за прераду отпада биљног и животињског порекла за стварање додате вредности
9. Даљи развој креативних индустрија (пример Пожега - Филм Арт, област филмске и визуелне уметности)

8.3.4 Друштвено благостање

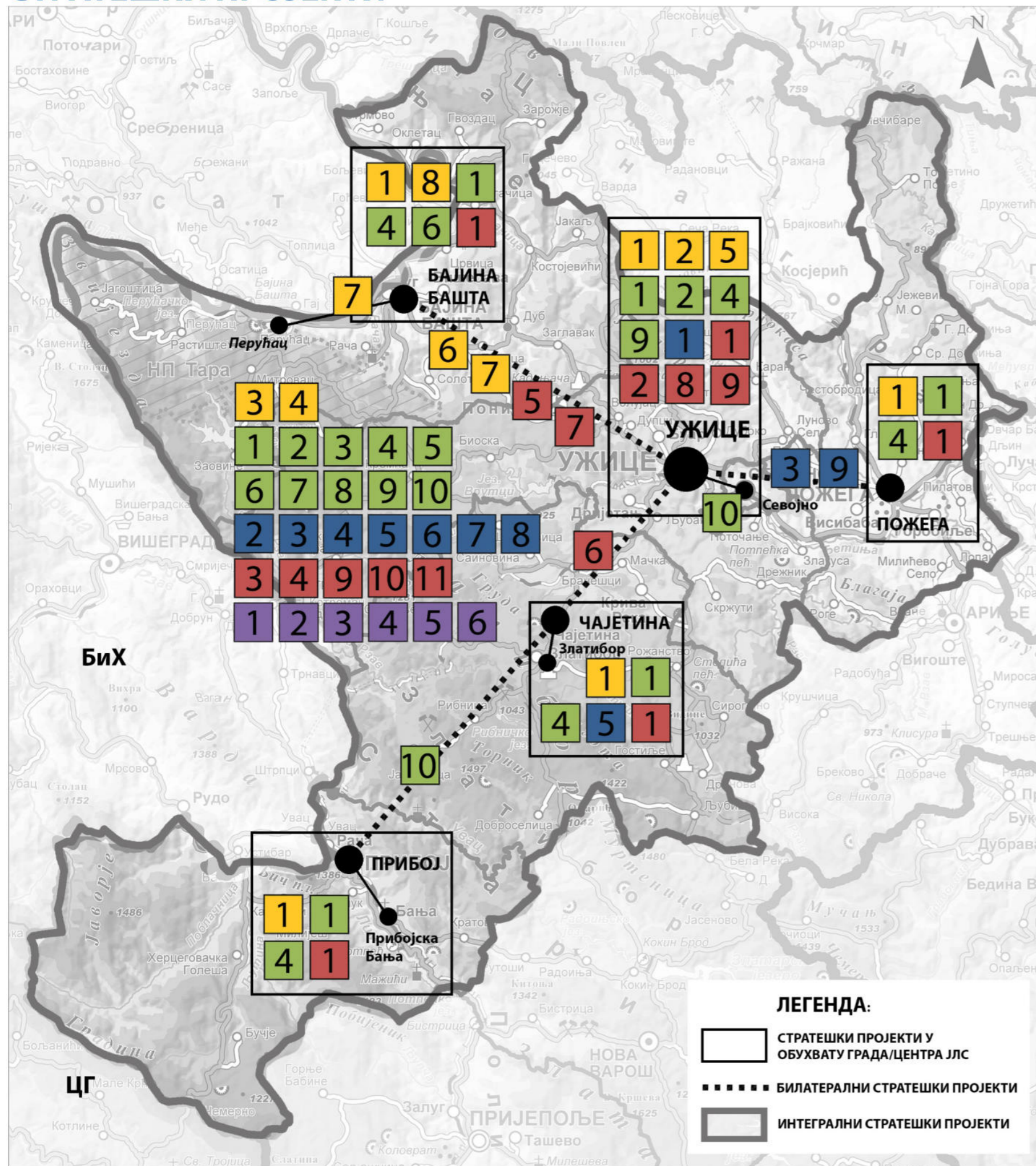
1. Приуштиво становање за младе брачне парове/породице
2. Трансформација дела старе касарне у Центар друштвеног благостања (дом и дневни боравак за старе, уметнички атељеи, универзитетски центар, здравствени центар – проширена јединица...)
3. Успостављање система мобилне здравствене заштите
4. Бесплатни саветник за ментално здравље у свим ЈЛС
5. Дневни боравак за одрасле и старе и лица са сметњама у развоју – прихватилиште и стални смештај за збрињавање најугроженијих особа
6. Сигурна кућа – регионална услуга социјалне заштите
7. Предах смештај – услуга социјалне заштите регионалног типа
8. Формирање Дечијег културног центра
9. Формирање Универзитета у Ужицу са издвојеним одељењима у ЈЛС
10. Формирање тренинг центар за подршку иновацијама и дуалном образовању
11. Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности и волонтаризам младих, осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја

8.3.5 Управљање урбаним и територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
3. Израда стратегије паметне специјализације територије
4. Успостављање различитих модела дијалога и сарадње са различитим институцијама и доносиоцима одлука
5. Креирање платформе „Моја територија“ као инструмента за партиципацију грађана
6. Успостављање јединственог управног места у свим ЈЛС

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- Уређење јавних простора кроз примену јединственог дизајна, прилагођеног особама са смањеном покретљивошћу
- Изградња парка на потезу старе касарне у Крчагову и уређење јавног простора
- Обнова и заштита традиционалног градитељског наслеђа територије обухваћене стратегијом, са нагласком на динарски тип куће
- Адекватна трансформација и ревитализација објеката јавне намене у селима, уз могућност пренамене
- Модернизација и санација објеката из социјалистичког наслеђа
- Повезаност градске целине Ужица са природним добром Јелова гора и културним добром Кадињаца
- Ревитализација пројекта туристичког прстена (Бајина Башта – Вишеград: брод; Вишеград – Мокра гора: воз; Мокра гора – Тара: аутобус, бицикл, мотор, пешачке стазе; Тара - Перућац)
- Изградња аутокампа на обали Дрине, на локацији старе школе у Бесеровини

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- Енергетска санација објеката и замена ложних уређаја и подстицање примене резултата примера добре праксе коришћења обновљивих извора енергије
- Унапређење центра за секундарну селекцију отпада „Дубоко“
- Унапређење и заштита водопривредне инфраструктуре – јачање мониторинга водоизворишта, мониторинг квалитета пијаће воде, коришћење зелених решења
- Изградња постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода на целом урбаном подручју
- Увођење иновативних система управљања кишним отицајем у урбаним подручјима (инфилтрација, ретензије, кишне баште,...)
- Заштита земљишта од клизишта и бујица
- Успостављање система за континуирано праћење квалитета ваздуха
- Унапређење постојећих и успостављање нових зелених површина
- Стављање у функцију аеродрома „Поникве“ за путнички и теретни саобраћај и умрежавање са зеленим аутопутевима
- Успостављање приградске железнице, увођење урбаног трамваја (Ужице - Севојно трасом старе пруге), јачање регионалне железнице и подстицање мултимодалности

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- Оснивање научно-технолошког парка
- Успостављање мреже иновационих стартап центара
- Формирање тренинг центра за дигиталну трансформацију и унапређење технолошког развоја приватног, јавног и цивилног сектора
- Развој компетенција за паметну специјализацију и платформа за услуге
- Ширење пословног модела „Еко аграр Чајетина“ на цело урбано подручје
- Формирање кластера произвођача хране (пршута, млечни производ, купинасто воће, ракија)
- Подстицање примене оквира четвороструке спирале иновација у металском сектору (привреда, академија, јавни и цивилни сектор)
- Подстицање циркуларне економије - изградња постројења за прераду отпада биљног и животињског порекла за стварање додатне вредности
- Даљи развој креативних индустрија (пример Пожега - Филм Арт, област филмске и визуелне уметности)

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- Приуштиво становање за младе брачне парове /породице
- Трансформација дела старе касарне у Центар друштвеног благостања (дом и дневни боравак за старе, уметнички атељеи, универзитетски центар, здравствени центар – проширена јединица...)
- Успостављање система мобилне здравствене заштите
- Бесплатни саветник за ментално здравље у свим ЈЛС
- Дневни боравак за одрасле и старе и лица са сметњама у развоју – прихватилиште и стални смештај за збрињавање најугроженијих особа
- Сигурна кућа – регионална услуга социјалне заштите
- Предах смештај – услуга социјалне заштите регионалног типа
- Формирање Дечијег културног центра
- Формирање универзитета у Ужицу са издвојеним одељењима у ЈЛС
- Формирање тренинг центра за подршку иновацијама и дуалном образовању
- Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности и волонтеризма младих, осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
- Израда стратегије паметне специјализације територије
- Успостављање различитих модела дијалога и сарадње са различитим институцијама и доносиоцима одлука
- Креирање платформе „Моја територија“ као инструмент за партиципацију грађана
- Успостављање јединственог управног места у свим ЈЛС

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија⁸¹; Министарство привреде⁸²; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде⁸³; Министарство заштите животне средине⁸⁴; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре⁸⁵; Министарство рударства и енергетике⁸⁶; Министарство унутрашње и спољне трговине⁸⁷; Министарство правде⁸⁸; Министарство државне управе и локалне самоуправе⁸⁹; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁹⁰; Министарство за европске интеграције⁹¹; Министарство просвете⁹²; Министарство здравља⁹³; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁹⁴; Министарство за бригу о породици и демографију⁹⁵; Министарство спорта⁹⁶;

⁸¹ <https://www.mfin.gov.rs/>

⁸² <https://privreda.gov.rs/>

⁸³ <http://www.minpolj.gov.rs/>

⁸⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/>

⁸⁵ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁸⁶ <https://www.mre.gov.rs/>

⁸⁷ <https://must.gov.rs/>

⁸⁸ <https://www.mpravde.gov.rs/>

⁸⁹ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁹⁰ <https://www.minlmpdd.gov.rs/>

⁹¹ <https://www.mei.gov.rs/>

⁹² <https://prosveta.gov.rs/>

⁹³ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁹⁴ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁹⁵ <https://minbpd.gov.rs/>

⁹⁶ <https://www.mos.gov.rs/>

Министарство културе⁹⁷; Министарство за бригу о селу⁹⁸; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁹⁹; Министарство туризма и омладине¹⁰⁰; Министарство информисања и телекомуникација¹⁰¹; Министарство за јавна улагања¹⁰²; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина¹⁰³; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором¹⁰⁴; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој¹⁰⁵), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије¹⁰⁶; Агенција за управљање лукама¹⁰⁷) и фондова (Фонд за развој Републике Србије¹⁰⁸; Фонд за иновациону делатност¹⁰⁹; Фонд за науку Републике Србије¹¹⁰;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.¹¹¹; UniCredit banka¹¹²; Banca Intesa¹¹³; NLB Komercijalna banka¹¹⁴; Банка Поштанска штедионица¹¹⁵; ProCredit banka¹¹⁶) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

⁹⁷ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁹⁸ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁹⁹ <https://nitra.gov.rs/>

¹⁰⁰ <https://www.mto.gov.rs/>

¹⁰¹ <https://mit.gov.rs/>

¹⁰² <https://www.obnova.gov.rs/>

¹⁰³ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

¹⁰⁴ <https://www.mbpdjiaspora.gov.rs/>

¹⁰⁵ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

¹⁰⁶ <https://ras.gov.rs/>

¹⁰⁷ <https://www.aul.gov.rs/>

¹⁰⁸ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

¹⁰⁹ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

¹¹⁰ <https://fondzanauku.gov.rs/>

¹¹¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

¹¹² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

¹¹³ <https://www.bancaintesa.rs/>

¹¹⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

¹¹⁵ <https://www.posted.co.rs/>

¹¹⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ¹¹⁷ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027¹¹⁸, Инвестициони оквир за Западни Балкан¹¹⁹ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III¹²⁰, Вишекорисничка ИПА¹²¹;
- Програми ЕУ¹²² (Дигитална Европа¹²³, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ¹²⁴ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан¹²⁵;
- Међународни финансијски инструменти-банке¹²⁶ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB¹²⁷, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији¹²⁸, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ¹²⁹, Француска развојна агенција¹³⁰, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

¹¹⁷<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

¹¹⁸

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

¹¹⁹<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

¹²⁰<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

¹²¹<https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

¹²²<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

¹²³<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

¹²⁴<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

¹²⁵<https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

¹²⁶<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-mediunarodnim-organizacijama/>

¹²⁷<https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

¹²⁸<https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

¹²⁹<https://nemackasaradnja.rs/giz/>

¹³⁰<https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 3: Извори финансирања (стање јул 2023. године)

Н А Ц И О Н А Л Н И И З В О Р И	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије		
	БАНКЕ		
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Vanca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka		
М Е Ђ У Н А Р О Д Н И И З В О Р И	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент за претприступну помоћ	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027	Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020	ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)	Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске	МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	територијалне сарадње у	Програм за запошљавање и	Регионални стамбени
	Републици Србији 2021-2027	социјалне иновације	програм
	Инвестициони оквир за	ЕРАЗМУС	Зелена агенда за Западни
	Западни Балкан	Креативна Европа	Балкан
ИПАРД III	Европа за грађане и грађанке		
Вишекорисничка ИПА	Европски здравствени програм III		
	ФИСКАЛИС 2020		
	ЦАРИНА 2020		
	Механизам цивилне заштите ЕУ		
	Инструмент за повезивање Европе		
	Права, једнакост и грађанство		
	Европски инструмент за демократију и људска права		
	МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ		
	Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW		
	БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ		
	Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска		

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 4: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	Европска инвестициона банка UN SDGs

<p>Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне</p>	<p>Министарство културе МГСИ ЈПП</p>	<p>Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО</p>
<p>Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема</p>	<p>РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS</p>
<p>Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама</p>	<p>Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња</p>
<p>Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља</p>	<p>Министарство културе Министарство туризма</p>	<p>World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО</p>

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 4.). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изаберу одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 5: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
ПЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 COUPPC
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	СПРКС ЦОР 11 СРКРС СОУРРС
ПЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
ПЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	СОУРРС
ПЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 СОУРРС СПРРРС
Тематски циљ 2			
ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 CHUPPC
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 CHUPPC

ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	- Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 CHURPC
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП CHURPC
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 ПУОРС CHURPC
	- Рециклирани отпад	t	
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС ПЗВРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене вожњи бициклом		
ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и мултимодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и мултимодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	t	
Тематски циљ 3			
ПЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС СРСЕРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25

		године након отварања	СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
ПЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРС СРВИРС СИПРС СРСЕРС
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС ПРЦЕРС СИПРС ПУМС
ПЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС

рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
ПЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ
ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
ПЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
ПЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
ПЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за	- Годишњи број корисника нових или модернизованих	Број корисника	СМРС

иницијативе и активности младих	иницијатива и активности младих		
Тематски циљ 5			
ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних, хибридни	Број уговорених пројеката	
ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС COUPPC СНТРС
ПЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
ПЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР COUPPC
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
ПЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 COUPPC
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за	Број стратегија	

	које је примљена подршка		
ПЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРРС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године	ПУМС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године	ССНРРС
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године	СМРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом	ПЗВРС
Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. Године	ПРЦЕРС
Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031.године	ПУОРС
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025.године	СПРКРС
Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. Године	ИНЕКПРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. Године	СРИДИБ
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРРС
Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. Године	СРСЕРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. Године	СРОВС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Прибој и Пожега (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете) чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројеката и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "сазрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд.). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд.).

У том циљу, Град Ужице има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.¹³¹

Након затварања пројекта, Град Ужице би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројекта. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

¹³¹ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Карта државних путева, ЈП Путеви Србије, 2022, https://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/referentni-sistem/Karta_drzavnih_puteva.pdf
- Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије, Етнографски музеј у Београду, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=5>
- Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Основно образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2022
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2021
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2020
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- План генералне регулације Бајине Баште, „Службени лист општине Бајина Башта“, бр. 4/2011, 4-1/2011, 6/2014, 9/2016, 8/2017 и 17/2020), <https://bajinabasta.rs/wp-content/uploads/2023/04/Tekstualni-deo-PGR-BB.pdf>
- План генералне регулације Пожеге, 2015, „Службени лист општине Пожега“, бр. 5/15 <http://www.pozega.org.rs/admin/uploads/dokislike/Dokumenta/gradjevinskasluzba/PGR%20Pozege%20%20-%20ТЕКСТ.pdf>
- План генералне регулације Прибоја, 2013, https://www.priboj.rs/docs/urbanizam/pgr_priboj/pgr_priboj.pdf
- План развоја општине Бајина Башта за период 2022-2028, <https://bajinabasta.rs/plan-razvoja-opstine-bajina-basta/>
- План развоја општине Прибој за период 2022-2028, https://www.priboj.rs/docs/plan_razvoja_opstine_Priboj_2022-2028.pdf
- План развоја Града Ужица 2023-2030, <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2023/03/Plan-razvoja-grada-Uzica-2023-2030.-godina.pdf>

- Попис 2011, РЗС
- Предшколско образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године ("Сл. гласник РС", бр.137/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>
- Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године, Београд, 28. септембар 2023. <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-upravljanja-muljem-u-republici-srbiji>
- Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031.године ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm
- Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом ("Сл. гласник РС", бр. 140/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>
- Просторни план Града Ужица, 2010, <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2019/11/TEKST-1-1.pdf>
- Просторни план општине Бајина Башта, „Службени лист општине Бајина Башта“, бр. 10/2012 и 9/2016; <https://bajinabasta.rs/wp-content/uploads/2020/12/PPO-BAJINA-BASTA.pdf>
- Просторни план општине Пожега, 2013, „Службени лист општине Пожега“, бр. 8/2013, <http://www.pozega.org.rs/admin/uploads/dokislike/Dokumenta/gradjevinskasluzba/Prostorni%20plan%20-%20Tekst.pdf>
- Просторни план општине Прибој, 2012, <http://www.priboj.rs/docs/urbanizam/tekst%20plana.pdf>
- Просторни план општине Чајетина, 2018, https://www.cajetina.org.rs/sr/kategorija_dokumenta/prostorni_plan_opstine_cajetina
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Први резултати Пописа 2022, РЗС, 2022
- Регистар СЕВЕСО постројења на територији Републике Србије, Министарство заштите животне средине, 2023, https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-01/register_seveso_postrojena_na_teritoriji_republike_srbije_0.pdf
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Списак непокретних културних добара од изузетног значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php

- Списак непокретних културних добара од великог значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.
- Статус површинских вода Србије у периоду 2017-2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године ("Сл. гласник РС", бр. 9/2023)
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>
- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС”, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС”, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања” („Сл. гласник РС”, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС”, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС”, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС”, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС”, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године ("Сл. гласник РС", бр. 125/2021) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_12/SG_125_2021_011.htm
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Стратешка процена утицаја Просторног плана Републике Србије до 2035. године, МГСИ, 2023
- Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025.године (Министарство културе и информисања РС, 2021) <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/6132/Strate%C5%A1ki%20prioriteti%20razvoja%20kulture.pdf>
- Уредба о плану мреже здравствених установа, „Службени гласник РС“, бр. 5/2020, 11/2020, 52/2020, 88/2020, 62/2021, 69/2021, 74/2021 и 95/2021
- Уредба о националној еколошкој мрежи, „Службени гласник РС“, бр. 102/2010
- Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана Златиборског и Моравичког управног округа, „Службени гласник РС“, бр. 1/2013
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Парка природе „Златибор“, „Службени гласник РС“, бр. 2/2020
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Тара, „Службени гласник РС“, бр. 44/2020
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Парка природе Шарган – Мокра Гора, „Службени гласник РС“, бр. 31/2021.
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“, "Службени гласник РС", бр. 46/2019.
- Упитник за јединице локалне самоуправе (ЈЛС) – Ужице, Чајетина, Бајина Башта, Пожега, Прибој, 2022.
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Четврта измена и допуна Плана генералне регулације Бајине Баште, 2020, https://bajinabasta.rs/wp-content/uploads/2020/12/4.-Izmene-PGRa-Bajina-Basta_Tekst.pdf
- <https://uzice.rs/javne-ustanove/visoko-obrazovanje/>
- <https://www.cajetina.org.rs/sr/node/950>
- http://www.pozega.org.rs/index.php?id_l_oblasti=5
- <http://www.priboj.rs/lokalna-samouprava/javna-preduzeca>

- <https://bajinabasta.rs/javna-preduzeca/>
- [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00237&multinational=3#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00237&multinational=3#tabs)
- <https://www.zzps.rs/wp/poslata-na-usvajanje/>

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

Aleksandar Miskic

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД УЖИЦЕ

д.р. 136

СКУПШТИНА ГРАДА
I Број 350-51/22
Датум: 9. јун 2022. године

У складу са чланом 12. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 60. став 1. тачка 5. Статута града Ужица ("Службени лист града Ужица" број 4/19) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Ужица, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 19. маја 2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта,

Скупштина града Ужица на седници одржаној 9. јуна 2022. године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Град Ужице приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и

ГРАД УЖИЦЕ

+381 (0) 31 590 135 • e-mail: predsednikskupstine@uzice.rs

Димитрија Тучковић 52, 31102 Ужице • www.uzice.rs

интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужица и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радом Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

ГРАД УЖИЦЕ

+381 (0) 31 590 135 • e-mail: predsednikskupstine@uzice.rs

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски кругли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ужица" и Службеним листовима општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Бранислав Митровић

ГРАД УЖИЦЕ

+381 (0) 31 590 135 • e-mail: predsednikskupstine@uzice.rs

Димитрија Туцовића 52, 31102 Ужице • www.uzice.rs

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије " , број 30/2018) ,чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије " , број 129/2007, 83/2014-др. закон , 101/2016-др. закон , 47/2018, 111/2021-др. закон) , чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 -др. закон) ,чланом 33 и 39 Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије, број 51/2009, 30 /2010 и 85/2015-др. закон) , Правилник о смерницама добре праксе за остваривање учешћа у припреми нацрта закона и других прописа и акта ("Службени гласник РС" , број 51/2019) ,Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије, број 47/2019) ,чланом 40. Статута општине Чајетина (" Службени лист општине Чајетина " , број 2/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између града Ужице и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 19., маја 2022. године , којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужице и општине Чајетина , Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина општине Чајетина на седници одржаној 25. августа 2022. године , доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Општина Чајетина приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужице и општине Чајетина , Пожега , Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужице и општина Чајетина, Пожега , Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту : Стратегија) , у смислу ове Одлуке подразумева се плански документ развоја , а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоја територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне , нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима , бољег снабдевања водом и управљања отпадом , одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену

запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазна основа за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализује на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израда Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни наступ планирању развоју, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужице и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљење релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужице и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланови Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроводи све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предлаже стратешке пројекте Савету. Чланови и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно- техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије , кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, административно- техничку помоћ током израде Стратегије , прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници , како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности .

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус . За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских и општинских управа надлежних за послове урбанизма.

Члан 13.

Остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединице локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова одука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у " Службеном листу града Ужице" и Службеним листовима општине Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА
Број: 02-54/2022-01 од 25. августа 2022. године

Република Србија
ОПШТИНА БАЈИНА БАШТА
Општинско веће
01 Број: 06-33/2022
02. септембар 2022. године
БАЈИНА БАШТА

На основу члана 46. тачка 1. Закона о локалној самоуправи (*Сл. гласник РС*, бр. 129/07, 83/014-др. закон, 101/016-др. закон, 47/018 и 111/2021-др. закон) и члана 72. тачка 1. Статута општине Бајина Башта (*Сл. лист општине Бајина Башта*, бр. 2/019), Општинско веће општине Бајина Башта, на седници одржаној дана 02. септембра 2022. године, донело је

ЗАКЉУЧАК

ПРЕДЛАЖЕ СЕ Скупштини општине Бајина Башта доношење:

- Одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта,
- Одлуке о одузимању непокретности и престанку права коришћења,
- Закључка о прихватању Извештаја о степену усклађености планираних и реализованих активности из програма пословања за период 01.01-30.6.2022. године ЈКП *Дубоко* Ужице.

Доставити:
- Скупштини,
- а/а

ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНСКОГ ВЕЋА
ПРЕДСЕДНИЦА ОПШТИНЕ

Весна Ђурић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 4. Статута општине Бајина Башта ("Службени лист општине Бајина Башта", број 2/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученом између носиоца израде Стратегије, града Ужица и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 19. маја 2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина општине Бајина Башта, на седници одржаној дана _____ 2022.године, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Општина Бајина Башта приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије, заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног

развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика и програма и пројеката који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужица и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника, односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета, који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе, именује градоначелник Ужица.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и друго.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у Службеном листу општине Бајина Башта и службеним листовима општина Чајетина, Пожега и Прибој.

01 Број: 06-___/2022

Бајина Башта, дана _____ 2022. године
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БАЈИНА БАШТА

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Младен Лукић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 38. став 1. тачка 7. Статута Општине Пожега ("Службени лист Општине Пожега" број 1/2019), а у вези са чланом 2. Меморандума о разумевању, закљученог између Града Ужица и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС), дана 19. маја 2022. године, и „Annex C-Statement of the Applicant and Co-Applicants“ потписаним 08.12.2021. године којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина општине Пожега, на седници одржаној 25.11.2022. године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Општина Пожега приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужица и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских и општинских управа надлежних за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ужица" и Службеним листовима општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Скупштина општине Пожега
01 Број: 011-40/22

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Славница Симовић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 44. став 1. тачка 4. Статута Општине Прибој ("Службени лист Општине Прибој" број 1/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између града Ужица и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 19. маја 2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина општине Прибој на седници одржаној 05.07. 2022.године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Општина Прибој приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужица и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских и општинских управа надлежних за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за

остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ужица" и Службеним листовима општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ПРИБОЈ
01 Број: 350-23 од 05.07. 2022. године

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Борис Мрдовић, дипл. правник

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Активирање браунфилд локација за потребе афирмисања индустријског наслеђа и за друге неиндустријске намене
2.	Уређење јавних простора кроз примену урбаног мобилијара и материјала прилагођених особама са смањеном покретљивошћу
3.	Обнова и заштита традиционалног градитељског наслеђа на урбаном подручју, са нагласком на динарски тип куће
4.	Модернизација и санација објеката из социјалистичког наслеђа
5.	Реконструкција објекта старе стрељане у мултифункционални центар
6.	Промена имиџа и брендирање урбаног подручја
7.	Промоција еколошки одрживе градње
8.	Унапређење функционисања туристичке организације регије Западна Србија (међусобна координација)
9.	Регенерација Прибојске бање, проширење понуде за здравствени и спортски туризам и њено повезивање са туристичком понудом Златибора и Таре
10.	Диверзификација туристичке понуде и повећање броја страних туриста
11.	Реализација пројекта туристичког прстена: Бајина Башта - Вишеград: брод; Вишеград - Мокра гора: воз; Мокра гора - Тара: аутобус, бицикл, мотор, пешачке стазе; Тара - Перућац: панорамска гондола
12.	Мапирање потенцијалних туристичких руралних подручја – обнова и пренамена постојећих објеката
13.	Реализација плана за туристичко уређење обале језера Перућац: марина за чамце, пристаниште за бродове, пешачка стаза, риболовачка стаза
14.	Изградња ауто кампа на обали реке Дрине, на локацији старе школе у Бесеровини
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
15.	Енергетска санација објеката
16.	Замена ложних уређаја
17.	Изградња капацитета за производњу енергије из обновљивих извора
18.	Регионални логистички центар за биомасу
19.	Успостављање метеоролошких станица на урбаном подручју
20.	Унапређење одбране од поплава
21.	Заштита земљишта од клизишта и бујица
22.	Јачање добровољних ватрогасних друштава
23.	Заштита изворишта воде за пиће
24.	Смањење губитака воде из водоводних система
25.	Реконструкција и доградња водоводне мреже
26.	Иновативни системи управљања кишним отицајем у урбаним подручјима (инфилтрација, ретензије, кишне баште,...)
27.	Изградња постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода
28.	Унапређење постојећих и успостављање нових зелених површина
29.	Изградња парка на потезу старе касарне у Крчагову, уређење постојећег мобилијара и стављање у функцију
30.	Уређење приобаља реке Ђетиње и других река за активности на отвореном
31.	Изградња зелене стазе - стазе светлости кањоном реке Ђетиње од Стапарске Бање до Бране Врутци и веза Ста-парка са Манастиром Рујан, трасом старе пруге
32.	Унапређење система управљања отпадом
33.	Регионална сарадња на примарној селекцији отпада
34.	Успостављање система за континуирано праћење квалитета ваздуха
35.	Регионално прихватилиште за псе и мачке
36.	Активирање аеродрома Поникве

37.	Изградња пута Калуђерске баре - Аеродром Поникве
38.	Измештање транзитног саобраћаја из центра Бајине Баште ка Дрини Сплаварском улицом
39.	Повезивање насеља Митровац - Крња Јела на Тари и изградња тротоара
40.	Развој и унапређење јавног саобраћаја
41.	Развијање коридора за бициклички саобраћај
42.	Изградња бицикличке стазе поред реке Дрине: Перућац- Бајина Башта -Рогатица
43.	Мапирање регионалних пешачких и бицикличких стаза
44.	Унапређење пешачке стазе Е7 на урбаном подручју
45.	Формирање пешачких зона
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
46.	Међуопштинска сарадња за потребе решавања питања радне снаге
47.	Унапређење и промоција програма самозапошљавања
48.	Тренинг центар за подршку иновацијама
49.	Умрежавање иновационих старт ап центара
50.	Регионални центар за обуку и преквалификацију
51.	Регионално ширење пословног модела “Еко агара Чајетина” (подршка руралном развоју - социо економски концепт)
52.	Формирање кластера произвођача хране (пршута, сир, купинасто воће, ракија)
53.	Виши степен финализације пољопривредних производа
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
54.	Предах смештај - услуга социјалне заштите регионалног типа
55.	Регионална услуга социјалне заштите - Сигурна кућа
56.	Дневни боравак за одрасле и старе са сметњама у развоју
57.	Прихватилиште и стални смештај за збрињавање најугроженијих особа
58.	Субвенционисани и бесплатни превоз деце са сметњама у развоју и деце социјално угрожених породица
59.	Прикупљање и дистрибуција хране најугроженијим породицама (сарадња трговине, угоститељства и цивилног сектора)
60.	Приуштиво становање за младе брачне парове/породице у руралним подручјима (откуп напуштених кућа)
61.	Реконструкција школа у руралним подручјима и пренамена у културне / мултифункционалне центре
62.	Организовање неформалног образовања младих у Бајиној Башти
63.	Едукативни центар за занимања из друштвених делатности
64.	Формирање Универзитета у Ужицу са издвојеним одељењима у ЈЛС
65.	Мобилне амбуланте (општи и специјалистички прегледи)
66.	Бесплатна саветовалишта за ментално здравље младих у свим ЈЛС, где се млади могу директно обраћати за помоћ
67.	Програм сарадње између јавних установа како би се поспешила размена културних садржаја
68.	Оснивање уметничких/занатских заједница (колонија) у напуштеним објектима у јавној својини (рад и становање)
69.	Трансформација дела старе касарне у Центар друштвеног благостања (дом и дневни боравак за старе, уметнички атељеи, универзитетски центар, здравствени центар – проширена јединица...)
70.	Дечији културни центар
71.	Изградња терена за индивидуалне спортове (кошарка, одбојка, рукомет, теретане на отвореном, тенис, атлетске/трим стазе...) као места повезивања корисника различитог узраста
72.	Изградња терена за фудбал и мали фудбал (идентитет подручја)

73.	Реконструкција објеката за спортски туризам у Прибоју
74.	Пренамена објекта старе школе у селу Бесеровина и и њено претварање у центар за спортове
75.	Креирање платформе и успостављање различитих модела у оквиру којих ће млади моћи да се повежу са институцијама, искажу потребе и сарађују са доносиоцима одлука
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
76.	Успостављање јединственог управног места у свим ЈЛС
77.	Израда стратегије паметне специјализације територије
78.	Израда софтвера са презентацијом свих локација атрактивних за урбани развој
79.	Израда платформе за презентацију актуелних пројеката
80.	Реконструкција – формирање услужног центра у Бајиној Башти
81.	Формирање радних тела за координацију пројеката од значаја за град

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Марина Васић, Радмила Баћковић Шојић, Милијана Јовановић, Мирјана Радивојчевић, Ана Димитријевић Љубичић, Весна Јованетић, Ивана Копривица, Војо Ђоковић, Ратко Трмчић, Филип Баралић, Младен Катанић, Милица Додић, Ана Илијашевић, Милица Јеличић, Јован Павловић, Марко Јањушевић, Јасмина Диздаревић, Малина Станојевић, Звонко Пријовић, Зоран Полић, Дејан Филиповић, Владан Росић, Никола Николић, Душан Црнић, Марина Катарац, Кристина Ратковић, Љиљана Пантелић, Ана Лапчевић, Владимир Мисаиловић, Душанка Селаковић, Мирослав Рађен, Јулија Ђоковић, Јелена Жунџић Цицварић, Биљана Суботић, Љиљана Трумбуловић, Слободанка Станков, Немања Ранковић, Маријана Зорзић Петровић, Владимир Таџић, Михаило Трнавчевић, Предраг Бакић.

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА
УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.

1. НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположена средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
 1. за снабдевање водом;
 2. путне инфраструктуре.
 3. за складиштење и прераду пољопривредних производа

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.

- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
 1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
 2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
 3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
 4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
 5. Диверсификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локалним самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и

Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.

- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.

- Смањење угљеничног отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.
- Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстаница и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.

- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својином – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање програма

¹¹ <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

и пројеката организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.

- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштва у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родно одговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројеката претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ^{12 13}

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компететивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле препознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компететивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.

- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Intereg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.

- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђивања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публиковање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечно-информационе делатности и библиотечно-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечно-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечно-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.
- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање

лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини мини бусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину мини бусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, самозапошљавања и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.

²² <https://www.mto.gov.rs/>

- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.
- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

²³ <https://mit.gov.rs/>

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средства за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

²⁵ <https://rmro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.
- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.
- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

³² <https://uap.gov.rs/>

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководилаца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехрамбене индустрије.

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери“ представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.

- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартаповима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покривати највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне извршност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира извршност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавршавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу,

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

⁴⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (трансационална и међурегионална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

48

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	87.725.678,82 евра

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА	32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

⁵¹ www.croatia-serbia.com

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА			38.281.653,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+		45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА			14.000.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+		16.223.529,41 евра

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке⁵³

⁵² <http://srb-bih.org/>

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА			8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+		9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: оснаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА			8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+		9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемимске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитета локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо-економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИВ, ЕБРД, СЕВ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7 / 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021. године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројекта, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројекта средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предприступну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисника ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснике ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисника из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка поглавља

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СIP), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (ЕИТ). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава. Програм подржава и образовну размену између предузетника (Еразмус за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у пројектима о

спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 -

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотежу између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих (Youth

employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против корона вируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

Ро потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацитиу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговорати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете,

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима. Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ ЕБРД

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (ЕБРД) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи ЕБРД су у складу са Стратегијом за Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкурентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.

- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног крвоног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС.

Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КфW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенџа) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe; Waste management, circular economy and green job opportunities; Energy efficiency in public buildings; Development of a sustainable bioenergy market; Social rights for vulnerable groups; Public administration reform;

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спроводе у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

[Social services for disadvantaged population groups; Promoting EU Integration in the Western Balkans; Open regional funds for South-East Europe – legal reform; Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services; Public finance reform; Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity; Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency; Economic Diversification of Rural Areas; Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans; Programme „Migration for Development“; Private sector development in disadvantaged regions; Sustainable recruitment of nurses; Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade; Western Balkans School Exchange Scheme; Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education; Supporting young people in rural regions of Serbia; Strengthening Rule of Law in Serbia \(giz.de\)](#)

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и
- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastrukture-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (MoP) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARCO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019. године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Деопа (терминала) у Макишком пољу.

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електро дистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита” РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ITOCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021. године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеве (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017. године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и стартап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој (обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средстава развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине, Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спровode на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

Словачка Република

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukljuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>